

Müslim Çelik

İpek Mendil İçindeki Sevgili

İnceleme

EVRENSEL BASIM YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

İpek Mendil İçindeki Sevgili

Müslim Çelik

İnceleme

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret. Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **405**

İpek Mendil İçindeki Sevgili: Müslim Çelik

Genel Kapak Tasarım: **Savaş Çekiç**

Kapak Resmi: **Ozan Küçükusta**

Kapak Uygulama: **Devrim Koçlan**

ISBN **978-605-4156-41-2**

© Evrensel Basım Yayın **2010** - Sertifika No **11015**

Birinci Basım Eylül 2010

Baskı: Ezgi Matbaası
Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme -Yenibosna / İstanbul
T: 0212 452 23 02 - 654 94 18 - ezgimatbaa@mynet.com - www.ezgimatbaa.net

İpek Mendil

İçindeki Sevgili

Bu betiğin telif geliri ***Hayat Tv****'ye bırakılmıştır.*

Şiire Sınıflı Toplumlarda Çağdaş Bir Hermeneutik Açımlama da Gerekir

Sanatla kitle arasında özdekçi sanat kuramı açısından yaratmak düşünü izleyen, zevkten ve ihtirastan öte, halkın bilinç yapısını tastamam okşayan her tasavvur son tahlilde ütopya mıdır?

Sanatçının insanlık davasına baş koymuş olacağı göz önüne alınırsa, gerçek sanat, er ya da geç, halkın anladığı ya da benimsediğidir. İşte bundandır ki, halkın demokratik hak ve özgürlüklerini geliştirmeyi hedefleyen atılım ve çalışmalar, sınıf yerine, meslek bölünmesiyle eşit olmayanlar arasındaki "eşitlik" kurularak, emeğin haklarının, sermaye ve patrondan yana, nasıl kasıtlı olarak engellendiğine götürür. Tam bu noktada aslında sınıflı toplumu olup da, bizim gibi ülkelerde varsayılan sınıfsız imtiyazsız kaynaşmış kitle anlayışını irdelemeye yanaşmak gerekiyor. Ekine ve sanata onun kitle tabanına böyle bakarken, usuma 1940'lı yıllarda Şükran Kurdakul'un bir saptaması geldi. Ülkemize ve insanlarımıza, iktidar kabadayılarının, dümen suyuna kolayca giriveren kapıkulu tabiatlı "yenilikçilerden başka gözlerle bakıyorduk" demesi geliyor.

Bizim yazım ve düşünce biçimimizin ilerici devrimci geleneğinde neler var diye düşünüyorum. İki büyük eğilim göze çarpıyor. Fransız yazınının etkisi Tanzimat ve Batılılaşmayla birlikte, bir de siyasal toplumsal yaşama bakışımızı etkileyen Rus Sovyet yazını etkisi görülebilir. Önce bir çıraklık dönemi, ardından; Türk aydını, çağdaşlaşma savaşımını, demokratikleşme savıyla ortaya çıkan bir anlayışın gene kendi demokratikleşme savaşımıyla koşut yürümediğini gördü. Değişime, gelişime pek de tanık olamıyorduk.

Emekçi ve köylüleri, doyumluk mu, tadımlık mı, yoz mu, soy sanatlar mı? Neler bekliyordu?

Daha, Osmanlı'nın çözülme yıllarında 19. yy sonlarına doğru İngiliz sermayesi, Batı Anadolu tarımında parasal sermayenin yardımıyla da emeği, üretim araçlarından nasıl ayır-

dığını, birikimi olan tüccar tefeci işbirlikçinin yabancı sermayenin mülksüzleştirme baskılamasıyla ekin ve sanatın ve yayım ürünlerinin yayılmacı kültürlere doğru kaydığını buna yol açtığını gördü. Bu yıllar ve sonrasında bizim yaklaşık iki yüz yıllık çağdaşlaşma geleneğimiz içerisinde, sonrasında esen liberal, geleneksel demokrasi rüzgârlarına karşın kadük kaldığı ve yalpaladığıdır.

Reaya (köylü) şair ve ardılları, Batılı ve kapıkulu olanların ayrı bir söylem ve durumu var. Yenilikçiler "iktidar kabadayılarının" yani verili yazın ve ekinin sultasına kolayca giriveriyorlar, geriye Batı ve ulusal birikim bileşimcileri kalıyor ki, çağdaşlaşma maceramızın, Batı trajedisi yanındaki kefesini daraltmaya çalışıyorlar hâlâ daha.

Türkiye köylüsünden büsbütün başka olan şehirlinin ölçüsü, çünkü her iki taraf da şöyle ya da böyle birbirlerinin adım atışlarından pek hoşlanmıyorlar. Bunların toplumsal sosyal konumlanışlarından, yetersiz kavramlarla doğru dürüst ses geçirmeyen yazımsal değerleri halk ve divan şiirinde ayrımlaşma sonucu, büsbütün yol ayrımlarını derinleştiriyor. Her birini ayrı ayrı lümpen, yarı kabadayı, kasaba söylemine, daha da savunup züppe söylemlere itebiliyor.

Çağcıl sanatı nasıl olmalı?

- Kimi karşıtlanan, kimi örtüşen, içeriğin dışa vurumu bağlamında, köklenmeye çalışan özün, yazınsal değer açısından celbine.
- Şiirle toplumsal ilişkiler arasındaki örtüşmede, şiiri aşkınlaştırarak, herkesin anlayabileceği noktada, büyük sanatların giriş yerlerine, şifresini, kanatlı kapılarını, açıklık, kapalılık açısından ustalara, geleceğe düşleme bırakmalarına.
- Çağcıl sanatlarımızı algılamada bir eğitim eksikliği iletişim sorunu, onun giderek yerini almaya çalışan asalak, kişisel toplumsal yarar düşüncesinden uzak, ilim akademileri söylemli, paradoksal çocukluk sayrılıkları gibi genel geçerliliklerinin itilmesine.

• Kitlenin, okurun, alımlayıcının, verilmeyicinin, zamanın, an'ın, anıların, genel geçerin, postmodern söylemlerin, has yazının, samimiliğin, samimiyetsizliğin, savrulmuşluğun, ulusallığın, etnik olanın, toplumsallığın, üzerinde dalgalanan, halkın, sınıfın, çağın samimi sesi olabilmesine bağlı olup; anlamın, uyumun, eriyip evrilerek, kaynaşmanın meydana getirdiği sanat, bir tat sorunu, sorunsalıdır. Yani gündelik dille dil arasına konulan ayrım, yazını, ekini, aşağıdan yukarıya oluşarak yaratır.

• Cumhuriyetle birlikte, kalıtı, tazminatla gelişen varsıllar sınıfı ve yenilikçilerle olan ilişkilerini Kurtuluş Savaşı'nın tarihteki yerine bağlamak gerekirse, eşitlikçi, özgürlükçü, siyasal alanda sınırlı olarak görülen özdekçi düşüncenin yazım sanat ve diğer alanlarda görülmediği, yeşeremediğidir.

Nâzım'ın kimi şiirlerinde yaşam bulan, öncesi Beşir Fuat gibi düşünürlerle pek de ilerlemeyen havada yalnız bırakıldığı içkinleşemediğidir.

• Cumhuriyet, pozitif özdekçi, toplumsalcı düşüncenin oluşturacağı sanatın ve şiirin koşullarını oluşturabilmesi için çaba göstermediği, hatta dışlanmaya çalışıldığındandır ki, kaba hatlarıyla ortada kalan miras, giderek reddi mirasa nasıl dönüşsün ki? Yadsınmanın yadsınmandan doğacak olan halk (folk) ve sınıf bilinçli söylemine nasıl ulaşabilirsin ki?

Bu derin suçluluk duygusuyladır olsa gerek, kökleri, Serdari, Yunus, Dedemoğlu, Pir Sultanlara kadar inen geleneğe karşı, şairlerin bireysel bilinçaltlarında gene derin bir suçluluk uyandırarak "folklor şiire düşmandır" dedirtebiliyordu. Oysaki, halk ürünlerini öykünürsek, folklor şiire düşman, yararlanıp aşmaya çalışırsak değildir. Tüm bunlar yeni kanallar oluşturup, çağdaş şiirimizde yeni bir temel açmak uğruna, ikinci yeni söyleminin, Türkiye şiirinden koparak, devrimci demokrat şiirinin uzağında bir kopuşu gerçekleştirmek uğraşılarıdır. Beş altı yıl kadar etkin olmuşlardır.

• 1980 yıllarının şiiri, 60'ların II. Devrimci şiir açılımından geçerek, tüm bunların bireşiminden gelen, nostaljik

(yurtsama) patlamaya kapılmadan nesnel dünyalarının, kendi öznellerinden geçen bir tasarım olan imge, söylem, metafor, merak, başkaldırı, mesel, haşiv, vb kavramlarının ışığındaki düşümsel söylemlerinin, sanatsal anlamıyla ve yorumlarıyla birlikte farklı gidişleridir. Bilimsel yöntemlerin, şablon söylemlerin daraltıcı tanımlama zorunluluklarına, betim, hamasi, pop, post, edilgin, imgelerine uymaktansa, kendi dünyasının, nesnel dünyadan geçen, zihinsel tasarımına özel bir biçimi olarak gördüğü yanılsamaları sanatsal açılımlarına, bilgilerine sokmuyor.

Sorun, halk çeşmesinden suyu nasıl doldurduğumuza bağlı. Destiyle mi, maşrapayla mı, süzgeçle ya da kevgirle mi?

Plehanov, sanat yapıtıyla ekonomik ilişkiler arasındaki dolaysız bağlantıyı sürekli dile getirmiş ve ortaya sermiştir.

Çünkü bilme ve öğrenme istemi, hayatın ileriye doğru değişim ve dönüşümünün tümü içindir. Buysa diyalektik düşünme biçimi ve eylemli estetikle anlamlıdır.

Yerli ekini çok önemsemeli, sanatçının evrensele ulaşabilmesi için, kendi özünü çok iyi tanımış olması gerekir. Burada dikkat etmesi gereken iş, salt o sınırları içinde kalmamasıdır. O zaman folklor sınırlarında durur, kazmayı ayaklarına vurur. Folk sınırını aşamaz. Şair, ressam, yazar, bestekar, yontucu, mimar her neyse onun içindeki evrensel özü bulup çıkarabilmeli.

Şair, türkü yazmayacak fakat gerekli halk türkü ve deyişlerini aratmayan bir saflık getirecek, serbest ölçüsüyle ilerleyerek ve düz anlatılardan (narnation) uzak durarak sanatını, şiirini oluşturacaktır.

Benden Zarar Gelmez Kovanındaki Arıya

1920'de doğdu. Zonguldak Lisesi'ndeki ortaöğretimini, sayrılığı nedeniyle tamamlayamadan, maden işletmesinde memurluğa başladı. Genç yaşında da veremden öldü Rüştü Onur. 2 Aralık 1942.

Birinci yeni çizgisindeki ilk ürünlerinin, şair arkadaşı Muzaffer Tayyip Uslu kadar sevildiğini görüp, sevinmesine doymamışken, bir anda her şey, yarımın da yarısı olarak kaldı. O sıralar Varlık, Karaelmas, Yeni Zonguldak'ta yazıyordu.

Şiiri için her gün şiir nöbetleri geçirdiğini söylerler. Garip adlı, Orhan Veli'nin betiğini postadan aldığı gün, düğün bayram etmiş, çok yerinmiş.

Ve ben bütün şiirlerimi yoksulluk içinde yazdığım halde, onlar neden umut kokuyor? Mutluluğu yaşamımda bir kez olsun tatmış adam değilim oysaki, der. O sürekli başkalarını düşledi, düşündü; kimseler onu düşünmezken. Dünyayı tanımanın, keşfederken, herkeslerin görmediğini görmenin şaşkınlığı içerisindedir. Çocuk benliğiyle dolu dolu gözlerle şaşarak bakar evrene. Sezgiler hep güzel şeyleri, sonra da sevgiyi getirir kanatlarında. Garip, öbür adlandırmasıyla Birinci Yeni şairleri, gelenekle hesaplaşırken, yaşamı, bıyıkaltından gülerek, sarakaya almak gibi bir bakış ve duruşla hiç umursamaz görünürler. Fakat, Rüştü Onur öyle mi? Her şeyi çokça ciddiye alır. İçtenliğine, yeniliği sürdüren çalışmalarıyla, kimisinin başlatıp, kimisinin başlatmadan, içine girdiği girişimlerine, kendi katkılarıyla katılarak ilerlediğini görür. Dönemin toplumcu şiiriyle yakınlaştığı noktasında, yüzyılların birikimiyle ayarlanan bu saat, kirp diye durur. Ardından hatırı sayılır kadar güzel şiirler bırakarak, hoşça kalın der dünyaya. Bir gece uyurken ciğerlerinden boşanan kan, şairin boğulup ölmesine neden olmuştur. Necatigil'in, onun için, dilsiz ve durgun akşamların, gamlı gecelerimin öncüsü dediği Onur, 'Behçet Hoca'nın öğrencisi oldu aynı okulda. Sonra aynı yer ve yurt köşesi, birkaç önem-

li şairi daha armağan edecektir ülkemize, bize. Bunların başında çağdaş şiirimizin bir eremi Egemen Berköz gelir. Yunus'un feodal ve uhrevi yönleri hariç, tilmizi gibidir bir bakıma. Yarı yoldan ziyade Nâzım'a yakın, yarı yoldan ziyade Yunus'a. Karabük, Zonguldak, Ereğli üçgeni, bilinçli emekçileri, aydınlarıyla dikkat çeker. Bu topraklardan iki il daha oluşturulur zamanla. Karabük ve Bartın'dır.

Rüştü Onur'a göre, dünyanın en ciddi işi, 'yaşamak ve ölmekti!' Bunu söylerken, İstanbul'da Beşiktaş'ta, Şair Leyla Sokağı'nın başında bir tabla üzerinde sebze satıyordu. Önce karısı bırakıp gitti. Yazdıklarıyla Ataç'ın dikkatini çekti.

Şiirinde yeter sayıda destekten yoksun tek sözcük bulamazsınız. Yoksun her söylem biraz da tutsak alınmış insan gibidir. 22 yaşına kadar neyi varsa, deneyimleri, sevileri, çağrışımlar zinciri içinde, memnuniyetle bu yaşamı dillendirir, seçikleştirir hep. Şiir katına çıkarıp, bağlaşımlar çalkantısı ayarında birbirine bağlar. Gerilerde bıraktığı usta çırak ilişkilerinin deneyimlerini dizeleştirmeye bu dar zamanı yetti mi? Hayır. Az biraz daha yaşayabilseydi, bir fındık kabuğuna su doldurarak, orada fırtına kopartabilirdi. Gene de Türkiye şiirinde, ardında bireysel bir ürperti bırakarak, inleyip gitti. Göçtüğü gün, cenazesinin başında, bir elin parmakları kadar insan ancak vardı! Garip öldü. Salah Birsel ve çocukluk arkadaşı Sabalattin Batur ordaydılar. Kemal Uluser'i bilmiyorum.

MEMNUNİYET
Benden zarar gelmez
Kovanındaki arıya
Yuvasındaki kuşa;
Ben kendi halimde yaşarım
Şapkamın altında
Sebepsiz gülüşüm caddelerde
Memnuniyetimden;
Ve bu çılgınlık delicesine
İçimden geliyor.

Dilsiz değilim susamam
Öyle deliler gibi
Bu güzel dünya ortasında.

Yaşarken çok istediği halde, umarsızlıklar üzerinden çıkartamadığı, fakat adını bile belirlediği 'Şehir' adlı ekin sanat dergisini, bugün Devrek'te İbrahim Tığ kotarıyor. Üçüncü yılına evrildi. Amani (Zonguldak yöresine ait bir halk oyunu) sürsün istiyoruz!.. Bu arada, Şeref Bilsel bir şiirinde: –şehirden bir namlu yapıldı bana, telaşla doldurulan ve– demiş.

Ey şair, dünyada milyarlarca insanın ellerindeki, durmaksızın elektro manyetik dalgalar yayan o aletler (cep telefonları) kovanındaki arılara zarar veriyor artıkın! Duyargalarıyla yön bulmaya çalışan canlıları şaşırtıyor. Evlerine, yuvalarına dönmelerine engel teşkil ediyor. Radyonun icadından beridir ki, bu böyleydi, gün geçtikçe artarak sürüyor…

Sınıf Bilinci Oluşmuş 2. Yeni Şairi Metin Eloğlu (Gerçekten) Elin Oğlu muydu?

Değildi.

Sanatta ülke, ülkü, sınıf, insan gerçeklerinin ayırdına vararak üretim ilişkilerinin, verili erkin elinde tıkandığı noktasında şair, türküsünü söyler özgür sesiyle.

Yaşam macerasını Eloğlu, ilkten şerbetli-ballı, ironik bir dil ve anlatım bütünlüğüyle, kitleleri ayartma gücünü bileyleyerek kullanır.

İkinci Yeni şairleri arasında yaşama güçlükleri, çarpıklıkları, sevgi ve ailesel ilişkiler, şiirinin uskurunu genişletmesi için tematik seçenekleridir. Şiirine giren kişilerden biri gibi konuşup davranması, kuralsızlık, sereserpelik ve arka sokakların İstanbul'unda, dili köpürten bu delikanlısı, bıçkınlığına yoksun semtlerin insancıl çizgilerini katarak canlandırıyordur. Acıların içinde olan damarlarında eritiyordur bunu.

Eleştirmenlerden en başta Doğan Hızlan, O'nun şiirini, iki ayrı dönemde belirlemeye çalışır. 1. dönemin ürünleri, Garip şiirini ansıtan, Düdüklü Tencere, Sultan Palamut'tur. 2. Dönem ürünleri, Horozdan Korkan Oğlan ve Türkiye'nin Adresi adlı şiir betiğidir der.

Küçükkentsoylu çizgisine yakın ve düzensizliğine çok kızarak içerlediği ülkesinin dirliğine, düzenliğine bir türlü kavuşamadığı zamanlarını işlerken, tedirgin, hırçın, kırgın, öfkelidir hep. Bu yüzden olsa gerek, şiir yapıtlarından birinin adıdır da hep. Kaba, çirkin sözcükler kullanırken çok doğal davranıyor. Konuşma dili, argo hemen şanoda yerini alıyor. 'Öpüştü' derken ayıp olmuyor da, "çişini etti" demek niçin ayıpsanıyor? Olmaz diyerek abanıyor söze Eloğlu. Yenilikçi şiirimizi kurcalarsak, Orhan Veli ve arkadaşlarından sonra, Turgut Uyar, Cansever, İlhan Berk, C. Süreya vb şairlerden bugüne sürüp gelen çizgideki hâkim söylem ne? Şiirimizin Tevfik Fikret ve Nâzım'dan devranılan yenilikçi-atılımcılığı, köken kurgusunun bir tasım ayarında, yaşananın tema arzusundan kanatlanması sorunsalıdır da.

Ekin geleneğimizin bir kolunun, türlü çeşitli serüvenleriyle, adalet, eşitlik, bağımsızlık, barış içinde bir arada ve özgürce yaşama isteklerinden doğduğudur. Eloğlu'nun, Oğuz Tansel'le derledikleri, *Bektaşi Dedikleri* adlı manzum güldeste, buna örnek ve eleştirel, iğneli fıçı gibi.

Güneşli şiirimizin gelmiş geçmiş bir dervişanı daha olsun istemez miyiz. Pek de ayrıksı, çetrefil gelmesin size bu saptama. Nükte, taşlama, sokak dili, mizah, şiiri şiir kılan örgenler sayılmazlar oysa. Başkacalar gerekli. Şair onları sürer ortaya. Süreç içinde çizgenini sürekli genişletiyor. Söz özgünlüğünün çekinmez öfkesini, bağışıklık kazanmış dilin olanaklarıyla kurgulayıp, dizelere dönüştürüyor. Yani ki, ferman şiirinse, sözcük ve imgeler Eloğlu'nundur denilebilir.

SOLUK
İti bağladılar ağaca
Ağacı sana bağladılar
Beni yağmura,
Ve soluyuşumuzu yere çaldılar.

Çözdük, kopardık o kırnap zincirleri,
Soluk soluğa it, ağaç, yağmur ve ben…

Çoğu şiirimiz şimdilik yarı,
Bir kerpiç salonumuz var,
–ama hele şu ara–
Amanın düşmesin aykırı…

Ey şair, Çiğdem Sezer diyor ki, "Tanrı taş sektiriyor yalnızlığında ben harfleri suya bırakıyorum."
Senin adına.

GÜLİBRİŞİM AĞACININ ÇİÇEKLERİ – 1

CEVAT ÇAPAN'IN SAHNE AÇIKLAMALARI ŞİİRİNDE DOĞAL TARİH İÇİNDEN

Ülkede:

Ana kültü Kybele, hizmetine adananlar, dağların anası, dolgun göğüslü, süt veren tanrıçaya kendilerini feda ederlerdi. Evrensel anaç, cansızlara can üfler, tanrılara hükmeder, tarımı, yerleşim yerlerini şenlendirirdi.

Bir başka ülkede:

Oğul: Dedem Korkut esenlikli, babasını andıran bir yeni yetme, yıllar sonrasındadır. "Gözlerinin ışığıyla aydınlanan yarı karanlık oda" ve "ikamete ayrılmış zorunlu sürgün yeri". Güze doğru, yaz sonu, bahçeye açılan kapı, aydınlık oda, Matisse'in Kırmızı Balıklar'ı, Yeşil Gözlü Kız'ı, duvara asılı olup, mektup yazan adam masada. Serenad, oğul dönmemeye kararlı.

3. Yer:

Fırat boylarında tiren hızla yol alıyor. Batıdan buralara gelenler için, Karasu karşı yönde ve tersin tersin akıyor. Yolcu dağ köyüne varmak istemektedir. Zaman sabaha doğru olup, usulca tanyeridir.

4. Yer: Han odası:

Kale dibinde –geceyi yıkayan ırmağın sesi–,yolcu köyüne yakınlaştıkça özlemleri artıyor. Han duvarları bir güzel eskimiş isten, nemden. Tiren, koyakta dağlara sarılıyor. Dereleri, yarları aşarak, anasına, yeğenine kavuşulacaktır. Gece, iç-dış gün, soluyan bir aygır olmuş tiren. Ayrıca kasabaya köy çocuklarını taşıyor. Yolcular indiler. Etrafa bakınıldı. El, yüz yundu ve gerinildi vb Havuzlu kahvede yemek yenilecektir. Yabancılar da var.

Yörede geçmişi deşen, oraya açılan kapılar kapılar…

VII. Şiirde (bölüm) Ortaoyunu Köy Seyirlikleri:
Yer: Palanga, yarı aydınsı alan
Zaman, akşamın alacası,
Olay, dükkânla yeni dünya arasında
Pişekâr
Pastav
Acıklı leylak'tır. Sürer.
Ve zurnacı zurna olmuş çağlamaktadır.

Şiirde Nesnelerin Dillendirilişi: Karşı Ritim (Rithimmes)

6. Bölüm

Yeryüzü, havaya, yol boylarına tutulan şiir aynayla işvelenir. Aynada, "unutulmuş bir savaş alanı" gibi, şiirin yalın gerçekliğini berkiten söylemlerde an, ileriye dönük yapısal özgün özellikler kuşanarak gelir. Olgun bir sanatın lirik ve kişilikli tümleyeniyle birleşip kaynaşarak akar. Ya da, köylüyü biçimlendiren İştar, Kavuklu yerine der ki: Göğ üstümde, yer altımda, sağ yamacımda engin bozkır, yastığım taş, yorganım havadır. Avret yerlerimden içimi ısıtan, gizli bir doğayım ince ince sızan. Akmazsam taş kesilecektir zaman!

Dizeler devrilirken okuyan ve dinleyende, atların toynaştıkları sürücüleriyle birlik yaratılmaya duyulası istenç, o güzel gülüşlü insanları ansıtır bu durum. Cirit oyununda cirit yemişleri, aldıkları darbelerle yüreklerinin ağızlarına gelmişliklerini içerebilirdi şiir. Yenilmiş olmalarının, yeryüzü hallerini yepisyeni havalara, renklere sokabileceğine yüksünen doğa ananın inatlaşmasını da sezdirebilirdi dememeli. Şairin çabası, yalınlıktaki yoğunluğu duyumsayabilmekte yatıyor. Şiire gözlerimizle dokunalım, onu kulaklarımızla görebilelim, parmaklarımızla işitebilelim yeter ki.

O yerde tecimsel hileciler, halden anlamayanlar da var. Her zaman, atı kişneyenlerden, dört nal koşturanlardan hesap soranlar bulunacaktır. Fakat, emekçi halk, tüm olumsuz koşullara karşın, tarihin işleyen eli, konuşan ağzı olarak türküsünü sürdürecektir elbette…

Tarih içerisinde an an uyunsa bile, bu uyku ölüme eş değildir. Her sabah Güneş, geceleriyse bal damlayan Ay doğar. Yeryüzü yar/yüzü sanki; genç, ergen, diridir. Yaşamın kılcal damarlarındaki cansuyu işler; tıp tıp tıp, tik tak, tik tak, tak tiki tak! Sürer. Taaaaak öbürü, başka yerleri ortaya çıkararak yapar bunu. Gidilmeyen tüm yerlere onunla dokunulur. O belli ki, Verimlilik Tanrısı Tammuz'dur (Temmuz).

Yeni deneyimler şiirde olay ve olayların salt dökümünden el alarak ilerlemezler. Tarihin akışını oya oya işleyerek, karşı dilin karmaşıklığının dolayımındaki çözümsüzlüklerini çözümler. O vardır sürekli ve oradadır. Açıkça yapmaz bunu, yansıtmaz da. Doğada düşüncenin eytişimselliği dolayımında varlığının üzerinden duyumsatmalarda bulunur. Okuyan/dinleyendedir karşılığı, orada göverir. Sürer…

Yitik bir ekin ve uygarlığının şiiri bile olsa, aynı ekin ve sanatı korur. Tarih içinden süzerek getirir. Yeniden dirilişe erişinin biçemi, tarihi belirlemesiyle ölçülür ve de düşsel/gerçekçi edimler olarak ölümsüzdür! ŞAİR-ŞİİR-İMGE'dir.

AYNI ŞİİRDE Sarısabır çiçekleri

Seyirciler donmuş gibidirler.

Kökleri, Anadolu'nun kırsal yaşantısında eskil zamanlara kadar inen, bağbozumu şenlikleri, köy seyirlik oyunlarında anlamını bulan anlatılar, destansı parçaları, toplumsal yaşananın imece geleneği ve isteklerinin erişmesi için, sözün yankılarıdır bunlar. Cümle çiçeklerde, börtü böceklerde oluşan parlak ışık gibidirler. Bir başka boyuttan, hasret burcundan, ayrılıkların kavuşmalara yüz tutmasından çıkarak gelmiştir sanki.

Sarısabır çiçekleri ateş içinde:

Seyirciler çözülmüş gibidirler.

Bozkır durağanlığı, henüz kımıldamayan, sanayileşmemiş kasaba yaşamı, örneğin, bir coşturucu danstan söz edilmektedir. Kendini müziğe kaptıran, bilincinden uzaklaşarak, yoğun bir esrimeyle işe girişen, insanı aşan belirgin çabayla, düşlerini gerçekliğe dönüştürmeye çalışanlar burada içsel yaşıyorlar.

Aloe'ler:

Sarısabırların aloe cinsi, Anadolu'nun kadim tarihiyle yaşıttırlar. Gövdesi küt ve kült, Orta Anadolu insanı gibi, kavruk, ezik, suskundurlar. Yaprakları ezilerek ve bir tür ilaç çıkartılarak dönüştürülür. "Özsu Güneş'te kurutulur. Şiirin yazıldığı yıllara inersek eşitlikçi bir sisteme doğru, devinimler vardır. Fakat, aynı yerde, "bizim, sağmal ineğimiz elimizden mi alınacak?" diyen muhalifler olup, bu kıpırdanışları istemeyenler de vardır!

Fiziksel bir çatışma var çevresiyle,
Olağanüstü çaba sarfediliyor düşleriyle,
Bu çaba, çokluk, boşa gitmiyor.

Esrime anları, onların kendileriyle çevreleri arasındaki kopukluğu gideriyor. Eşitlik, düşlerde imgesel çatışmayla, dengeye doğru evriliyor, insanlar kendilerine geldiklerinde.

Ateş:

İnsanlığın toplumsal tarihinin başlangıcı denli eski olup, ilk ateş, dokunulmayan, sadece tapınılan olarak görülüyor. Yeryüzünü aydınlatan, bitkileri ısıtandı. Güneş gündüz teri, ay gece liriydi. Hava, su, ateş, yaşamı götürüyor sonsuza. Yıldırımlarsa göğün göğsüne göğsüne vuruyorlar şimdi.

Ekinleri olduran da ısı, ateştir.

Sarısabır çiçekleri ateş içinde:

Çiçekler, çocuklar olabilir. Kızamığın o yıllarda kol gezdiği, çok canlar aldığı, binlerce acıya neden olan bu coğrafyada, umarı da bulunamamıştı o zamanlar.

Şair, gözünü çiçeklerden çevirerek, tepeye (dağa) yaslanan kaleye bakıyor, dalıyor… KumaHa (Kemah) Kalesi. Burçlarında –kartal yüklü bir rüzgâr– insanlar, en eski anlaşma biçimi olan im diliyle anlaşmaya çabalıyorlar. Mermer sütunlar ve duvarlar yıkıntı halinde. Tarihin derinliklerine girebilmek için, "geçmişe açılan kale kapılarına" hep birlikte yöneliyorlar. Ortalıkta yabancılar da var.

Bu kez, Keats'in şiirinde olduğu üzere: "Yapayalnız görkemiyle gecenin doruğundan / Doğanın sabırlı dervişi gibi"

Sonsuzluğa demir atmış geleceğin uğultulu salınımını içselleştirerek; bir eskil çağlar bilicisi olarak Temmuz (Tammuz), doğayla ve tahılla özdeşleştirildiği Sümer dilinde kusursuz genç, bereket tanrısı olarak insanlığa dönüyorlar.

Doğanın sabırlı dervişi

Sondan başa doğru bütüncül olan şeylerdir. Gurbetten, uzaklardan gelen o kişi, köyünün, kırsalının yolunu tutacaktır. Köklerini arar gibi, toprağının iz iz damarlarını yoklar. Fakat, şimdiyi geçmişte arayan ozan yalvaç, esrime içerisinde esinlenmektedir. Yaşlı anasının elini öpünce de bu durum sürer. Kayalıkta çınlayan rüzgâr, –Geceyi yıkayan ırmağın sesi– vardır der gibidir.

Ve uyanır! Kasaba, kale, akarsu.

Rüzgâr, sarısabır çiçekleri, ana, Pişekâr, pastav, acıklı leylak. Tüm bunlara karşı öznel tutumu değişmiştir. Somut yaşam, düşlere, düşselden gerçekliğe erişmiştir. Buysa, şiirinin eytişimsel (diyalektik) damarıdır. Ortaoyunu'nda Kavuklu, eline değnek, ağzına söz alarak etrafa atabilir. Salt şairdir bu görüngüye girebilen. Oluşuma bakarak dizeler kurup, zamanı denetim altına alarak yaşatabilir görülüyor o.

KumaHa Kalesi (Hititçe), Hitit, Roma, Bizans, Mengücekler,

Selçuklu, Timur, İlhanlı, Celayiroğulları, Persler ve Osmanlı'yı gördü. Melek Gazi, Ali Baba, kendisine aşağıdan, suyun kıvrımından bakar ve gözetlerler.

Tiren, kasabaya, dar akarsu vadilerinden, derinliklerden, burgaç, köprü ve tünellerden akarak varır. Gecede gökten inmiş kuyruklu yıldız örneği gibi dumanı göklere dolan, hızlanınca ardına kuyruk olan, karaposta vagonları, toprak damlı bacalarda güneşleyen, bulgur kurutan köylüler. Belli ki güz yaklaşıyor. Manzara budur.

Kuyruklu yıldıza buralarda, baştankara, delice, düdükçün, ipek kuyruklar, mukallitler, sıvacı kuşları, tırtılyiyenler, kızkuş, ne varsa eşlik ederler. Hışımlı suda boğulanların üstünden uçanları bile vardır bu kuşların. Perçemine kumlar dolmuştur, ayıklarlar bir bir.

Kara akan su, derin koyaklarıyla bükülür gider. Sağda Koçgölbaşı doruğu, Güneydoğu Toroslar, Mercan Dağlarına kavuşmuş gidiyor. Tarihin elinde yazıtı doğanın, milyonlarca yıldır akar akar.

Cevat Çapan'ın sahne açıklamaları adıyla karşımıza çıkan şiiri, 89 dizede (kırıklarla birlikte) özlüce, roman, öykü, söylence ögeleri, sinema, oyun ve bazı görünüler de barındırdığıdır. Biz bu derin, doğal, gerçek, yalın şiirden duyumsadıklarımızı söze getiriyoruz sadece.

Zamanın içerisinden bir imge kalkıp yürüyor. Kıyıları, kıvrımları "Dört Köşeli Üçgenleri", "Yuvarlağın Köşeleri"ni, belli belirsizlikten alarak, bir soyutlamayla yeniden somutlaştırarak, olanı biteni, yeryüzünün herhangi bir yerinde de geçebilecek oluş haline getiriyor.

7 bölüm, 89 dize, sahne açıklamaları şiirinin 2'ncisi:
Bir başka ülkede güze doğru
bir başka sahne–
bahçeye açılan kapı, aydınlık oda;
solda duvarda Matisse'in
bir dergiden özenle kesilmiş

ve çerçevelenip asılmış
"Kırmızı Balıklar"ıyla, "Yeşil gözlü Kız"ı
sağda, masa başındaki orta yaşlı adam
dönmemeye karar veren oğluna
ne yazacağını düşünüyor
açık kapıdan odaya yalnızlığının yankısıyla
dolan
denizin uğultusunu dinlerken.

Şairin elinin altında düşlerle, lirik metaforlar vardır. Bunları ve anlatıyla şiiri, ayrılmazlık derkesinde birleştirerek, öykünmeye düşmeden sağlam bir yapı kurarak bütünsele erdirir.

Gerçek şiir, içinde olmayan sözcükleri de barındırır, denir.

İşçi sınıfının 500 yıllık Tanrısı, Bolivya'da And Dağlarında Potosi gümüşü madenlerinde, yerin metrelerce altındaki ocak mağarada korunuyor. Bir zamanlar özgür emek söz konusu olmayıp, kentsoyluysa, gücünü henüz özgürleştirme eğiliminde değildi. Köleleştirilmiş yerli halk, belli ki KumaHa Kalesi'nin yapımında çalıştırılmıştı. O tonlarca ağırlığındaki kesme taşları, sütunları o denli yükseğe taşımış çekmişlerdi binlerce yıl önce.

Ellili yıllarda ağaların, kasaba ileri gelenlerinin kontrol ettiği emekten söz edilebilirse de. Köle emeğinin yerine buralarda, ücretli emek geçmiş oluyordu özetle.

VI. şiir şöyle sona eriyor
El işaretiyle
mermer yıkıntılar arasından
geçmişe açılan kapıların
yolunu soruyorlar.
şöyle de başlıyor
Unutulmuş bir savaş alanı Temmuz
Sarısabır çiçekleri ateş içinde.

Bir savaşın dehşeti, yabanıl ateşi, korkunç yıkımı, bu imgelerle duyumsatılıyor.

7 sahne, 89 dizelik şiir, yüzlerce plan (kare), binlerce diyalog, onlarca öykü kişisi, tipler, karakterler eder, düzyazıya genişletilse dizeleri. Doğal ki, biz bu dökümü ancak, şiirin arka planından çıkarıyoruz. Filigranlı şiirler hep böyle geniş düşün derinliği sunarlar.

Doğa, "geceyi yıkayan ırmağın sesinden" çekilip serpiştirebilir. Yer, olay, tüm zamanlar içinden bir zaman, donmuş gibi gözükmüyor. Tirenin tersi yönüne akıyor ırmak, buralara Batıdan gidenler için bu böyledir.

Su, göğün ve dağların mavisine batmış hıçkırarak acının karasına, savaşların, gurbetin türküsüne, havada dönenen rüzgârın kokusuna girmiş. Kalenin, yörenin talihi, ovanın ve insanın tarihi, kâğıt parçalarında değil, taşlarda saklı. Doğal tarih!

YAZIT
Elinde o uzak yabancının
'sağ elinin mezarı'
yazıtı
salyangozun yaldızıyla yazılı
'burada
hangi öbür dünyaya
geçtiği bilinmeyen
baykuşla yarasının melezi
bir aylak kuş
uçar gibi
yatıyor'

Günümüzde, insan-nesne iletisini tersine çevirme eylemi:

İnsan bunu sosyo-ekonomik bileşenlerinin, yaratılan yaşam tarzında kimi durumlarının, başka yollarla da anıştırmaya çalıştığını gördü. Devrimse, insanını yorduna kadar indirebildi. Anadolu coğrafyası, kadir bilir tarihinde bir bunu mu bildi? Süreç özgürleşme bağlamında epeyce yol aldı. Siyasal nedenler çok partili sistemden sonradır ki, apansız gelişir gibi, çoğun doğal nedenler yapılandırmışsa da, özgürleşim bundan mıdır, sağlam temellere gereksinme duyduğunu sildi.

- Alınan yolun doğal tarih sürecine baktığımızda, her şey hiçbir zaman yapay ve iradi (siyasi) tercih nedeni değildir. Gizil kapılar açmamıştır. Sürece dahildir doğal tarih ve içtenlik. Sağlamlık mermere işler. Yarlarda şakırdayan suyun sesi işitilir. İnsan, eskil zamanda bile bu denli deruni ve yaralı olmadı!
- Uzun dönemde yapması, kısa vadede başarmak zorunluluğuyla yüz yüze kalarak, katışık o havayuvarı (atmosferi) oluşturduğunu duydu.

Peki, şiir, sosyolojik doğal bileşenleriyle özgürleşti mi?

Şair, göğ ve insan devranda olmadığı kadar özgür yanılsamasına, kaleminin izleri ak kâğıda dokunurkenki kimliğinde gelişkenlik arz ediyor gibi gözükse de, imge, asal bir rol oynuyor mu?

Nedir böyle?

Şiir ateşi körüklemeyi ebedi başlatıyor. Yüreğin ateşi sabırla dövülüyor. Umut, us ile işletiliyor. Sözün adaleti ilerletiliyor. Şair, taşların duymak istediğini söylemektedir artık.

İşte şiirinin en fazla irdelediğimiz 6. ve 7. bölümleri:

VI
Unutulmuş bir savaş alanı. Temmuz
Sarısabır çiçekleri ateş içinde.
Tepeye yaslanan kalenin burçlarında
kartal yüklü bir rüzgâr.
Havuzlu lokantada birtakım yabancılar
el işaretiyle
mermer yıkıntılar arasından
geçmişe açılan kapıların
yolunu soruyorlar.

VII
Acıklı bir ortaoyunu.
Palanga yarı aydınlık.
Seyirciler arasından, kol kola,
sallanarak girerler Kavuklu'yla

Pişekâr
Zurnacı zurna olmuş horlamaktadır
dükkânla yeni dünya arasında
Pişekâr, elinde pastav
pişkin bir temenna çeker seyircilere
yalnızlıktan yakınan gözlerle bakar
Öbür elinde acıklı bir leylak.

Bu incelememize göre, Cevat Çapan'ın "doğal tarih"i, miirini yitirenlerin şiiri.

Yaratıcı güç, iki şey arasında diyalektik bir bağıntı kurmaktadır. Kavramla imge arası bir sözü, şiir katına çıkardıktan sonra, onunla, kökeni yine düşünceyle düş arasında, fakat düşünceye olduğunca yakın duran, o duymayla gerçeklik kategorisinin eytişimsel dolayımını, açık ve net bir biçimde sezdiriyor. Ozan giderek, sanatçı geliyor tüm yönsemeleriyle.

Önce insan, sonra şiir, şair, eh bir de görüş sahibi. Şiirinin kitleselleşip yaygınlaşmasını izm'ler üzerinden götürmese de, siyasal, toplumsal, sosyal, ekonomik bağlamı, "sesler ve sessizlikler'inde" gizlidir. Bu gizil güç, Doğal Tarih betiğindeki Taş Baskısı, Duvar, Girit'ten Yeni Bir Mübadil, Göç adlı şiirlerinde saklıdır. Sözünü ettiğimiz kavramlarını bulalım, kazımasını bilebilelim yeter ki.

O ki has şairdir, kendi şiirini oluşturur. Bir yapraktan, biricik çiçekten esinlenerek ve ona doğanın insan terini katarak, dizelerini kurar. Git git bir çocuğun gözyaşlarında belirebilir. Sabırlıdır. Telaş etmez. Yerli bir yaşam biçeminin sahibidir. Batı ekin ve sanatıyla donanmış olsa bile.

Yıllar yılı uğraşarak bunu ortaya çıkartmıştır.

BİR BAŞKA PENCEREDEN
o yanan yaz günleri,
kamaşmış koca bir cam göz deniz
ve hızla kararan bir karasevda:
Güz.

Yazının ve sanatın toplumsal gerçekliğe bağlılığı, bilinç gövertme tekniğiyle aşılmaya çalışılmış, somutçu işlevlerine, kullanılan nesneler bağlaşıklığında yer verilmiştir.

Özdekin yüzeysel yanlarındansa, iç içe geçmiş özellikleriyle yola çıkılmıştır. Yüksek dereceye varmış uygarlığın bilinçlenme derecesi, boşlukta duran bir dalın, gövdesine bağlı olduğunu işaret eder. Bu kökün yardımıyla, gövde sonrasında kollarının ortaya çıkışının seyrinin özdekin düşünce ve düşlerden önce var olduğunun kanıtı olarak sunulabilir sona gelindiğinde.

GÜLİBRİŞİM AĞACININ ÇİÇEKLERİ – 2

CEYHUN ATUF KANSU'NUN EKMEK VE BAĞIMSIZLIK ŞİİRİ

Bileyin sözcükleri ozanlar
ışıl ışıl Bursa bıçağıdır söz
Sizler çakmak taşı bileyici
Bölmek için ekmeği kardeşçe
Toprağın kokusu, çeliğin kokusu
Buğday tarlasındaki gelincik yelinin kokusu
Yayılsın ekmeğin ortasından

Bileyin sözcükleri ozanlar
ışıl ışıl halk bıçağıdır söz
Sizler dağları döndürüp yüreğinizde
ince söğüt dalı bağımsızlığı
koklamak için taze taze
Yontun kara taşın kabuğunu
Yayılsın ortalığa bahar suyunun kokusu

Şiirlerinden, yazdıklarından bildiğim üç Ceyhun Atuf Kansu var: Bir'le özdeşleşen üç

1– Şair C. Atuf Kansu

2– Yaşamıyla–Düşünceleri uyumsuzluk içermeyen Kansu

3– Bilge ozan Kansu

Kılıç ipekte, söz ozanda bileylenir. Kılıç için ipek, mastara, volan kayışı, azıcık su, çelik buhuru, kol gücü, mertlik, yüreklilik, kuvvet, barışı çağrıştıran kavga bir de gereklidir. Mertliğin bozulmamışlığında henüz tüfenk yokken, icat olunmamışken, söz bozulmamış, barış gülleri kanlanmamış olması gerekirdi. Ortada çözülmesi gereken bir olay ve en az iki dövüşçü olmalıydı. Hukukun çözemediği, ya da o yola başvurulmamış bir kavga ortamından hareketle, hırs, kavga, nara bilenirdi. Sözün gücü olmasa hiçbir şey ilerlemezdi. Söz, eylemli duruma dönüştürülme çabasıyla yerinden oynamışsa, ya, oynamamışsa?

ŞİİRDE: İÇERİK – DOLAYIM – KURULUŞ

Sözcüklerin, bilinci ortaya çıkartabilmek için bilenmesi demek, durur yerlerinden alınarak, esas yerlerine konulup, yürünür, kaynar, harekete geçirtir durumuna evrilmelerini sağlamak demektir. Dönüşümleri ve dönüştürücü olmaları şiirdeki imge değerleri, gücü ve sözcü çarpışmalarıyla sağlanır ancak. Bir düzyazı metni içinde sözcükler birbirlerini iteler, dürter, ilerlemelerine gayret ederler. İkinci ve uzam anlamlarını yüklenemediklerinden ve imge güçleri olmadığından dolayı, ona umut yüklü çalışkanlık yüzlerini göstermeleri söylenemez.

Şiirde ozanların sözcükleri öyle mi?

Ekmek ve bağımsızlık şiirinde, hem uyarı, hem de şiirin kendinde olduğu gibi, dizelerin sözcük bazındaki devrimci coşkusunu ortaya çıkartabilmek bakımından, sözün çelikten ışıl ışıl Bursa bıçağıyla soyularak, özünün (imge yükünün) içinden çakmak taşı bileyicinin hedefine yönlendirilmesi.

Bu bağlamda söz, ozanın ağzında:

a. Toprağın kokusundan gelerek (topraktan yaşamdan tarihten hareketle)
b. Bağımsızlık mavisi göğ altında (yanık, derin o sessizliğiyle yırtarak göğü) uzun bozkırdan yerleşim alanına doğru bir evin içinde, bir dilim ekmeği kardeşçe bölüşebilmesi
c. Ateş üreten Güneş, yıldırım, (ateşin ve ozanların dilinde, ateş çıkaran sözcüklerin sınanmasıyla)
d. Sözcüklerin ateşi, ekmeğin buğusu, toprağın kokusu, ta ki çeliğin suyuna kavuşana kadar.

Tüm bunlar yaşamın eytişimselliği dolayımında, insandan, doğadan, toplum katında üç ayrı yerden gelerek, bircik şeyi tetiklemek üzere dururlar. Tomurcuk halindeki bir bitkinin açmasına neden teşkil edecek o çiçek, bu üç nedenden boyutlanarak dördüncü boyuta varmasıyla sonlanır. Fakat sürekler arz eden emek (emeğe dönüşerek bu süreç işler) insana yabancı değildir artık, insan da ona.

Konu Söz Konukseverliği İnsan Emeği

Buğday tarlasındaki gelincik yeli, onun kokusu, ekmeğin soframıza gelene kadarki uzun uğraş gerektiren donanımına (serüven karşılığı) bir tükenmezlik, gizil güç eklesin. Buysa, doğadaki kılgısal yaşamı düşünceyle birleştirerek, evrensel uyumu gönendirmek uğruna, ülke insanının erinci içindir. Ekmekten tüten buğu (koku) yaşamın özüdür. Tarihini rayına sokansa insan oğlu insan.

Toprak, su, Güneş, hava, bağımsızlık mavisi bir göğ altında çalışan ellerde, buğdayken terleyen emeğe, soframızdaki ekmeğe dönüşecek. Yoksa ki, insan emeğinin boşa gitmesine en çok ozanlar, emekçi sınıfı üzülecektir.

- Yani ya, tarla dile gelebilir.
- Köylü, pancar yüklü arabasını fabrikasının ambarına indiremez.
- Ozanlar sözcüklerini bileylemekte nazlı davranırlarsa.
- Fabrikalar insanlara, duydukları üzgüyü duyumsatarak, bacalarının tütmesini unutup, hantal durumlarını açığa çıkartırlarsa
- Halk bıçağı olan söz ışıl ışıl ışıldamaz olursa.
- Tarihin yapıcısı insan, –dağları döndürüp yüreğinde– yurttaş olmasının yollarını açarak, yaşamla yurttaşlığı birleştirerek ilerlemezse.
- Bağımsızlık, ekonomi ve onun ruhu olan ekin ve sanattır. Bağımsızlık ince bir söğüt dalıdır, kırılır böyle olunca.

Anlatım Özellikleri Biçim Ritim

Şiirin güçlü yönlerinden bazıları, sözcüğün gücünden, kavramlar yaratmaktaki içsel donanımında parıldayan ışıt gibi, emek-ekmek yoluyla, ulusal soruna savunma bağımsızlığı eklerken, tarih içinde diklenmesine kavramların sevgi ve eylemli kalkışmasına da aşklar ve sevdalar bulamak gerektiğine inanır. Harman olmak, canevini insana ve ülkeye açmak işini kolaylamaktadır.

İçtenlik, doğallık, yalınlığı sağlayan samimi, dürüst, olduğu gibi görünerek, göründüğünce yaşamak, kara taşın kabuğunu yontmaya benzer. Bahar suyunun fışkırıp akabilmesi için nelerden, hangi süreçlerden geçmesi icabettiği kurgulanmaktadır. Sözün parlaması yanında, okuyan ve duyanlarda –kös dinlememiş gibi–, onları yerinden uğratmasından belli. Dizelerin hece sayıları, serbest, iç uyumlarla sağlanan ritim, duyarlılığı yabancılaşmamış emek ve ekmek çerçevesinde, insanın saltık yaşamını sürdürebilmesine, birlikte gerçekleştirdiği savaşımına, çalışma, özgürlük ve bağımsızlığına bağlar. Kendi varlık koşulu nedir? Özü içinde gerçekleşmesine yardım eden tahılın olgusal gücü ve devşirilmesi değil, onun hasadla ilişkisi demek olan sosyal, ekinsel ve toplumsal gerçeklik dünyasını dillendirmişliğidir. Bana göre:

sözcükler
Ay ışığından doğmuş
yansıma seslerden arınmışlar
İnsanın evrimiyle çevrinmişler

buğday
doğanın tasarımı
toprağın, suyun, havanın, gün ışığının güçlü sevgisi
canlıların acınarak esirgenmesiyle

Şiir, yeni bir dil bulmakla, yeni bir ritim bulmak arasında kurulan bağıntıya, etik ve estetik sorun olarak girebilme kararlılığı içindeki öz, akışı itibarıyla önce parçalanır sonra tümlenir. Bu böyle sürer gider…

Bir sevişme anını yüksünmeden anlatarak, uzak, yakın, derin, yalın çağrışımlarını, şairin, bileyin sözcüklerinizi ozanlar önermesiyle, didaktik, buyurgan, sav söz, kem sözden uzakta, söylemi ses, renk, ateş, duyu, bilme, tazelenme ortamına gitmesine yol açmaktadır. Buğday başağının buğday tarlasındaki gelincik yelinin kokusuyla arınması, kitlelerin büyük harp sonrasında artan özgürlük istemlerine ihtiyatlı bir özlem ve dokunca olsa gerektir.

BAĞIMSIZLIK ÖĞRETMENİ KÖY ÖĞRETMENİYLE BULUŞUYOR

Ozan, içerisinden gelen sese kulak vererek, Anadolu'nun yolunu tutar. Orada asıl kimliğini bulabilmek için bilinçli ve doğal bağdaşma sona erdiğinde onda kendini görmüştür. Tüm çarpık, aleyhteki koşullara karşın, türküsünü yabancılaşmamış emek çerçevesinde söylemiş, örmüştür. Bu eylem, insanlar kendi tarihlerini kendi elleriyle yaratırlar şeklindeki önermeyi de getirmektedir usumuza.

Ülkesinin bunalımlı yıllarının bu çalkantıdaki ağrıyan yerlerini bularak, kendi oylumunda bir işlevsellik katarak yeğnileştirmek. Hasatla ilişkisi demek olansa budur. Gelişmekte yeni yeni sürüp gelen toplumlara özgülenen bilinç kalkışı içindeki düş ve imge'yle konuşup, tarihsel koşulların yarattığı özdeksel düzenlenişle söyler. Dünyası engin ve ahi bir bakış ve kavrayışa yöneliktir. Yalnız tam da burada toplumsal ürünün elde edilişinde kardeşlerinin el, kol, göz nuru emeklerini de ortaya kor gibi; yeni bir evrimle ve karmaşa düzlemine yükselmesine dair düşlerini imgesel olarak dizelere yedirmez. En azından bu şiirde böyle. Tüm bunlar ozanın başka bir evreye geçmesini bekleyen istemik iç uyumları olup, onları bir bir duyumsatacak, yeni ürünlerle gelecektir.

Yaşar Kemal diyor ki:

Ceyhun'u düşünürken çiçek açmış bir bahar dalı geliyor gözümün önüne. Pırıl pırıl akan dibi güneşli bir pınar suyu geliyor aklıma. Yeşil bir çayırda oynaşan terütaze bir tay geliyor gözümün önüne. Bir bağbozumu, bir şafak vakti yunmuş arınmış seher yeli, yaylada kokulu, mavi çiçek açmış bir yarpuz alanı, inceden yağan sessiz bir yağmur, bir düşün güzel umudu geliyor gözümün önüne. Ak sakallı bilge, ta eskilerde kalmış bir elinde salt aydınlatan bir yalım seli geliyor gözlerimin önüne.

En çok sevdiği ağaç akasya, gençler içinse, 'akasyaları kesmeyiniz, gençleri öldürmeyiniz' der. Ekliyor ki, altmış yılın eşi-

ğinde bir ozan olarak istediğim bu denli açık ve yalın.

Düz yazılarındaki düşünsel çözümlemelerini, bugün doğmuş olan yaklaşımlarının yanlışlığının o günlerde başladığını gördü:

- Yazının, dilini toplum diline çevirmeyi seçerek
- Sanatsal düzeye müdahale edilmesine yüz vermemiştir
- Aydınlatıcı, uyarıcı, doğal nedenleri örtüleyen ayrıksı durumları irdeleyeci olmuştur.
- Propagandacı ve parti emrinde gitmecilerden değildir.
- Şu ya da bu olayın ortaya çıkışının doğal olmayan, sosyal toplumsal ekonomik nedenlerini araştırmak bulmak yoluna girmiştir.
- Bütünüyle yerli, ulusal özgül ağırlıklı koşullar ortamından hareketle, devrim sonrası yıllarının gerçeklerindeki toplumsal ekinsel durumunu görerek sezinlemek gerekir. Bir şairde, ekinsel kalıtla içerilenin devrim koşullarında nasıl evrilip sonra seçikleştirilmesi gerektiğinin sanatta dışlaştırılmasının ip uçlarını onda buluruz.

NİSAN
Nisan çiçekleri
sümbül satar
Karanfil Sokağında
Çiçekçi
Dört beş demet maydanoz
Bir sepette
Gecekondulardan bir oda
Yeşil maydanoz satar
Akşam yemeğine

Ceyhun Atuf Kansu, ozan ve bilim adamı, bu iki kimliği kişiliğinde eritmiş yeni bir oluşuma ermiştir. Bilim adamı yönü onu, doğrusal gerçekçi bir dış olgulara; sanatsa, öznel yanı ağır basarak içindeki fırtınaları dindirmek bakımından, yazmaya götürmüştür. Kansu'nun Batı ve ulusal birikim bireşimcisi olarak şiiri tam da bu beyaz noktadan doğmaktadır.

Kendi söylemiyle, "kasketli bir halk hekimi idim." Şiirin de doktoru olduğunu görürüz. Verem, trahom, yaz ishali, sıtma, kızamıkla, çocuk açlıklarına karşıcı çıkmış ve savaşım vermiştir yurdun çeşitli yerlerinde bulunarak. 'Ben dil devrimine, bu devrimin savaşçısı, savunucusu ve Türk Dil Kurumu'na bağlıyım der. Arı, sağlam, işlek halk Türkçesi dilde varmak istediği yerdir. Devrimci öğretisi, özünde köktenci savaşımını getirir birlikte. Düşünce ve duyarlıkları halklaştırarak özüne varabilmek için yürümüştür bu yolda.

1920-78 yılları arasında yaşamış olup, çağdaş yazınımıza önemli yapıtlar kazandırmıştır. Yatan arslan olmaktansa, atılgan bir bilinç içinde olmak yolunda yürümüştür. Atılgan bilinç mutsuz bilinçse de, bu Kansu'ya dıştan giydirilemez. Kendi kendisinin kurucusu olduğundan olsa gerek, durumdan görev çıkartanlardan olmuştur. Bu tür ozanların, aydınların bilinci içten kaynar. İki bağlaşık olarak ifade edilebilirler. Dışsalı ve Ben'i karşıtlaştırarak birleştirirken, doğanın bilincinin kendi ozan istencini sardığının ve birleştirdiğinin ayırdındadır. Çevreye yanıt verebilen bir aydın özelliğini, üretkenliğini de korur. Ülkesinin bir çakıltaşı bile yerinden oynasa duyumsar. Bu etkin eylemlilik ve umut içindedir sürekli, diyesim, her şey ondan sorulur.

Yapıtlarından bazılarının adlar:

Bir Çocuk Bahçesinde (şiirler); *Bağbozumu Sofrası* (şiirler); *Devrimcinin Takvimi* (denemeler); *Yurdumdan* (denemeler); *Atatürk ve Kurtuluş Savaşı; Buğday Kadın ve Gökyüzü* (şiirler).

CEYHUN MAVİSİ

Ağzı
çiçeklerin dilinde
yır
Fülütüyle Pan'ın
'göğün eteklerine' kadar
Bulutlara, diyor
suya
cemre düşmüş
Sonra Güneş'e batırır
iğneyi
Kısık bir
gül altında
Ağlar
tık sesini
bekler
toprağı sabırla

M. Çelik

GÜLİBRİŞİM AĞACININ ÇİÇEKLERİ – 3

EGEMEN BERKÖZ – BEYAZA KAÇAN
(UZAK O DAĞ KÖYÜNDE KARLAR İÇİNDE FİLİGRANLI VE KUNT ŞİİRİ)

BEYAZA KAÇAN

Yalnızlığı kurşunluyor geçmiş gün
kendime bakıyorum. Duvara
tebeşirle çiziyorum testiyi
mavi testi, gözleri
trahomlu esmer bir çocuk
gibi geliyor
gece. Lambam yanıyor.
Testi ve su. Usu
taş evlerin, ne anlatıyor
çobanların ezgileri
yatağımda bir kadın
sessizliği. Şu ovanın
toprakları bomboş, şu bodur ağaç
beyaz çiçeklerle
kalakalmış. Yalnızlığı
kurşunluyor geçmiş gün
kendime bakıyorum
tüylü kalpaklar dağlar ve uzun
bıyıklarıyla, hüznüme
katılıyor atlılar günden
koparak. Beyaz çiçeklerle ağaç
kalakalmış. Testilerle
su dökünülen sabaha karşı
bacası tüten bir ev demektir
alışmak, siyah saçlı
bir kadınla sevişmiş
gibi yaparak. Yere
kilimler seriliyor, çay

buruk insanları Uzakdoğu'nun
ve afyon götüren
tüylü kalpaklar dağlar ve tüfek
sesleriyle
günden koparak, insanlar
karanlık. Duvara
tebeşirle yazıyorum. Testi.
Su. Yalnızlık. Belki
Kalakalmış bomboş ovada
Beyaz çiçeklerle ağaç, ağaç
Çocukluk. Kendime
Bakıyorum, ne anlatıyor
Rut tepesi, yalnızlığı
anlatıyor Rut tepesi. Rut tepesi
afyon. Duvara
tebeşirle yazıyorum. Afyon.
Kendime bakıyorum. Afyon.

DÜŞ VE İMGELERİN ÇÖZÜMLENİŞİ: TASARIM İÇERİK – DIŞARIK – KONU

Şiir, üç nesne üzerinde açılımlar katederek ilerlerken, yalnızlığın kurşun sıkılarak yok edilmek istendiği bir alanı, önceleri önemseyip, akabinde sönümlendirmek için kurgulanıyor. Kimi de kendine yönelerek, şiiri çok sonraları yazmış gibi, arada bir –geçmiş gün– terkibiyle geçmişe göndermelerde bulunuyor. Uzak çağrışımlarının içerisine soktuğu okurunu, daha baştan itibaren, içerikle elde edebileceği mayayı, şiir kalıtının, beyaza kaçan dediği, betim ayarındaki imgesiyle de öncüllemiş oluyor. Beyazla kara arasında bir ara rengi yeğlemiş olması ve bütünlüklü biçemde ortalara salınan şiir kokusuyla da imgeselliği, ayrıntılar ormanında gezdirme arzusunun olduğu seziliyor. Buradan dar, düz, geniş, değirmi bir alan oluşturarak, gene zar zor alandan sözün içyüzüne varılacaktır belli ki. Diyesim, sözcüklerin tokuşturulmasıyla, şiirin çınıltısı duyumsatılacaktır, arılar ormanındaki fağfur kavanozdan.

Ardından duvara çizdikleriyle mavinin ortaya çıkartılması, salt deneksiz dengeyi tetikleyen iç kanamalarıyla bütünlük oluşturmakta direnecektir. Sunuluş üç nesneye giydirilmekte ve ardından değerlerin tümü (paradigma) gelir.

Mavi Testi – Trahomlu Çocuk ve Su:

Bu sözcüklerin çağrışım güçleri, içselindeki yeniden doğmuş gibi duran, bağlaşıklar yaratma ve onları kanatarak donatma edimine sahiptirler. Tarihsel özdekçilik, bu üç nesne, mavi testi, trahomlu çocuk, su, her şeyin başı, insan unsurunu dıştalamadan, üretim araçlarının birer emek yaratmadaki işleyeni yerinedirler bir bakıma. Su, düşüncenin eytişimselliği bağlamında, akışkanlığı özelliği ve yaşamsallığı nedeniyle, zaman kavramının giderek bizi örttüğünün bakışımsızlığını da getiriyor usumuza. Yasanın, yer yer değiştirilmiş, eksiltilmiş anlatımı, mutlu tablolar çizmekten arındırılmış olarak ve kendine ait bir üstdille, düşüncenin kabuğunu soymaktadır. Ta ki, öncül duyumsatma ögeleriyle, daha üst aşamalara okuru geçirene dek sürer çabası. Gece, gözleri trahomlu esmer bir çocuk gibi geliyor. Karanlığı, sayrılı gözler ardından gören gözler, gecenin kendisi olmaktan sakınmaktadırlar. Yaşama kıpır kıpır olsa bile, sosyal toplumsal tıkanıklık, dar alanda geniş yaşama ve algılama biçimi sunmuyor. Yaşam burada, testi içinde kuşatılmış su örneği, mahpus sanki. Tüm verili yaşam, meyvelerine dar alan sunmaktadır. Ülkenin bu yöresinde taş evler, toprak bacalı, üzerinde loğ bulunan, dumanının tütmesinden orda bir yürek attığının kanısını uyandıran ancak v.b.

Duvara tebeşirle çizilen mavi testinin, testi ve su, evlerin usu olduğu duyumsatması yanında ve bir de ellerinde ibrikle, ayakyoluna giden yaşlıların içerik değerleriyle okuyan/dinleyende uyandırdıkları duyumsanabilir. Çoban ezgileri, gecenin sessizliğini yırtan kılıçtır. Üzünçlü toplumsal sosyal duygular uyandırırlar.

Bodur ağaçlar vardır hani –uzatmış toprağa, kırmışlardır ayaklarını– uçsuz bucaksız, susuz ovaların ortasında durup dururlar öylecene. 'Ovaların ve kartalların musahibidirler' üstelik, kimse bilmez onları. Engin ovanın ortasında bembeyaz çiçekleriyle kalakalmışlardır. –Geçmiş gün– demesiyle şair, dizelerine donuk kış güneşinin dağ yelini üflerken, olayları bircik söylemiyle öykülemekten kurtarıp, şiirinin ilerlemesini sağlıyor. Bu tür ilerletme biçemi, gelenekle doğru, sağlıklı, iyi ve devrimci hesaplaşanların, öyle şairlerin işi olduğu görülüyor çağdaş yazınımızda.

Ve –kendime bakıyorum– dediği eksiltilmemiş bir anlam oluşturma gibi gözükse de, –geçmiş gün– söylemiyle bağlaşık içinde, geçmişi ileriye aşırtabilmek için omurga olmaktadır. Hasat sonunda verimi yükselten tanelerin samandan ayrılmasını sağlayan, düşsel / gerçekçi duygular ne varsa elinizin altındadır artık, doğaya hükmetmektesiniz!

VE SÜREÇ ilerler.

Örneğin, 'tüylü kalpaklar' dağlar ve 'uzun bıyıklarıyla' dizesi, etken bir önerme yoluyla gerçekçi yaşamı içeren, gövdeli bir söylem oluştururken, sonraki dizeler eksiltilmemiş, kırık söylemlerin yarattığı söylenmelerle, yayından fırlayan ok örneği, duyguyu, oluşu, artık geri döndürmüyor, hedefine ilerletiyor.

Beyaz çiçekleriyle ağaç kalakalmış fakat, atlılar günün içinden koparak ilerliyorlar. Onların işleri, günü devinerek ilerlemektedir. Düşünde sürekli siyah saçlı kadın, şiirdeki şair/özneyi meşgul etmekte olup, imgesiyle seviştirmek gibi bir yanılsamaya da düşürmekte ayak diremektedir. Dağlar, tüfenk sesleriyle harelenmekte, çobanlar, avcılar, kaçakçılar, düğün dernek kurulurken yeni yetmeler, fişeğe gönüllü yaklaşım içerisindeler. Bir de at, avrat, üç birlik kuralıyla yenileyin, geleneksel çağı işlemektedirler. Duvara tebeşirle yazdığı bu uzak yurt köşesinde testi ve su imgesi arasında değişkenlik arzediyor.

Beyaz çiçekleriyle ağaç, gene yerli yerinde ve yalnızlık yanıbaşında durup duruyor. Bu söylemle doğanın kendi içerisinde

kaynayıp akmasına, insan–makine–tarım yönüyle dokunulmadığı, bakir ve devinimsiz bırakılmasının bir gösterenidir. Uzak bir geçmişi ansırken şair, gene 'kendime bakıyorum' diyor. Yörenin ünlü tepesi gözlerinin önünde, kaçakçıların uğrak yeri, yük indirip, boşalttıkları yer ve Afyon!

Şiir, mantıksal bir ilerletmeyle duman hızında ve yaşam afyonla irdelenmektedir. Doğanın üstünün örtülmesiyle, beyaza çalan yönüyse, geceyle kaplanırken, ovadaki canlılığın, kısa, bodur, beyaz daire olan, tıpkı bura insanı gibi, o ağaçla verilmektedir. Trahomlu, çipil gözleriyle çocuk, göziçlerinde beyaz çiçekler açabilmektedir. Öğretmen, duvara tebeşirle yazıyor. Testi mavi, su yalnızlık. Beyaz çiçekli ağacın durumunu sormaya gidişleri, ağacın aktardığı mutlulukla, suyun, çocuğun, şairin doğanın gücündeki edimini, insanın bahara olan özlemleriyle içselleştirmektedir. İnsanın uzak yakın özlemleri, derin kıştan uyanışın buradaki sevişme sonrası inşasının yenilenmesi, aracısız imgelerle dillendirilmek üzere sosyal gerçekçi bir atılım içermektedir.

Şiirin etkilenme gücünü en çok, şairin 'kendime bakıyorum' demesiyle, kendine bakarak, dış evreni açıklaması, testi, su, beyaz çiçekli o ağaç, imge ve sembolleriyle doğaya bakarak, kendini bilmesini getirmektedir.

–Tebeşirle yazıyorum duvara–

İlerleten güçlü bir söz. Söylenmeyenlerin söylen tipi sözlerin yardımıyla söylenenlerle algılanmasına neden olmakta olup, yalın söyleyişleriyle etkileyici bir destansı anlatım denilebilecek şiir niteliğine kavuşturmaktadır sözü.

SONUÇ:

'Ölçü ve uyumu' sanatın belirleyici özelliği olarak gördüğünün yanında, sanatla kitleler arasındaki bilişsel düzeye özgü dolayımları ortadan kaldırmaksızın, emeğiyle geçinen kesimlere, kaba ve ilkel bir sanat yaratısıyla eğlenmeleri yerine, bu yapıdan haberli kılarak, sanattan tat almak hülyasını diri tutmak.

Öğrenimden yoksun kalmış ezici bir çoğunluğun doğuştan getirdikleriyle, doğadaki şekillerin, karanlık bir gece ormanın sessizliğindeki, gözleriyle okuyamadıklarını duyumsadıklarıyla beğenmeye eğilimli getirilmeleridir ki, Yunus'turlar, Abdal'dırlar, ozandırlar. Sezinlemek yoluyla anlamak üstünlüğüne sahiptirler.

ŞİİRLERİNDE GENEL DURUM:

1960'lı yıllarda yetişen bir şair olarak, önceleri çeşitli etkilenmelere açık göründü. İkinci Yeni, Birinci Yeni, toplumsalcı gerçekçi, sembolist v.b. İlk önceleri memleket şairi bağlamında, sonralarıysa, birkaç yıl içerisinde bilinçli bir atılımla, eleştirel gerçekçi bakış açısının içerdiği izlekleri edindi. Dünya görüşünü bu alanda perçinlemeye çabalayan şiirle göründü. Sanatındaki bilinç durumu, şairin içinde bulunduğu ortamın bilinciyle aynılaşıyorken, tinseliyle yalınlaşıyordu. Bu dönemi, derin, gerçekçi duyumsatmalardan kalkışarak sona doğru evrildi.

Şairin yalnızlıkla, yapısal bir sorunsalı vardır. Kişilerinin, yalnızlığın kendisi olmalarına dek ilerlettikleri, tek kişilik kalabalıklığı içeren, toplumsal olma nitelikleridir. Yaşam kılgısallığında ilgisiz izler bırakıyor olmaları, iletişimsizlik adına değildir.

Köleci, feodal ya da anamalcı bir toplum biçimi yapılanması içinde, sınıfsal ıra (karakter) taşırlar. Çok tutucu, geriletici tüm ögelerle yüklenmiş, çok sesli olmayan toplumda, aynı kitleler, çoğulcu-özgürlükçü diyebileceğimiz demokratik ekin ve söylemleri de barındırırlar içlerinde.

- Lirizm özellikle ilk şiirlerinde (Çin askeri ah devran) bulanık su, karlar altında yaşam kesitleri, eskitilmiş, kesik, yarım (yarım bütünden yeğdir örneği) söyleyişler, irkiltici, korkunç, candan, içerden güzellik üretiyorlar. 68 kuşağının devrimci gelenekten devraldığı ve yenileyin gösterdiği 'eylemli umut'a dönük sancılı çabaları başat olarak öne çıkarlar.

• Noktalama imlerine, Tevfik Fikret kadar düşkün olup, önem derecesinde yer vererek, sıkça kullanıyor. Fikret, noktalama imleri için, onlar benim notalarım demiştir.

• Ölümün gece, mat çizgisinden, çizgisiz, desen desen, örülüşünü yalnızlık, yaşam izlekli bir birikimle ayırt eder görürüz.

• Rahat, kendiliğinden gelen söyleyişleri gecenin sessizliğidir.

• Adsızlara ad veren, tarih içinden bir bilge organın kimliğinde.

• Bitimsiz çizgi. En çok şiir yazarken, onu düşünürken, 'kara saçlı bir kadınla' sanal sevişirken düş içerisinde bulur ölümü. Ölüm ve dirim çelişkisi, o sürem çok daha ırgalar bilincini şairin ve sürer.

ÇAĞCIL ŞİİRİMİZİN BİR ERENİ:

• Uzak geçmişle-görünür zaman hakkında bu birebir imgeler altyapı ilişkisi bakımından çözümlenince, ekinsel, katıksız sanat mı, ideolojik sanat mı, bağlamında kuram, oluş, düşüncedirler.

• Stilize simgelerle, okuyanın zihninde zaten var olan olgu dökümlerini ortaya çıkarırlar. Testi nesnesi, binlerce yıl öncesine, yaşamın başlangıcına kadar götürebilir. Ayrıca içinde olduğumuz zamanla sırdaştır su ve testi, bozulunca yeniden toprak olur ve döngü kısır ama sürer.

• Batı şiiriyle ilişkisi olan dizeler, yerli söylemlerin şiiriyle buluşuyor.

• İmgeler karın yağmasını, karanlığın çökmesini bekliyorlar. Dizeler yaşam bulmaya, ışımaya başlayacaktır o an.

• Sesle, nabız gibi atan karanlığın yatakta ve oda içindeki keşfi artacak acı aralanacaktır dediğimiz anda, gün ışığıyla buluşur.

• Kirli manzara ressamlarına göre, tek görünüş yoktur. Değişkenlik vardır. Dağ ağaçtan, ağaç insandan yüksek, insan evrenden yüce.

- Sis, neşe, çiçek, düş gibi görünürler mi hiç?
- Şair yüzyılların anılarına ortaktır.
- Su, yaşayan, ağırbaşlı, narin, sessizlik, esenlik sunar.
- Şair, yöresinin gerçekliğini, varoluşsal bir düzene göre biçimleyerek, ülke şiirine bağlar. Müzikle birleştirilmiş, gözlere ve kulaklara fısıltıyla sunar. İşte kalıcılığın kapısı aralanmıştır artık.
- Doğayı binbir renge boyayan yaşama aşkına –eylemli uyanışa–, sunulmuş düşler toplamıdır bunlar. Şiir yalnız başına herkeslerden uzak olmaya razı değildir.
- Anadolu MA: ANA, ırmağından acı akan ona. Çamur biçimlenirken amaç, içine konulacakları koruması mıdır? Çamurla toprağın çelişkisi Su'dur. Su uyur, gece uyur. O sürekli doğurur Güneş'i, Yaşam sürer.

Şiirimizin erenleri başucundadırlar…

İçerik açısından:

İki tarafı da kesen bir pala çekiliyor kınından, iki uçlu ve 'yere kilimler seriliyor', 'siyah saçlı bir kadınla' sevişmiş gibi yaparak. Değişik algılama ve duyumsatmalara açık, uykusu kaçan biriyle, solmayan güle dönüşen ev içlerinin de şiiri.

ÇAY: –Buruk insanları Uzakdoğunun– Tevriyeli gibi görünen bu sözcük her iki anlamından birini öne çıkartması gerekirken, iki anlamını birden dengeli kullanıyor kanısındayım. İçilen çay buruktur sabah sabah. Ya da köyün kırsalından veya içinden geçerek kasabaya doğru oradan ovaya akan o derenin az biraz büyüğü olan Su.

Yöre şaire, bilincin tam anlamıyla özgür olmasını engellemişçesine duran ve daha ilk noktadan itibaren, engellenmiş, bastırılmış duygular orkestrasının şiirini yazdırıyor. Gökyüzüne değil, duvara tebeşirle düşlerini maviye boyayan biri, yeni alanlardan kaldırdığı hasatla eski olanlardan bağımsızlık arz eden sınıf çelişkilerinin sönümlendiği dar, düz, geniş alanlar jeopolitiğini sunar.

Kagan'a göre: 'Burjuva toplumu, nasıl 'çirkin olan'ın estetiği ile 'bayağı olan'ın estetiği'ne yol açmışsa, toplumcu düze-

ne, bunların yerine 'güzel olan'ın estetiği ile 'yüce olan'ın estetiğini getirmiştir. Bu dönemin bir uzantısı olarak toplumcu sanat, insanda ve yaşamda yüce olanın üstünlüğünün ve bayağı olanın altedilmesinin tarihçe zorunlu oluşunu sanatsal olarak tanıtırlar.

Şair, şiirde biçim üzerindeki genel düşüncelerini ayrıştırıp seçikleştirmek gereğini duyacaktır ama, özün eleştirisine ve sonraları kimi düşüncelerine yönelik olanı sonraya bırakacaktır. Bu durum bunun en fazla siyasallaşarak kitleselleştiği dönemlerde gözden geçirilmesine öncülük teşkil edecektir. Eski şiirimizin yeni şiir çatışmasına geldiği noktasında, şiirin üç iç dinamiğini de okuyanda/dinleyende ansıtmaya ve anlamlandırmaya çalışacaktır.

Bağlaşıklar

öz hava yuvar derinlik ölçü farkı düşünce–duygu
(atmosfer)–imgelerle– –mikyas– –derûni ahenk–

arasında bir yerlerde, kimi zaman bir ikisiyle, kimi de tümüyle yapar, yaşatır sanatını.

Dizeler ilk kez, Fikret'in şiirlerinde, öz (o zamanlar muhteva) olarak parçalandı. Öz akışı, uzunlu kısalı serbest müstezad adı altında kırılarak bölüştürüldü. Ölçü (aruz), uyak, sıralamalardaki yazılış ve okunuşlar arasında ayırdı Berköz'de yoktur. Geleneksel kuralları dışına taşarak işlerlik kazanmıştır şiiri. Şiir kimi de tek sözcüklü dizeye denli indirilmiş, söylem inceltilmiş, söz imbikten geçirtilmiş olarak, biçim kurallarının özü daraltmasına olanak verilmemiş ve geleneğin dar, tutucu yönü zaafa uğratılmıştır. Okuduklarından ve yaşamdan edindiklerinden hareketle, karşıtların birbirlerini etkileyerek ilerlettiğinin bilincinde olduğu duruşu fark ediliyorken, gece, 'beyaza kaçan'a evrilebiliyor.

Kırsalın, köylülüğün simgesel ve yüzeysel görüngülerinden elde edilenle işe girişildiği görülse de, bunun aslında gerçekçi bakışın bura insanında çok daha mürekkep, derin, tinsel halle-

rinde ve yaşam pratiklerinde ortada durduğu seziliyor. Görülen toplumsal, kişisel, sosyal koşulların elverdiği ölçülerde, sanatın gövermesine öncülük teşkil ediyor. Geçmişi, kavramsal ve sanatsal açılardan daraltılmış, kendi yeterliliğinin yol açtığı çabalarla, buralardaki yetersizlikleri, birey, toplum-doğa bağlamında sorgulayıp anlamlandırmaya çalışıyor.

Süreç, sınıf çelişkilerinin henüz derin yaşanmadığı gibi gözüken havasında, dilin imgelerinin kendisi uğruna barındırdığı gibi gözüken, olasılıkları yorumlar. Eskil toplumun çağcıl olanın düşsel/gerçekçi eğretilemelerini yorumlamalarına kayan yeni öyküleri vardır. Bir yüz, bir bakış, dikkatleri anların toplamının üzerine çeker, acı ve erinç duyumsasınlar da, –biz gerçekten bir şiirde yer alan aynalarız– desinler diyedir.

60'lı yıllarının özgürlükçü ortamı, devleti, ülkeyi, halkı sömürüden, yozlaşarak savrulmaktan kurtarmak dışına henüz çıkmamış; siyasal, sosyal, etik ve estetik, sanatta iç içe yaşamaktadır. Fakat, kitlelerin niçin, neden, kimin için, hangi düzlemde kayacaklarının işaretlerini vermektedir karşılık, uygu (tekabül); ki imge bizlere çaresiz bir ağlatı (trajedi) durumunda görülecektir.

Yalnızdır şair. Yalnızlığının bilincindedir. Yaklaşımının geçmiştekinden el aldığını görerek, kendini su, mavi testi, ağaçta gerçekleştirmeye yönelecektir. Alt edimse boş durmaz kılarak düşlerini, ilerlemek eğiliminde görülüyor. –Siyah saçlı bir kadın, yatakta uyuyor. Benim olan yatak bu. Bacası tüten ev, yaşam belirtisi, karlı kış gününde. Rut Tepesi.

duvara tebeşirle yazıyorum. Afyon
Kendime bakıyorum. Afyon.

–İnsan evrende yalnızlığını bilen, bir başkasını arayan tek varlıktır–

Dünyada sürgünlüğümüzün bir gün gelecek sona ereceğine değin, eytişimsel örüntülerle işleyen vaat edilmiş bir sözdür geri dönülmesi olanaklı olmayan!..

Ateşi üfleyelim!
Şairin ÇİN ASKERİ AH DEVRAN adlı ilk şiir betiği (ilk baskı 1966)

Yazının ve sanatın toplumsal gerçekliğe bağlılığı, bilinç gövertme tekniğiyle aşılanmaya çalışılmış, somutçu işlevlerine kullanılan nesneler bağlaşıklığında yer verilmiştir. Geleceğe ilişkin olanın destansı söylemi, doğa ve geçmişin ağıtıdır.

'Özdek'in yüzeysel yanlarındansa, iç içe geçmiş özellikleriyle yola çıkılmıştır. Yüksek düzeye varmış uygarlığının bilinçlenme derecesi, boşlukta duran bir dalın gövdesine bağlı olduğunu imler. Bu kökün yardımıyla gövde sonrasında gölge kollarının ortaya çıkışının seyrinin özdek'in, düşünce ve düşlerden önce varolduğunun kanıtı olarak sunulabilir olduğudur sona gelindiğinde.

Duruma uyum sağlayabilmiş olanı içselleştirmiştir. Çok özel, korku, kuşku, öfke, somut söylem, umu, destansı duyarlığında öteki ekinleri imleyerek, onları, müzeleştirme, arkaikleştirme eyleminden uzak durarak. İmgesel düzeylerde geçen, diri özneler, bilgi bombardımanından vareste tutularak ilişkilendirilmiş oluyor. Giderek bilinene ait olanlardan farklı alanlar açmakta. Yeni insan ilişkileri dolayımında, uzam, zaman, olay boyutuyla yeni kamusal alan ilişkilerini sergilemektedir.

Dünyanın her yerinde, insanın karşısına böyle bir sanatsal eylem çıkmakta mıdır? Tarihsiz akanları (anakronik) tarihle ilişkilendirip algılarken, kendi hacmini, dünya içindeki yerini, yeniden bilişsel olarak, yeni tanımlara erdirmek zorunda kalmadan içselleştirebilmekte midir?

Beyaza Kaçan şiirinde makineyle insan, insanın hayranlık ve dehşet uyandıran ya da hayretle desteklenmiş, gerilimli bir havası olsaydı, süreç nasıl ilerlerdi?

Bütünün dolayım oluşturma süresi, modernleşmeyle, onun bu çağdaki engellerine paralel olarak gelişmiş bir yol haritası çiziyor. İnsanın, güzel hasretlerinin beslenmesinin, yoksunluğa tahakkümü altında yoğun şekilde girdiği kişinin, yaşamsal örgenlerinin istenilen biçemde yeniden yapılandırılmasının

onun toplumsal-sosyal ekinini teşkil eden bir başka yönsemesini açığa çıkartmaktadır.

Doğanın insana tesadüfen düşünmeksizin bahşettiği beden tekno ya da nano beden derecesine düşürülmesine teknolojinin donattığı olanaklarla, yine postmodern yapısalcılıktan geçmeyerek mitosun yakalanışının vücut bulması söz konusudur beden üzerinde.

Yaşadığımız çevreyle tümlenerek kontrol edilen yere, ölümle dirim arasındaki sınıra kadar genişletilerek, darlaştırılmış yaşamın yalnızlık, yoksunluk, doyumsuzluk, arzu, cinselliğin giderek simüle edilmiş biçemdeki aşamasına, onun da toplumsal gerçeklik adına sorgulanması gerektiğidir.

Yeni anlayışların yeni temsil biçimleri, bugünkü anlayışlarımızın pek de sindiremeyeceği, yeteneklerimizle atbaşı giden, tasarımlar, kurgular, kurmacalar olmaması gerektiğinin altının çizilmesidir. Yeteneğimizi yeşertmemizi göstermemiz gerektiğimiz zemin, mekân ve zaman biçeminden ona ilişkin algılarımızla, bütün kara parçalarından, sokak, kır, kente ilişkin yol haritalarının ilişkilendirdiği paradigmalardan farklı olacak. Beyaza çalan kırlarda, mezralarda kırsalın diliyle nasıl bir yaşam kalacaktır? Düşünmek gerekir. Kente ilişkin yol haritalarının ilişkilendirdiği yolculuklardan farklı olacak.

ŞİİRDEKİ ANLAMBİRİMCİK'E GİRİŞ

Şair, sabrını sınarken, kararsızlıklar duysa da, sevgi edinmede, gel-gitler biçimlendiriyor içini. Dar alandaki yaşamında, bir plandan, bir tasarımdan çıkan dizelerinin ele geçirdiği tinsel hali, çok değişken olmak bir yana, en fazla yataktaki olmayan sevgiliye ovadaki bembeyaz çiçekler açmış o ağaca takılır kalır. Ağaç üstanlamlılık olarak kalır, altanlamlılık bir ip ucu vermemektedir ağaç sözcüğü. Çünkü, hangi tür olduğunu bilmiyoruz, Ahlat mı, kiraz ya da badem ağacı mı? Onu çözemediğimiz içindir olsa gerek, imgelerin yarılma yerlerini alıp incelediğimizde, sürekli zayıf noktalarını öne çıkardığını görürüz şairin. Bu samimilik, dürüstlük, bilge halleriyle bağıntılana-

cak bir dolayımı işaret etmektedir. Büyük kent özlemiyle yanıp tutuştuğunu pek göremiyoruz. Yazmak vazgeçilmezdir kendisi için. Hele de düş kurmak! Bilinci ayakta tutmak ve kendi ben'ine yabancılaşmamanın öncelikli önlemi gibidir. Sevmek gibi, yalnızlıklar içindeki dünyasında, beyaz tebeşirin izine, onun öğrencileri üzerindeki aydınlık ışıtına sarınan gereksinmesi, sığınılacak yaşamsal bir nesne olmasındandır.

Şair, sevmenin, tedirginliğin, coşkunun, ürkekliğin, yalnızlığın, ne demek olduğunu bilirim der gibidir. Kendini korumak yerine daha çok konumlandırmak arzusu, başat ögedir. İncinebilen ilişkilerini çok sınırlı tutmaya çalışmayan özne, sürekli nesnesini dillendirmekte ve onu aramaktadır. Yaşamı, şair kişiliğinin ona dayattığı tatlı üzünçleri, kalıplarıyla birlikte aşmasını getiriyor. Uğraşısı bu uzak dağ köylüğünde, sözcüklerin üst, alt, yan anlamlarıyla birlikte geniş o özgürlüğünde sorunsalının kuşatılması anlamına ardçıl olarak gelip dayanıyor.

Sıcacık, sevecen fakat, sürekli şiir yalnızlığının verdiği gerilimleri içerisinde, delişmenliğinin damarlarda hızlı vurmasıyla geçiyor günleri, dış dünyaya ilgisini yitirmiyor. Dolaylama kendi kabuğuna çekilince, vuruşlar örtülü kıstaktan kurtularak, büyük ölçüde şiirin dünyasına ölçüm-birimsel tik tak'lar indirip yerleştiriyor. Uykusuz geçen koyu kara geceleri örten beyaz kar, şairine ancak mutluluk veren yenigün bağlamında yüzü açabiliyor. Birbirini besleyen iki karşıt duyarlık arasında ve git-geller içerisinde tinsel arınma nasıl duyulacak?

—Öğrencileriyle.

Bir Anlambirimcik çözümlemesi

Üstanlamlılık	1. kişi	2. kişi	içindeleme	Arıklama	Karşıtlama	Bağ	
	Bilinen	Düz değişen	Denklik ilişkisi	devinimli	canlı	ortak kullanım	sıra
Anlambilim ya da altanlamlar	Ağaç	İklim	Beyaz	Kartal	imge	–	Yürek
	tek kişilik kalaba	Yalnızlık	Fazla	Mem	Zin	Sevi	beyaz tebeşir
	Bozmak	kızkuş	Beis yok	–	Asker	Örence	Güneş
	A	B	Türk şair	öğretmen	–	öğrenci	Yer

GÜLİBRİŞİM AĞACININ ÇİÇEKLERİ – 4

ORHAN VELİ KANIK
YEPYENİ ESKİ BİR MASAL

Orhan Veli kendisine olanaklar sunan, yeni yarlar açan halkının gönlünde. İstanbul'un ise tam ortasında durup durur. Türkçenin derin, geniş, katmerli şiirini, tarihi ve coğrafyasını yüreğinden süzerken –mızrağını da kaleminin içinden geçirterek–, yapıyı temelinden değiştirebilen bir şair kimliğinde görülüyor.

Sıradan insan ve sokağın nabzı, onun değerlerinden yol bulup ilerlerken, doğasına az biraz bıçkınlık katar. İnsanı içinden görmüş, yaşatmıştır. Dünyanın ekonomik, sosyal, iradi oluşuna dair dolayım oluşturan soruları hep olmuştur. Yenilikçi duruş uğruna ne atılımlara girişmiştir kısa yaşamında:

- Şiirin öznel ve genel konumlanması onun elinde bileylenmiş akmıştır.
- Bu bağlamda usu, yüreğinin yedeğinde savılmaz, içindedir.
- Sözünün ne olduğuyla değil, ne olmadığıyla da belirip görülmesinin nesnel koşullarından ilerleyerek gelmiştir.
- Bir kesire gül Orhan Veli. Geleceğe sarkan çabasında, arkadaşlarıyla kıyaslanınca, hep yaralı bir şairdir.
- Sürekli tatlı bir hüzün içindedir. Bu özgünlüğünün verdiği özgürlüğünden gelmiştir. Yaresi şeyda bülbülden daha derinde.
- Sinik oluşumlara kapı aralamayan şiirleri, dengeli bir ironiden giderek gülen düşünceye varır.
- Moral kaygılarının içerisinde kıskançlık yok gibi. Onları, kıskançlık lambalarını birer birer patlatmış atmıştır denilebilir. Ufak tefek kalanlarını da. Elindeki cımbız ve tel maşalarıyla iplere dizelemiş, oracıkta asmıştır. Ya da onların bile şiirini yazmıştır. Göğe düğüm atarak ilerlemektedir yeryüzünün bu geniş sürekli engin şairi.
- Yaren Orhan Veli Kanık. Fukaralığının özü, güzel

biçim ve biçemler damıtmaktadır. Bağımdaki camsı kırılabilir ögelerle ilerler.

- Ünü, yıktığı, devirdiğiyledir. "Türk şiirinin kavgasını kazandı fakat kendi şiirinin kavgasını yitirdi" dedi Cemal Süreya onun için. Kendi kurallarını getirdi. Bunu kuralsızlığa denli vardırdı. Ortada sadece tavır, davranış, anlatış, duruş toplamı olan –eda– bıraktı.
- Günlük konuşma dilinin derininden dolayım oluşturan bir biçemle. Şairane değil, şairce. Şairce içinde şairane. Yapıyı temelinden değiştirmek gerekir dedi. Yeni yapıda kendisi de yapılanmıştı taş ve toprak arasında.
- Ülke şiirinin yenilikçi devrimci şiir kavgasını bitirmiş olarak, koşuyu koşu bittikten sonra da sürdürmüştür, köroğlu'nun. Zapata'nın atı. Ali'nin düldülü gibi. Onlar hâlâ koşuyorlar.

BİR "GARİP ORHAN VELİ"

İlk ürünleri, eski yazınımızı çok iyi bilen bir şairimizin ürünleriyken onları sayımlamadı bile. Yeniye gönül verdi. "Ölçü, uyak, şiiri çığırından çıkaran yozlaştırıcı unsurlardır, atılması gerekir" dedi. Şiiri egemen sınıfların beğenilerinden olan parıltılı sözcüklerin baskısından kurtararak, sokaktaki insana yakın düşen, halkçı sanat anlayışına da yakın düşüyordu. Sıradan insan, halk orada kendini bulmalıydı. Öylesi de oldu. Egemen sınıfların yüzyılları içeren beğenilen şiirine günlük dil egemen olmuştu artık. Türk şiirini ileriye götürürken yukarıdaki nedenlerden dolayı da düşüncesi demokratikleşmiştir.

Seçkinci yönü olmayacaktı bundan böyle şiirin. Seçkinci sınıfa hitap etmeyecek, onların sultasından kurtarılacaktı ve "Garip" ya da Birinci Yeni dediğimiz hareketle bu iş başarılmıştı.

Şiir Yapıtları: *Garip; Vazgeçemediğim; Destan Gibi; Yenisi; Karşı*. Çeviri Kitapları; düzyazıları.

- İşe sıfırdan girmedi. 'Mesele bir sınıfın ihtiyaçlarının

müdafasını yapmak olmayıp, sadece şevkini arayıp bulmak ve sanata hâkim kılmaktır' dese de, 'yapıyı temelinde değiştirmelidir' görüşüyle Nâzım'a yakın düşüyordu.

• Orhan Veli. 'Nâzım'dan kimi sakınan, kimi etkilenen, kimi de etkilerinden kaçınılan olarak durur. (Memet Fuat'a göre)

• Türkçenin bu incelikli şairi, gülün tam ortasında "Ağlasam sesimi duyar mısınız mısralarımda" derken, sesini sesimize katabilen bir rind ve dervişane bana göre.

• Türkiye coğrafyasının Dalgacı Mahmut'unu, İstanbul Türküsü'nü, Türkiye şarkısını, insanımızı tanımadan anlamak zor. Orhan Veli'yı anlamak da zor değil. İstanbul yol göstericiliğine devam ediyor. Acıtıyor, seviyor, okşuyor v.b.

İşim gücüm budur benim,
Gökyüzünü boyarım her sabah,
Hepiniz uykudayken.
Uyanır bakarsınız ki mavi.

Deniz yırtılır kimi zaman,
Bilmezsiniz kim diker;
Ben dikerim.

Dalga geçerim kimi zaman da,
O da benim vazifem;
Bir baş düşünürüm başımda,
Bir mide düşünürüm midemde,
Bir ayak düşünürüm ayağımda,
Ne halt edeceğimi bilemem.

• Ey şair; 'Ağaca bir taş attım / düşmedi taşım düşmedi taşım" dediniz Oktay Rifat'la birlikte. Buyurunuz, taşınız bende. Munzur gözelerinden getirdim.

• Ey şair; şu dünyanın uzun çocukluk gül yerinde, meşrebine döl, toprağına usare, göğüne mavi bıraktın. Tanrısına sümbül bıraktın.

• Sözün beşiğini sallayansın. Yalnızlık silicisin, yalnızlığın, vatansızlığın kendisisin. Camsı bir fındık kabuğu içindeydi oysa sırça sarayların.

• Bir tren kalkıyor benden dünyanın tüm kentlerine. İçinde seni götüren sadece. Ak bulutların kıvrımına takılmış kimi, yelkovan kuşlarının peşi sıra yitip giden.

• Orhan Veli Kanık gözyaşlarına kanan iyi bir şair.

Nâzım'la başlayan, Osmanlı'nın toplumsal yapısındaki yüzyıllarca bastırılmış fakat hep yaşayakalmış alt değerleri üste, göz önüne çıkarma girişiminin, bir özgürlük sorunu, hak elde etme sorunsalı olduğuna, Orhan Veli'de de tanık oluyoruz.

Sevginin, giderek aşkın insana verdiği gücünün etkisi ve sevinciyle, bu düşsel gerçekçi edimin özü içinde genleşerek şiire dönüşmesidir.

Kendi kendini oyan bir yön var. Tüm bunlara karşın, şair dalga geçebiliyor kendisiyle Bir metafor oluşturan bu fırtına ardından doğaya bakarak kendisini, kendine bakarak doğayı tanımayı sürdürür. Olağanüstü durumlar yakıştırır kendine. Bedeni gene de yük değildir gibi ona. Sadece "ne halt edeceğimi bilemem" der.

Bunlar dilemma, 'ikileme', düalist (ikili bir beden ve ruh halini) yani ki. Yaşamı sarakaya alıyor. Olağan olmayan yönlerine bir darbe indiriyor kendinin, denilebilir mi?

Düşünmekliğimiz gerekebilir.

İÇERDE
Pencere, en iyisi pencere
Geçen kuşları görürsün hiç olmazsa
Dört duvarı göreceğine

Şiirinde görünüm şöyle: Duyulur dünyanın nesneleri olan görünüşler, düşünülür dünyanın görülür nesneleri arasında bir yerden alınıp: görülür dünyanın, duyulur, düşünülür varlıkları oldular.

(Ne demiş) YUNUS EMRE: Seni deli eden şey
Yine sendedir sende
(Ne demiş) ORHAN VELİ: *Deli eder insanı bu dünya*
Bu gece, bu yıldızlar, bu koku
Bu tepeden tırnağa çiçek açmış ağaç

Şiirdeki Anlambirimcik:

Şair, kararsızlığına içkin, sabrını sınarken dengesizlikler duysa da, sezgi edinmede git-geller biçimlendiriyor içini, ironik ve rind anlamındaki yaşamında bir plandan, bir tasarımdan çıkmayan dizelerinin, şiiri şiir yapan unsurlarının giderek kişiyi aşkınlaştırdığı yerde duruyor. Tinsel hali çok değişken olmak bir yana, en fazla ne halt edeceğini bilememenin üzgüsüyle, bir mide düşünmesi midesinde, ikinci bir kişiyi, "ben ötekiyim" dediği gibi, üstanlamlılık olarak terkesine alır. Altanlamlıklar için, yeni bir ipucu elde edilmekle, imgelerin yarılama yerlerini alıp incelediğimizde, durumdan görev çıkarttığını görürüz. Bunda çok samimi, dürüst, bilge halleriyle bağıntılanacak derkede bir dolayımı imlediğini, tümleyenin de içinde yer bulduğunu görüyoruz. Düş kurmak (gerçeğin ardından gitmek) vazgeçilmezliği tüm benliği sarmış ve sararak ilerlemesine neden teşkil etmektedir. Düşleri, kendi benine yabancılaşmamanın önlemi (balans ayarı) gibidir.

İlkin, işsiz, güçsüz, sınıf bilinçsiz, bohem, kendine yabancı gibi görülen Dalgacı Mahmut imgesi. Romanı yazılsa, dünyanın belli başlı, düzyazı (roman, oyun vb) tiplerinin arasına girer. Bir ülkede somut, soyut yaşam biçimlerinin ipuçlarını verebilir. Özellikle ekine ve insan ilişkilerine ait olanı bulgular. Giderek sığınılacak yaşamsal bir alan bulmasıyla ne halt edebileceğini bulur, aslında karanın içinde akı görmüştür.

Söze hâkim, yalın, yumuşak duruşunda bir imgenin kutup yıldızına asılmış kırık parçasına benzeyen bütünlüklü görüngüsü var ki; ben, başucunda her bahar pembe beyaz çiçekler açan erguvan ağacının altında yatan şaire yazmışım yıllar önce.

Ş'NİN ŞİİRİ
Morsalkımlar
Ev ev, bahçe bahçe
Şafak yaktı lambasını
Çatlıyor gece

Ko, kanık sözler
Bir baştan bir başa
Sevişir kanadımda
Oğul-balı çiçekler

Ateşten önce vardı
Doldursun imge
Islak, sütbeyaz martılar
Ay buluttan geçince

DALGACI MAHMUT ŞİİRİNDE SUNULUŞ ANLAM

Sevgisinin uykusuzlukla çoğalan vadisinde, mavinin ışılayan sabahında 'usul bir sabah' 'yırtılan deniz', "başındaki baş', 'ayağındaki ayak', tüm bunlarla yatıp kalkarken ne halt edeceğini bilememek. İmgelerin bu şiirde genellikle alışılmamış görüngü ve bağdaşlaştırmalarla örülerek, rahat ve etkili söylemlerle ilerlediği görülüyor. Yaşamdaki kol emeğiyle geçinenlerin yanında, beyin işçileri ve bedenlerinin işleviyle iş sağlayanların, gerçeklik dünyasında yerleri bulunur da, düş emekçilerinin bulunmaz mı?

Kendine iş edinmiştir. Gökyüzünü boyamayı her sabah sürdürürken, yırtılan denizi dikmeyi de unutmaz! Maviyi göğe ya serper ya da üfler gibi boyar. Okuduğumuz, dinlediğimizde içimizde çisil çisil bir usul yağmur çiseler sanki. Bir eren karşısında oluruz o an. Olayın rengi, büyüsü, sanatın da büyüsüdür. Sizi etkisi altına alır. Şair düş pilavından yemiş olup, bize bile yediriyor. Kendisini Güneş'i muştulayan "gül parmaklı

şafak" yerine koymuştur belli. Bu git-gel içerisinde göğün boşluğuna kanayan sabahlarda hep maviyi vurmaya bırakmıştır. Ürkek bakışlarıyla karşımızdadır o çocuk. Belki bu, dağları delen Ferhat. Hüsn-ü Aşk'ın aşkı. Nereden baksak çağcıl bir yeni sevda şiiri karşısındayızdır ve onun görklü ozanı söylüyor.

Düşüncenin humour ve ironinin doğal sınırlarını zorlarken, ikinci bölümde gene alışılmamış geniş söylemler karşısında kalırız. Bu düşsel gerçekçi diyebileceğimiz huşu ve cezbe hali, "aba terlikle denizi yürüyenleri" getirir usumuza.

Şairi kavrayan hangi aşksa, duygularını 'eylemli umutla' ortaya sergilediği şiirinde, kendi buyruğu altındaymış örneğiyle davranıyor doğaya, yeniden kurguluyor. Şair, dünyayı her sabah sil baştan düzene sokma hakkını kullanıyor. Dünyaya bu şair gelmeyle böyle bir hakkının doğuştan kendine verildiğinin bilinciyle hareket ediyor.

Sevmenin, tedirginliğin, coşkunun, ürkekliğin, yalnızlığın, düşlerini ve sonsuzluğu boyamanın başarısı, kendini korumak yerine evrildiği, git git bir ekin ve sanatına dirilik, derinlik, özgünlük katabilmenin başarısındandır.

Günlük yaşama biçemlerine eleştirel bakış açısı getirmesi, incinebilir ilişkilerini çok sınırlı tutmamasının öznesini sürekli dillendirmesiyle eş anlamlı kılmaktadır nesnesiyle. Yaşamı, Dalgacı Mahmut tipine, şair kişiliğinin ona dayattığı tatlı üzünçleri bir güzel kırabilmesinde gizlidir. Sözcüklerin üst, alt, yan anlamlarıyla birlikte geniş o özgürlük alanının kuşatılması anlamına gelip dayanıyor.

Sıcacık, sevecen, ikilemli, sürekli bir yalnızlığın verdiği gerilimleri iç benine yedirerek, delişmenliğiyle, kanının damarlarında, göğ, deniz, sabah, tan gibi vurmasını içeriyor. Dolaylama, kendi kabuğuna çekilince. Vuruşlar örtülü tik tak'lar indirip yerleştiriyor. Bir elinde iğne, öbüründe fırça. Uykusuz geçen, tedirgin, koyu, karamsı geceleri maviyle açıyor boyayıp da. Gecenin yıldızlarını süpürüyor. Güneş, badem çiçeklerinin akından ak. Dağların karları yerinde, göğ mavi, uyanıp bakarsınız ki.

Şairane üzünç, okuyucuya ancak mutluluk (tatlı bir üzünç içinde mut) veren yeni gün bağlamında geleceğimizi umutlandırıyor'. Az bir şey mi?

Birbirini besleyen iki karşıt duyarlık arasındaki git geller içerisindeki tinsel arınma nasıl duyulacak?

–Mevcut durumdan vazife çıkartmakla ve mavinin göğ rengi tonuyla.

Dalgacı Mahmut Şiiri İçin Bir Anlambirimcik Çözümlemesi

Üstanlamlılık	1. kişi	2. kişi	içindeleme	Arıklama	Karşıtlama	Bağ	
	Bilinen	Düz değiş	Denklik ilişkisi	Devini	canlı	ortak kullanım	sıra
Anlambilim ya da altanlamlar	Deniz	İklim	Mavi	Göğ	imge (iğne)	–	Yürek
	tek kişilik kalaba	Yalnızılık	Aşkınlık	Mide	Zin	Ayak	Mavi boya
	Bezmek	Özne	Nesne	Beis yok	Al-Bohem	Öğrence	Güneş
	A	B	Türkçenin şairi	gözgü	–	öğrenci	Yer

Uzam ve zamanı aşmak söz konusu.

GÜLİBRİŞİM AĞACININ ÇİÇEKLERİ – 5

ZİYA OSMAN SABA
SEBİL VE GÜVERCİNLER

Çözülen bir demetten indiler birer birer
Bırak, yorgun başları bu taşlarda uyusun
Tutuşmuş ruhlarına bir damla gözyaşı sun
Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler…

Nihayetsiz çöllerin üstünden hep beraber
Geçerken bulmadılar ne bir ot, ne bir yosun.
Ürkmeden su içsinler yavaşça, susun, susun!
Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler…

En son şarkılarını dağıtarak rüzgâra,
Beyaz boyunlarını uzattılar taşlara…
Bir damla suya hasret gideceklermiş meğer.

Şimdi bomboş sebilden selviler bir şey sorar
Hatırlatır uzayan dem çekişleri rüzgâr.
Mermer basamaklarda uçuşan beyaz tüyler.

İlk bakışta çeşitli yorumlara açık gibi görünmeyen bu şiir, özgün, 'derûni ahenk' içindeki bir tabloyla değişiklik arzetmektedir. Uzaklarda (belki çok yakınımızda) o yaz bahçesindeki badem ağacının çiçek açmış dalları arasından, bizi uçsuz bucaksız dalgalanmaların mevsimine götürüyor.

Sebil ve güvercinlerin olduğu yer, yaşamın uzayan, akan yönü olan suların mermer ağızlarından musiki nağmeleriyle döküldüğü, daha doğrusu, suyu, su şarkıları içerisinde sezdirip gezdirdiği o yere indiriyor yükümüzü.

Ağır ağır, sonra hızla iniveriyorlar güvercinler. Bir gökyüzü demetinden çözülerek –yalnız ve birlikte– etrafı yokladıktan olacak, yabancılıklarını atmış bulunuyorlar. Göğü kim bilir

nasıl yutarak uçtukları, susuzluktan tutuşmuş bir halde yumuluyorlar ıslak kaldırımlara. Güvercinlerin bu ıslak merdivenler üzerinde ilkin uyumaları mı gerektiği? Ya da onların canlarına, gözyaşlarımızı akıtmamız az fena olmaz hani. Sıcaktan, susuzluktan buruşmuş o gövdelere, gizli o üzgün dolmaktadır. Yolun sonunda gelmiş suya kavuşmuşlardır. Nice çöller, sıcaklar aşarak, ulaşmış oldukları yerde duydukları erinç, bizim içimize de su serper. İnsanın içini üzünce boğan, ona yaşamın kaynağının önemini düşündürten, çölleri ansıtan duygu boğuntusudur.

Şair içerisinde bir yerlerinin kanaması, bir güvercinin, kirpiklerine dizilmiş gözyaşlarını içmesi, derininde açmış kırmızı bir güldür. Etkisinde kalakaldığımız imge, bölümün tümüne yedirilmiş olarak karşınızda duruyor. Güvercinlerin yanmış içlerine bir damla gözyaşı sunmaklığımız için, bir demetten sökülerek, bir sebile dökülmeleri gerekir. Sonrası, yorgun başları bu taşlarda uyurken geliverir. Güvercinlerin düşünüldüğü anda, barışın içimizi ışıtması, gönlümüzün kanatlarına konması, bembeyaz güvercinler söyleminin altanlamı bu olsa gerektir.

Sebile dökülen güvercinler, sebilden dökülense, uçsuz bucaksız, ucu sonu olmayan göğ. Çöllerin üstünden hep birlikte gelerek, yorgun argın döküldükleri, beyaz mermerlere aksi –ben sonu kendime başlangıç yaptım– dedirten yorgunluğun rengini almış, usulca sundukları kuğurdama ve çöldür. Ayrıca geçerken bulamamışlar ne bir ot, ne bir yosun ki, yesinler.

İçerik ve Konu

Açlık, susuzluk, ilgisizlik, acımak, sevgi üzerine şekillenmektedir. Su, iç anlam üretiyor, sun sözcüğüyle. Rahatça, ürkmeden sularını içsinler. Şiir anlamlandırmasına uygun bir biçemde, düşünce, duygu imgelerini anlatmayla duyumsatma arasında üçüncü bir ara yol bularak ifadelendirmektedir. Görünen dünya içinde sevgi dünyasında da devindiriyor okuyanı, dinleyeni. Anlamlandırması açık, yalın, saydam, ayrıntılı, kişisel yoruma, öznel duyumlara elverişli ortam hazırladıktan sonra,

bende, bizi göstererek, yaşamdaki öbür canlıların yararına da duyarlı kılınmamızın ortamına sokmaktadır bilinci.

Yaşamayı yaşanır kılınmak açısından bir direniş cephesi oluşturmakla, konu git git sosyalleşmekte, tekil duruşlara karşı olan bağışıklık sistemimizi kuvvetlendirmektedir. Sebile dökülen güvercinlerin tümü, beyazın da ötesinde bembeyazdırlar. Bağışıklık sistemi tam olgunlaşmamış olan bu açık renk her durumdan etkilenerek, krem renge dönüşebilir ya da kararabilir. İçerisine giren zararlı durumları, özündeki renk tanır ve hafızasına yerleştirir. Onlara karşı bağışıklığı oluşmuş olur. Bir gizil saldırı anında, "şarkılarını dağıtarak rüzgâra" ve güneş yoluyla etkisiz duruma getirir olumsuz oluşu.

C. Süreya, Saba için:

Hep beyazı söyledi Ziya Osman Saba

Hiç terlemedi şiirinde

Daha doğrusu, yalnız alnı terledi. O da utangaçlığından belki. Alnını silmek için beyaz bir mendil taşıdı elinde.

Şiiri küçük dayının şiiridir. Günün birinde trafik kazasına kurban gidecek bir dayının.

Vazgeçişten serinlikler çıkardı. Yetinmeyi bir mutluluğa dönüştürmek istedi. Sofanın şairidir.

Sonra da öldü.

Şimdi cesedi bozulmamış duruyor. Alnında o mendil.

Dil Anlatım Sunuluş Nitelikleri

Şairin şiir anlayışıyla etkisinde kalmadığı akımlarla ilgisine, ya da etkilendikleriyle olsun bağlaşık kurmak bakımından, uzun uzadıya olmasa da, şu kadarını söylemeliyiz ki, şiirle düzyazının, kesin çizgilerle birbirinden ayrıldığı yerde duruyor dizeleri. Duyulmak üzere yola çıkan imgeler, yer yer anlaşılmak içindir de. Beyaz boyunlarını taşlara uzatmadan önce güvercinler, şarkıları olan kuğurdamalarını, tüylerini sergileyip havalandırdıktan sonrası, rüzgâra ünlemektedirler. Bir barış, dostluk, esenlik şarkısı bu. Fakat açlık, susuzluk, kuralları

bozuyor. Yaşamın kuralı böyle. Ayakta kalabilmek için, terlerini yellere dağıtıyorlar. Kanat çırpmalarına yardımcı olur diye. Ekmeğin, suyun, tuzun aşkına, beyaz boyunlarını, ıslak mermere uzatmaktadırlar.

Şiirin doğduğu yerler, bir bakıma idrak bölgeleri dışında değildir. İçinde yüzen ada gibidir. Yalnız iğne ucuyla delinebilin temmuz güneşinin ipiltilerle dolu yakıcı güneşinde titreyen sis perdesi var aralarında. Tümcek, her şey gözlerimizin önünde olup derinleşiyor. Kıpır kıpır hayat. Müziğe çok yakınsak duran bu dizelerde idrak, idman yaparak erdemli olmamıza hizmet için ortam hazırlamaktadır. Anlam ikinci plana geçmez fakat ilk hamle yapansa kendisi değildir. Müzik, sözün uyumu olan anlam değerinden çok, insana ait olan değerlerimiz ve güzel hasletlerimizi okşayıp uyandıran yönüyle söyleyiş değeri katmaktadır sanata. Anlam açıklığı, duyumsatma bağlamında tam, düş dünyasınaysa çok şey bırakır. Kapıyı aralar günışığı girsin diye. Sonsuz duyarlılıklarımızı içeren genişliğe ermese de, hep orayı imler, zorlar. Hepsi bu. Kendini tanı! Sev! gibi.

Bir damla suyu çok görmeyen, denizleri de çok görmez öbürüne. Damlada denizi görebilmektir aslolan.

SİMGE – NESNE – YENİLİK – İMGE

Konuşulan dil, yani günlük dile yaslanmamakla birlikte, rahat bir etki uyandıran anlatıma erişmek uğraşı, üstelik bunu evrensel bir nazım şekli olan batı nazım birimiyle, soneyle yapmak gibi bir çabası var. Yerli söylem ve duyarlıklarını, simgeleri, şifreleriyle, şiire yedirerek, bunları ölçü, uyak ve biçim birliği içinde tek uyum donanımıyla verebilmek az şey midir?

İçerikle uygun düşen, suçsuz bir insan, susuz gelerek su başına, şu uçsuz göğe, yolcu gibi bir şey sorar. Acaba güvercinler su başında yorgun argın su içerek çatlayıp öldüler mi? 'Beyaz boyunlarını uzattılar taşlara' neden? Burası bilinmez fakat, rüzgâr kendi dem çekişlerini unutmuş olup, güvercinlerin dem çekişleriyle ilgilenmekte, sebilin mermer ağızlıklarından akan suların şarkısı bir de… Güvercinler, kentin başka

semtlerinden, su bulamadıklarından, uçup geldiler belki. Ta o zamandan başlayan, çeşmelerin suyunu kesmek, yolcuları, hayvanları susuz bırakmak, sokak başı meydan çeşmelerinin bir bir battal olmaları, hayvanların, dışarılıklı insanların susuz kalmalarına neden oldu. Su kapalıya alındı, parayla satılır oldu. Mermer basamaklarda güvercinlerin beyaz tüyleri uçuşuyor şimdi, sularını içip içip uçup gittiler sonra.

Şair söyleyiş rahatlığında dalışlar yaparken hayata, yeni içerik olmanın edimini, saf temiz o gönül denizinde yüzdürmektedir. Yalın, anlaşılır olanın ötesinde, kavramı, sözcüklerin anlam gerekliliklerıyle bağlaşıklı olarak şık verebiliyor. Ortak dile olan saygısı, sevgisi, doğadaki canlı cansız her şeye, insanı duyarlı olmaya, sevecen davranmaya çağırıyor. Saba'ya, saba rüzgârı gibi, sıcaklık kazandırmak şöyle dursun, çok güzel bir şeyi boyutlu görmesine olanak vermiştir gönlündeki açık gözü o'nun. Sevinç, üzünç, erinç, onun şiirinde doğa ananın kenti kıskanmışlığını gidererek, her milimetre karesine varsıllık akıtmaktadır. Gönül enginliği, yürek genişliği.

Görsel imgeler, evren karşısında şaşkınlığı değil, karamsarlık dahil, duyunç ezinci ögelerle çalışırken, baktıkça yerinen, düşledikçe erinç duyan, fışkıran o gönül seferberliğinin şiir ereni-ni muştulamaktadır.

Arkadaşlığı içten ve söz vermek (ikrar) gibidir. Sevgisi en ufarak bir lekeyi barındırmaz. Tanıklıklar, dizeler bunu gösteriyor ve kanıtlıyor. Olağandışı bir şey yoktur, olması gereken zaten budur.

"Yalan söylenemez şiir diliyle kuş dili dahil hiçbir dilde."

DÜŞÜMDE
Düşümde gördüm Cahit'i
Banka gibi bir yer,
Aynı servise verilmişiz,
Yolumu gözler.
Baktım ki, toplamış memurlarını
Nutuk çekmede şefimiz
El edip geçecektim yerime
sessiz.

Cahit bu, dayanamadı, boynuma atıldı
Gözyaşlarını duydum yüzümde bir ara.
O, düşümde ağladı,
Bense uyandıktan sonra.

Düşünde gördüğü arkadaşı Cahit Sıtkı Tarancı'ya, uyandıktan sonra bile ağlayacak kadar vefalı, dost, arkadaş tapıncısı biri.

Kendi ağzından Saba:

Hemen hemen sadece kendi hayatımdan, evimden, mahallemden bahsetmişsem, demek ki, başka evlere girememiş, memleket gezememiş, başka hayatlar tanıyamamışım. Hatıralarımı, kendim tespit etmeseydim de, bir başkası, mesela beni yakından tanıyan bir sanatçı yazsaydı, acaba ben, bir insan olarak, bir 'sosyal endişe' konusu olmaz mıydım? Her sanatçıyı olduğu gibi kabul etmek zorundayız. Ona göre bir sosyal fonksiyon teklif edemeyeceğimiz gibi, sosyal fonksiyonu yok diye de yeremeyiz. Yasak değilse, ben de kendi kendimi anlatmış olayım. İnsan insana benzer. Bana benzeyen ve daha dünyaya gelip bir gün benzeyecekler, kendilerini bende bulacaklar çıkar.

Sebil ve güvercinler şiirinde ve öbürlerinde:

- Unuttuğumuz anılarımızın
- İlk izlerimizi, önemsemediğimiz günlerimizi
- Okul sıralarını, arkadaşlıklarımızı
- Çocuk dizelerimizdeki yaralarımızı
- Yürek kanamalarımızı, iç sızılarımızı
- Mutlulukların yarım kaldığını
- Yalnızlığımızdan ne etsek kurtulamayacağımızı
- Duygululuk alanında şairlerimiz arasında ilkini görürüz
- Şimdi cesedi bozulmamış duruyor. Alnında o mendil.

NECATİGÜL HASRETE NE ZAMAN ERDİ

Söylemine bakılırsa, "şair önce gurbeti yaşar"; çoğun içindedir uzaklıklar. Issızlıkta yalnız bir adada, el yordamıyladır yapıp ettikleri. Bir kulübecik kurar çalı çırpıyla. Çatısını Güneş sanır. Işık, ilk aşk ve uçsuz bucaksız göğ kaplar üstünü. Maviyi arar arar arar. Kendine yakın ne varsa O'nu bilir, bulur.

İkinci evresinde şair kendi şiirindedir. Özlemi dıştalamanın iler tutar yanlarının kapılarını bir bir zorlar. İçsele dolu olmasının gizemiyle, tohumu çatlatarak, yeni sürgünlerini yeryüzüne salmakla meşguldür artık. Toprağın suya, suyun havaya, havanın dünyaya olan arzusuna borcudur bu. Aynalarda ne denli kendisi, ne kadar bir başkası olduğunu gözetlemektedir insanın. Kişisel yakınmalarının eşmerkezlerinin, çevreyi, ben'i, aslolanı hareketlendirerek kıyılara vuran dalgalarla –boşluğun parçalarını– toplamasının hasat burcundadır. Aklar, kareler toplamı olup, evrimden gelmiştir sözün devrimine.

Tedirgin bir tinin, çeşitli biçimlere girdiğinin resmidir. Bu dalgalar, kıyılara daha sert çarparlar. Fakat, uçları kadife kaplıdır. Esrik olmuş gibi, içinde sonsuza uzayıp giden kervandaki, yolcu da, yol olarak kendisidir. Önleyemediği iç ve yanal güçlerin etkisinde, özlemlerinin evrene sığmayan dünyasını duyumsatır gönüllere.

Yani ki hasrete ermiştir!

Sürekli bakmıştır önüne, ardına, saçlarının her teline, yüreğine. Yağmurda üşüyen eli, hiçbir şeyi dilediğince bir biçime sokamamanın zorluğunu görmüştür, "hüzün ki en çok yakışandır bize" demiş, mutluluk gerçekleşmemiştir. Kuşların göğsünde, cümle börtü böcekte, bir özge dil vardır. Dil içinde dil yaratmanın evresinde, 'gittilere geldiler' diyerek, gurbeti görmeye, bilmeye başlamıştır. Acı içinde geçen ve evveli hırs, sonu hasret olan bu maceraya, karışık ve çok az imgeyle, çok fazla anlam katmaktadır yaşam.

Niçin kötümserlik? Geçmişi geleceği şimdide görebiliyordur oysaki. 'Dışımızdaki zamanın içimizdeki vakti nasıl tükettiğinin' algılanmasının derin iç sızısıyla, 'ete kemiğe büründüm Yunus diye göründüm' demiş olsa, vazgelişin şiirini yazacaktır bir bakıma.

Dolaylı bir biçemde Sen'i anlatış başlamışsa da, ne gam! Liman şiirinde:

Güçlü fırtınalarla direkleri kırılmış
Gemiler bize sığınır –bulduk sanırız.
Görmezler varsa yoksa uzaklar–
Onarırız, giderler kalırız.
Sonra gecelerde. Bu son olsun, son
Gönderme–Engine yalvarırız.
Sonra büyür daha da
korkunç yalnızlığımız.

Şimdi anlama varmak için, belki gizli, ama mutlaka mevcut ipuçlarını bulmaya bakar. Özü kendine ve başkasına duyumsatmanın bahar zamanında, bu isyanın desen, motif, ümit, teslim oluş ya da ümitsizliğine kapılmasına çeşitli kanallardan gönül verir. Edepli erkânlı söz indirmenin son demidir de, tüm bunlar gönüllere.

Gözgüye iyice işlemesi, şiirin diriliğinin, kalıcılığının icadıdır. Zincirleme istif, güzellik, seziş, buluş, deyiştir harflere yüklenen. Bu hikmetli söz evresinde acı gülümseyiş derinimize işleyecektir. Bizse, Fermanı aşka gazel'imde dururuz.

gözgüde akseden hayali
örtüsünü kaldır paramparça

onlar âlemi içer bin yıl yaşarlar
aşkın derme çatma zamanında

sipahi gönlümün bir ahi ülkesinde
fermanı göreceğim, halkıma layık olur mu?
yaralı gönle ayrılıkla derman eyle
imdat! imdat! Ya güzel, medet az

Gama çare bulunmaz, tarih avutmaz!..

Ey Necatigül 90 yıl önceleyin, bugün gündü doğdun. 'Yeldeğirmenleri' adını verdiğin yitik şiir defterin, senden sonra bulunarak, bu yıl yayımlandı. İlk şiir betiğin olacaktı oysa!

–Felsefe Bağlamında–
Hilmi Yavuz İçin Üç Anlam Denemesi

Bir şeyin ayrışmasından iki bircik şey baskılanır. Şu koşulla ki, gerçeklik ve düş kırıklığını alarak, yaşamın gerçeğini bozmazsak eğer, bir şey olduğu kabul görüyordur bu aynılanmanın. Başlangıçta kimsenin gözükmediği, başa kakınç gibi, orta yerde suçsuz ergen olarak, bir tarafın eşitsiz ve art zamanlı iletim sağlamasını da getirir.

Arion yıldızıyla keneviri alalım. Bunları kabullenmemekle etki gösterdikleri, birlikte yapılanmalarıyla, birinin gönlümüze zararlı olduğunu getirmez usumuza. Salt ikisinin kodlanmaması yersizken, biriyle zıtlık yaratmanın, diğerine anlam katmanın anlamı yok gibi. Kişi, dost gördüğünü, barut gibi, gerçeklik yansımasıyla donatabilir. İnsan, ötekine karşı hasmane, korkusuz korkular yaratmamalı. Yaratabilir mi?

Fehmi K'yı alalım. Hiç Fehmi K'yı, Fehmi Ke'ya sordunuz mu? Anlamadığı dünyayı yanılsamasının çizgisel yörüngesinde imlediği heyheyleri övdünüzse, Fehmi K'ya, göreli bir suç işlenir dedirtmişsinizdir vb...

Elinde bircik göğ, ayaklarında değirmen taşları, bunun Ağrı Dağı'ndan yuvarlanmak ya da salınmak gibi, bilince gözükmenin, işlemenin, ayrıksı başka neyi var? Okumaktan başka. Buysa dönüp geriye bakmamamıza neden teşkil etmez.

Kar altındayken güneş oluğu
Evrenle birlikte üşürsünüz
Volkan ağzı, sesin sıcaklığında
"Kısık gül" ağlıyor, çığırıyordu

Tirşe atlasları yırtarak işte
Büyük gösterinin gongu
İmgesel susuzlukla, yeni boyutla
Yol görünmüştür, dönme zamanı

O, yol örülmüştür, görme zamanı
Renk duvarına çarpmadığımız kalmıştır
Kar parçasının denize düştüğü
Altın top asılı durur göğde.

Taormina'nın şaşırma, duraksama, yalan söyleme, unutma, utanma, güvenmeme, meramını anlatamama, önemsememe, hor görme, ulanma, bilgisizlik, bunalma anları için yangın çıkışı yerine geçen sözcükleri vardır. İlle de ney! Harfleri şu devranda özne yüklenmemişse, yargı tamamıyla kullanım içine içselleşir, Ney'i neyle tartarlar? Şey neydi adı? En çok koruduğumuz ikinci anlam. Şey. Süzülüp ayrı kapıya çıkar. Sonsuz "ide" hali... Ölümle ilişkilendirilen, ayraç içindedir alıp sattıkları kim bilir! Biricik olanı, kara sevdalarla yerinden uğramış. Sevi'nin nesnesinden, yerinden kargınmış. Taormina hemen devreye girer. Cısss!

Ney'in coşkusunu yoğuran, O'nsuz bir güven varlığı, özgüven yokluğu. Güçsüz olduğuna inanmadığımız, ilentilediğimiz. Biliş uğruna uğratıldığımız yüzünden, doğruyla yanlışlarıma ürkekliğimiz şey'lerin hamağında korku! Cıssss!

Örneğin, "Ktl", sözcüğünü tutarım, Ney. Şey'in yerini tutar. Doğrudan huruf suçu! Harfin güvensiz yuvasına, işlenmemişlik işlenmişliği; bu meyanda. "Ah, keşke yalnız bunun için sevseydim seni" deriz. Ezberimi bozsaydım da "dağlarda kar olsaydım" deriz. Muhatabım dil, zor'un en çok gebe olduğu şey, güfte, çocukluk sayrılığı, O'nun torununun oğlu, Roc parçalanması gibi bir şey, su çıkar imgeye, toprağa katkı başlar.

'AYNA ŞİİRLERİ'NDE SU DÖNGÜSÜ
Sureti halktan özülüp, devranı abad ederler
Denizlere açılan gönül penceresi bu
Yeşil yarpağların zifir patlaması hücumu
Buhurumeryemler, kardelenler, gönülçelenler

Masif, ahşap'ım, busekâr oğludur
Ateşlenerek harfler, yarı uğramış köşede

Gerçek mi, anlamındaydı sözcükler bütünüyle
örüyorum, solumak yalansız, gülün varlığını

Uğrun iç çekişleri gecelerin sona ermiş
Nakışlar siliniyor, ters dönmüş içimizde gelgit
Bu demle, liman tehlikede, bulutlar geziyor
Dağ, 'ovaların ve kartalların musahibi'

Dilin ritüelidir kültü. O, her şeyden tezce, bilgi birikimini içselleştiren, yerçekimiyle öz bilgisini yedecek, uzayda kendine kuytu bir mekân arar. "Bingöl Dağlarında kuytu meşeler vardır". Evrenseli, bireyseli, hemzeminle bal-çiçek eden, biçem edinen er kişiliğinin, dünyalılara harf aracılığıyla açık renk, ara renk, "foucault sarkacı"dır Doğunun Kadınları, uçlu bir mermiyle atılmış ve gömülmüş olan tıklayıp höt meyil kom. koduyla girilebilen uçsuz bucaksız ilkbahar sunar.

Evet, annemi, kız kardeşimi ve tüm rahimleri sonsuza çıkaran ben, günizi, dilizi, külizi, silizi, e kolay, çoktan sitesine uğramıştır bile.

SES NEFES
Ses, kenzi, varlığ, mahfi
İnsan ol ki yüzünde

Söz, iki yanı, darlığ, lâmı
Göz, ol ki bakışında he.

İki kaşın arası, yol, Şam
ört hattı, hal ve mahali

Maran, ortaya çıktıktan sonra
Refii, Bedreddin, Ferişteh ve Virani Baba

Ali A'la, Hancı Marks ve Mevlane
Aktı gider döne döne

Şu yekinmeyle, zaman süzgecinden şiirime varacağım. Çirkinse, gidişimin ucu cana dayandı kesin. Kısmetim seni giydiriyor fakat boşuna değil. Yerimi de doldurabilir Safderun. Kabilse o yahşi kâhya, kelebeklere ilişmiş. Zaman O'nun kurbanı olamaz. O'nu düşlüyorum. Çırılçıplak, altımda dünya, boru çiçekleri, rüzgârın kanatlarına binmişim. Uçan taylar, araba. Yol'um, yordam'ım yerli, paltom "erguvan ilahi", erişemiyorum. Uğuldayan derya, sayrılanınca. Şimdi sapasağlam olan, "ihanet buysa!" dedi, düzeltilecekti, iş işten geçmemişti."Mühürleyin, gömün!"

Ney ve Anlak Dönerler:

"Şey" üçlüsünü dolaşıma sokan, halk dil, sonsuz kullanım meyidir, ses, anlam, dürtü, ileti, sevgi, değişen gül imgeleri derler ki, uzun ömürlü olmaları, Türkçesi kadar sevişecektir.

Himdi kendinizle, bu yolculuklar, başlı başında, eli ayağında süreç bir kez deşildi mi? Keten alevi, kenevir sunni, döne döndüre, kendire dönerler.

ZAMANI OKUMAK
Aynı yönlerde kanat çırpa
Gün bitiminde, gül hatırası
Tanrı hapşırmalarından ansı
Hah, oh,
Eğreti uçurum açıklığı, O'na
Yelkovan köleliğinden akrep kaos'u

Orfeo: (Monteverdi'nin operası, yaylı sazlar için.)

Nikriz Beşlisi: Yerli, beşibiryerde, çok sesli, arel, ezgi

–Biz ki sevdamızı alaca kıl bir heybe gibi– İsmail Dede Efendi, acar mevsim Vivaldi

HİLMİ YAVUZ'DA HÜZÜN ZAMAN VE (ŞİİRLERİNDE) ANLAM

Zaman, kâhinin ayniyetiymiş gibi, hep O'nun onarımına çalışır. Şairin zamanla temas ettiği yerden başlar tekabül. Ne zaman ki raks başlar Duree ile; gerçeği dönüştürebilen gücünün öncelliğinin dehşeti başlar. An, bütün ansımalara açıktır. Uçsuz bucaksız sonbahar, sonsuzluğun kıpırdadığı dar alan olarak, geniş bir zaviye alarak geçer.

Dikey sapma, anlamın ve paradoksun önünde. Şair bunu zihninde taşır. Kendi ispatından gelmiştir. Ne olmasının, kapalı seslenişinin riski de belirmiştir. O'nu aşmaya çalışır. Büyü ile kimya arasında bir yerde sözün simyasını bularak başarır.

Aynı hüznün entelektüel açlık gösteren yanı, huzuru içinde, dilin cömert söyleminden mayalanır. An'ların toplamı şüpheyi örter. Zaman zuhur eder. O anlama yayılır maya. Kendisidir artık. Çünkü, bütün olasılıklar, imgeyi gerçekleştirebilecek alan olur. Paha biçilmez çizgen açılmıştır önünde.

Nukûş-i sûver-i âleme dalacakdır artık.

–Görür her birini şair özge ve binbir temaşayla,

–Yaratıyla buluştukları sapakta. Karşı dil, (dilin hırhızlığını yapan) olarak geçersiz kalacak. Ayan beyan şiir ortaya çıkacaktır.

Biçim öze, öz, biçime; söz, köze. Karşıtlıklar birbirine sözde olmasın, dönüşecektir zannetme ki şair sözü, elbet de yalandır. Yalan geçersiz hale gelecektir, ya da tenha...

TENHÂ
her şiir boydanboya
bir ıssızlıktır artık
dizelerse giderek daha tenhâ

acının düzyazısı olmaya
hazır mı sözlerin kışı?
aşklar! onları yazan yaşasın

sarışın atlas kâğıtlarda yaz
ne güz okunur ağaçlar güya

sen sussan da susmasan da bir
tutup tutuştuğun hayale
ağırdan iri güller ve lale
düşer düştüğün melale
ve hüznü yeniden okumak
için bir kitap olur dünya

ve her şiir boydanboya
bir ıssızlıktır artık
dizelerse giderek daha tenhâ

HİLMİ YAVUZ ŞİİRİNDE ZİHİNSEL TASARIM

Geçmişimize, geçmişteki yeniye, tarihsel maddi kültür nesnesi olarak sahip çıkılması gerekir. Büyüklük timsali olarak, böbürlenmek için değil. "Geçmişimize sahip çıkılmasının, Türkiye'de en gerici, en sağ kesime bırakılmış olması, onlar da geriye doğru sayan kavrayışa gitmişlerdir."

a– Eski ekin verileri

–İyi, doğru, yararlısı

b– Tanzimat kafasını atarak eski kültürü sosyalist dünya görüşüne göre yeniden çıkmak bir bütün olarak vermek.

c– Eski kültür verilerini belirli bir zihinsel tasarıma göre, yeniden düzenlemek, buysa, yeniden anlamlandırmakla olur, onun yolu da zihinsel tasarımdan geçirmektir şairce.

üç kibrit çöpü örneği:

Z N A

Derin bir geçmişten gelen, ekinsel birikim, toplanım. Söz konusudur. "Çift maksatlı yaşamak"la genel hayata bağlanış, "farklı hayat şekillerinin, kendisinden öncekilerin bir devamı olmadığını görerek, kendi toplumunun şiirinin şairi olmaya çalışmak gibi, durumdan görev çıkartmakla sorumlu kılınmak. Tarihin nesnel çelişme yasaları içinde irdelemeye çalışmak bu kültürü…"

Z: Zeka N: Nesne A: Anlak

Öğretmen (Hoca):

Öğrencisinde, bakışlarında gördüğü, hilâldir! Hoca'nın kendi kalbi. İradesini edebe, söyleşiye, içten adeselere verdi (edepli görünmemekle cümle âlem, suy-i edebe varır). Çınar ağacının esini, kötü esinlere karşı ihtimal vermemelidir. Ağlamalı bir ürkek ceylan, gözyaşı dökmelidir.

Sadakatle gelen gelsin; halktan özge nesneyi, gönlünden süren gelsin.

Şair bir lokma
Yerle gök
Yutup sindiren
Bu görklü lokmayı

Şairin gözü aydın
Gün gece uyanık
Gönülde gören göz
Bu söze bakıp...

Şairlik gele gelir
Nefsinden ilk hayret
Ölümü öldüren birdir

Hocam yıldızlar, heybesinde gördüğüm üç dilimli lâldir.

Kalem, akan damlalara ihtimal vermemelidir! Yaşayıp öğrenmekten başka.

Okur için not;
1. Tenhâ şiiri Hilmi Yavuz, öbürleri bana ait (M. Çelik)
2. Fehmi K'nın acaip serüvenleri (anlatı Hilmi Yavuz)
3. Taormina (Hilmi Yavuz)
4. Ayna şiirleri; Hilmi Yavuz

SENSİZLİĞİN İÇİNE GÖMÜN BENİ

Ülkemizde toplumsalcı gerçekçi şiirimizin açılışı, Avrupa'da barışın yıkılışı zamanına rastlar. 1940'lı yıllarda İspanya'da nasıl ki, cumhuriyetin kuruluşu, kiliseyi karşısına aldıysa, Türkiye'de kendilerini emeğe ve insanlığa adayanlar, bir savaş karşıtlığı ve başkaldırı başlattılar.

Bağımsızlık savaşımızla birlikte devrimler, emperyalizme karşı yapılmıştı. Sonrasıysa, üstyapı araçları kullanılarak, bir toplumda altyapısal değişmeler yaratma yönteminin örneği verilmeye çalışılıyordu. Savaşı, insanlık için yarattığı yıkımı, yeniler dönemi şair ve yazarları, bir güzel işliyorlardı.

Orhan Veli ve arkadaşlarının şiir terbiyesi yapmak ve onarım işlevleri sürerken, Nâzım'ın içeriye alınması, yapıtlarının yasaklanması süreciyle, bıraktığı yerden itibaren, bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar sayıdaki şairler, gür bir kaynaktan fışkırmaya başladılar denilebilir. Bu, ülke ekin ve coğrafyasının Batıya açılmasının, bunun yanında yaşamın doğurganlığıyla ilintili olsa gerektir.

Mustafa Enver Gökçe, Eğin'in köylüklerinden yekinerek, ayakta çarık, elde kalem (anahtar yerine) ayaklarının ucuna basa basa geliyor. Tıpkı Irgat, Barikat, Akıncıoğlu gibi. Dinamo, Ilgaz da var. Bu bağlamda, köyün içinden onun gerçeklerinden çıkarılan kalem sahibinin, eğitilip gönendirilmesi, halkı, ülkeyi tanıyanların ellerine bırakılması yolunu da açmış oluyordu Anadolu devrimiyle. İşte bu atılımda Gökçe gibi gençlerin kafaları özdekçi bir bakış açısıyla aydınlanarak, üretim araçlarının, yurtta ve dünyada, insanlık tarihi boyunca kimlerin elinde olduğu, bu erkin egemen güç olarak kullanıldığı sorununa kadar gelip dayanıyordu.

Kuran, kurduran sorunsalında, yazılan ve kurulan şiir, tüm bunları içermeliydi. Bu uğurda yapıp ettikleri yüzünden, ceza yasasının 141. maddesine aykırı eylemde bulunduğu savıyla tutuklanarak hüküm giydi. Yıllarca mapus ve sürgünlerde bulundu. Sonrası kıt kanaat yaşam. Yurt, Dünya, Yeryüzü,

Ant, Yağmur gibi dergilerde yazdı. 'halk şiirinin dil olanaklarını diğer halkbilim (folklor) ögeleriyle besleyerek, ustaca bileşimlere ulaşıverdi. Kısa dizeler, alt alta sözcüklerle boncuk şiirler yazdı. Yaşamıyla kesişen olay, olgu ve duyarlıkları içten, acılı bir sesle işledi. Genel tanı bu oldu onun için.

Reel sosyalizmin sosyal gerçeklerinin, önemli bir gerçeği, sanatsal imgelerin, özgül, damıtılmış, sarsan işlevleri olduğunu, devrimci özelliklerinin buradan çıkış aldığını gördü. Başka özgül özelliğine bakmadan, dünyanın rüyadan aydıktan sonra, sanatsal yaratılışı, yaşamın estetiksel olarak özümlenmesini getirdi, içerik'in sonsuz kullanım değeri ve sonsuz özgül, özgün özellikler, emek üretebilir söylemi çerçevesinde, Hegel'in hakkını teslim ederken, ona gönül borcunu ödemek amacıyla sanat öncesine götürmeye denli götürdüydü şiirini. Ah, ne yazık ki, yarım kalmış, hırpalanmış, tamamlanmamış bir şiirin sahibi, hakkı yenmiş bir şair alarak ortada durup duruyor. *Panzerler Üstümüze Kalkar, Dost Dost İle Kavga* ve *Eğin Türküleri*'yle birlikte, emekçi sınıfının şairi olarak anılacak...

GELMEYEN BAHAR
Gel kardeşim, gel beri
Hey kurt hey kuş hey börtü böcek
Ah gidenler gelir mi geri
Açar mı bugün dört bahardır kanayan çiçek
Demek
Daha bizim yaşımızda
İnsanlar ölecek
1943

Otuz Beş Yaş Şairinin Acısı Yalnızlıktı

C. S. Tarancı, zaman, Türkçe, şiir, ölüm dolayımından ilerleyerek, üzerinde 'divan şiiri kokusuyla' hece ve Garip akımı ekseninde seyreder. O, Türkçe ağzımda anamın sütü gibidir. Suda sabun gibi eriyor zaman. Ölüm bir at olmuş, kişner kapımda ve şiir sözcüktür dedi. Fakat, sözcük nedir? Gene kendi yanıtıyla, dost, kadeh, sevgili, özlem, düş, anlam gölgesi, arada rengi olan, insanoğlundan haber veren bir derinliktir, diye eklemiştir. Asıl önemlisi, doğayı, tüm yaşamı emerek usa indirir, gönle düşürür. Hele de söz, sanatlarla şerbetlendirilirse, dünyanın en varsıl açılımını ortaya çıkartarak cevher olur, yüreğe akar gider.

İlkokulu Diyarbakır'da bitirdikten sonra, Galatasaray Lisesi'nde okumaya başlaması, çok bilgili, görgülü, irfan sahibi laik öğretmenler elinde yetişmesi bir şanstır. Fransızcayı öğrendiğinden Baudelaire, Rimbaud, Mallarme'yi tanıdı, çözümledi. Mülkiye öğrenimini Türkiye ve Paris'te sürdürdü. 1946'da CHP Şiir Ödülü'nde birincilik aldı. Dağlarca ve A. İlhan, ilk üçe giren şairlerdi.

Masmavi gölgeler bile ses vermiyordu çığlığına. Kendini Haşim gibi çirkin bulması, kız arkadaş edinememesi, yalnızlığını katlıyordu. Kırılgan, ürpertili ve tedirgin oluşu, doğal ki, şiirini derinleştiriyordu.

Bu yöne, tarih içerilerek bakıldığında, yaratı ve donatmak sanatının, yansıtma yoluyla yaşamın boşluklarını giderme konusunda, sanatın özüyle işlevine ters düşmeyen, birbirini tümleyen bir dolayım oluşturmak istendiği görülebilir. Şairin bunu daha gerilerden alarak yaratma kavramını, Eflatun'da olduğu gibi, yansımış dünyanın da yansısı, "Gölgenin gölgesi" görmemesidir. Fakat, Tarancı şiirlerinde, olanı, sorularıyla tırtıklarken, olabilir olan şeyi pek de görüp ifade etmemesidir. Çağa özgü az güvenirliliği, bozulmayı içerikle beslerken, doğuş koşullarını, temel kavramlar üzerinden sanat gerçeğinin yansısıyla duymuş olması gerekirken; aynalarda kendini daha çok

görmek istememesi uğruna, bu korkuyla olsa gerek, öznelliğin iç dünyasından gene bu ikircikliğiyle vazgeçmektedir.

Tarancı, esrarlı yollara kolayca sapmaz gözükse de, sürekli içe gider. Şiir içte gezdirilen bir aynadır da ona göre.

Turgut Uyar'a bakarsak, O hiçbir şeye, hiçbir şey katmamış, salt olanı vermiş, gelip geçmiş bir yaşamdır, diyor.

- Yaşam, zaman zaman insanla dalga geçer. Buysa kişiyi çok üzer. Bir yanı düşten güzel, bu yaşamın, bir yanı da biçim ve içerik yetingenliği ve yetkinliğinin kanıtıdır. Sürer gider.
- Gizli, açık, kapalı havasının insanlarını yansıttı tüm insanlığa muştaladıkları alanlar vardı.
- Şiirinde bireysellikteki evrenselliğini yakalayabilmiş olmasıyla, şiiri faydacı mecrasına çekmeden, devinim, ses, şekil birlikteliğiyle yoğurarak kitlelere ulaştırmayı başarabildi. Bu politize olmamış dünyasal bir şiirdi. Söyleminde step'e denk gelen, sarkan yanları var mıydı, ölüm korkusunun? Düşünmemiz gerekebilir.

GÜN EKSİLMESİN PENCEREMDEN
Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne halden anlayan bulunur;
Ah aklımdan ölümüm geçer,
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.

Ve gönül Tanrısına der ki:
Pervam yok verdiğin elemden
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin penceremden!

Güneş'te minik bir leke, içiyor, kanıyor, üşüyor! – (M.Ç.)

Gülen Düşünce Üreten Karınca

Çağdaş Türk gülmece işliğinin ustabaşısının, mizah ve yazınımızın gelişmesinde çok özel katkısı vardır. Türkiye'de mizahın kökleri, halk yaratıcılığının derinlerine iner. Nasreddin Hoca'nın o eşsiz ve öykünülemez fıkralarını, meddah, ortaoyunu ustalarının bilgeliklerini, kurnazlığını, gölge oyunu dillendiricilerinin deneyimlerini, bağrında taşır. Toplumsal ve siyasal olayların kitleselleşmesine duyarlı bir büyük yazarımızdır.

Sabahattin Ali, Rıfat Ilgaz'la birlikte çıkardıkları Markopaşa dergisi ve diğerleri, O'nun toplumsal gerçekçi yönelimini saptayıp seçikleştirmesiyle, toplumsal değişim içerisindeki insanın konumunu deşmesine yöneliktir. Humour yüklü bir anlatımla yansıtmıştır. Bir çeşit gülen düşünce ve güldürürken düşündürtmesidir. Çoğun halktan kişileri konu alır.

Der ki Acınızı Acım Bildim

Dostlar, sürekli içime kapandım da, yemedim kendimi. Haksızlıklara uğradım. Yıkılmadım, yılmadım, öfke ve bir tür hırs alma biçimidir bu mizah. Kendi ortamıyla, mizah yeteneği olan kişi, tastamam denge deng gelirse, bir zamana düşerse, o zaman mizahçı önem ve değer kazanır.

Bu tür, bir yıkıcılık üzerine kurulmuştur fakat, yıkarken yapmaya çalıştım da. Bunca yapıtım ortadadır. İki binin üzerinde öykü, oyunlar, şiirler, sanatsal yazılar v.b. Yüz bilmem kaç betik.

Hıncım vardı! Bilinçli olarak kinimi, öfkemi, gerçekten harcanması gereken hedefe yönelttim. Tüm bunlar olumlu yıkıcılık olsun diyedir. Silahımı, halkımın yararına kullandım da gene de hakkını ödeyebildim mi bilmem.

Kendi yaşam kavgamı konu aldığım yapıtlarımın bazılarında, zor yoldaki ve bircik başıma, yalnız kazandığım utkumdur. Bir halk çalışma temposu, yazar çabasını ilke edinmişimdir.

Yaşamımı başka işlerin güvencesinde sağlayıp, iş olsun, torba dolsun diye de yazıcılık yapmadım. Artı değerin nereye

gittiğine dair kaygılarım hep oldu fakat, artık zaman üzerinden yazı yazmadım. Yaşantımın güç koşullarını yapıtlarımda birer kusur olarak taşımadım.

'Yazmamak, yazamadığını en küçük bir özürle olsun saklamak durumuna düşmeden, kendisini savunabilmek hakkına sahibolduğu halde, her şeye rağmen yazar oluyor' dediler, o benim.

Hüseyin Rahmi, Falih Rıfkı, Refik Halit'in etkisinde kaldım. Bernard Shaw, Mark Twain, Çehov ustalarımdır. Şçedrin benim için en yücelerdedir.

Ağlamayla gülme, acı acı gülümsemeler, kara gülmece, bıçağın keskin ağzı, sırtıdır. O denli birbirine uzak ve de yakın iki yüzü gibi.

Aptalca övgülerle, alçakça yergilerin bile üzerimde etkisi oldu. Birini diğerine vurarak yararlandım, dersler çıkardım.

Koşulların olumsuzluğu nedeniyle takma adlar çok kullandım. Bunların sayısı iki yüzden fazladır. Altı yıl kadar kapılar üzerime dışarıdan kapandı, mapus damlarında yattım.

İŞTE BÖYLE BİR KARINCA

Yorulmak bilmeyen kalemin çektiği satırlarla yeryüzünde dolaşır. Akşam sabah, bir yolağzına oturur. Altın sözcükleri dilinde taçlandırarak imgeleri yağmur suyuyla yunar. Sonra, sokağın bitimindeki yiten ufukta açılan kapıdan girer. Kavun kapılı, enginar çatılı, ceviz odasındadır artık.

Kırmızı Güneş, ıslak Ay, gümüş pancurlu Çatalca Kimsesiz Çocuklar Vakfı gibi bir yer. Göğe aylası vuran, kırmızı nar ve Güneş'in en parlak konumu biçiminde betimlenir. Yanına altın tepside ayran veya küçümen bir gül koncası konulur.

Şafak Tanrısı sabah yıldızına tutulur. Ay parçalara ayrılarak cezalandırılır. Çiçek çelenkleri takan halis muhlis şairler, Güneş'in o gün dans eden dalgalı bir denizde, bağ bozumu şenlikleriyle kutladıklarına inanır. Balıkçı şarkıları söylerler. Ay ışığında ateşlerin üstünden atlarlar. Alevler içinde semah dönen

canlar hep birlikte, can kuşu ten kafesinde deyişini yinelerler.

Her yıl, 2 Temmuz'da Bereket Tanrıçası Tammuz, Ay gibi değişken olduğundan ateş ve onun soluğu, alevlerle evlenir. Nesin, Nesim yeliyle, ağ gül ile kırmızı güllerden oluşan bir anmalık gönderir.

'Bu bir delilik mi? Her neyse kabulüm' dedi, 'Deliliğimi biliyorum bundan yakındığım da yok.'

KENDİME ÖĞÜT

Uslanma hiç hep deli kal
Büyüme sakın çocuk kal
Es deli deli böyle kal
Son harmanında sevdanın
Tüken toz toz savrula kal
Suçüstü bulmalı ölüm
Ölürken de sevdalı kal

Şair Kadınlarımız ve Nilgün Marmara

Şiirimizin bin yıllık ırmağına daldığımızda, bizde sözlü yazının dışında şiir yazan ve bunu yazılı ekinimize mal eden ilk kadın şair, Fatih Sultan Mehmet döneminde yani 15. yy'da yaşamış olan ve Divan'ı bulunan Mihri Hatun görülüyor. 18 yy'da ise Fıtnat Hanım vardır, aşk, meşk şiirleriyle. 19. yy'da karşımıza şair Nigâr çıkmaktadır; "Bizim halk (avamın) diliyle yazmaklığımız söz konusu olamaz" diyerek çağdaş gelişmelerin dışında tutmuş oluyor özde kendini. İhsan Raif, hece ölçüsüyle yazan ilk kadın şairdir. Yine aynı yüzyılda Leyla Hanım'ın basılmış Divan'ı vardır. İçli, duyarlı, en çok tanınandır. Rabia Hatun, ardından geliyor.

Bunun, çok geçmeden İ. Hami Danışment olduğu ortaya çıkıyor. 20. yy'ın başında Şûküfe Nihal var.

Cumhuriyet aydınlanmacılığının ön/gününde Yaşar Nezihe Bükülmez, Nâzım'dan da önce, (doğ 1881) sosyal ve toplumsal sorunlara T. Fikret'i benimseyen bir şair kimliğiyle katılıp, yaklaşıyor. Bilindiği kadarıyla ilk işçi-emekçi şiiri (1 Mayıs) yazan kadın şairimizdir. Bu çıkış, ardı pek de beslenip doldurulamadığından yetersiz kalır. Çağdaş Avrupa ülkelerinin birçoğundan önce, öğretim birliği ve özgür eğitim, Anadolu kadınının, 13. yy'dan gelen Anadolu Kadınlar Birliği (Kadıncık Ana'nın kurduğu Bacıyan-ı Rum) içinde pişen, yeşeren, açılım sağlayan, sözlü yazın, ekin geleneğiyle beslenmiş olana el vermiştir ki: Cumhuriyet Türkiyesi'nde 1940'lı yıllar ve sonrasını da katan, klasiklerin bize kazandırdığı süreci içerir.

Şimdi şiirinde, önce, bireysel bir ürpertiyle, kara saçlarını kestikten sonraysa, toplumsal duyarlılığıyla şiiri düzde kuşatan, Gülten Akın, yenile ortadadır.

Sennur Sezer, baştan beri, sınıf bilinçli, giderek devinen özgürlükçü şair duruşuyla yüreği Bedrettin mürtlerine kadar inebilendir. Arada bir solgun şair, Türkan İldeniz, varla yok arası gözüküyorsa da ilk kitabı yankılar uyandırmıştır.

Egemen sınıflarla sömürülen sınıflar arasındaki çatışmayı 68 kuşağı, özgürlükler ortamı, şiirinin atalarından hızla el alarak, özgün çeşitlenmeyi yeni yeni adları sunmaya başladı. Çünkü –solgun bir halk çocuklarının– soru sormasıyla, yanıt aramaya çalışmaları, sosyal gerçekçi yazını ve köy enstitüleri gerçeğiyle zaten ekilmişti. Bir gidip bin geliniyordu.

Leyla Şahin, A. Mutlu, G. Cengiz, L. Müldür, O. Uysal, B. Taş, İ. Asena, B. Tanman, G. İnal, B. Matur, N. Özer, Z. Köylü, E. Güz, E. Aysan, S. Esaslı... yeni yeni gövererek gelen... ve Nilgün Marmara, ne istedin ecelden? İntihar karası bir faytona bindin de.

Araya giriyor Ece:
Sabahlara değin dövülmüş bir kadın
öznel pencereler, bir de kent dikkat ettinse
neden böyle çırılçıplak olduğumuzu
Şimdi daha iyi anlıyorum değil mi
neden dövülmüş bir kadın.

Kadının yüzyıllardır yer yer ezilmişliği, görece horlanmışlığı sorunsalına, şiir, insanlığın acı çekme tarihini yazıyor bağlamından bakarsak:

- Devlet –halk yabancılaşmasının yarattığı çelişkiden, fiziksel, tinsel acılar, başkaldıran kadın şairler, dünyada ve bizde.
- Bu, Ortadoğu halkları, az gelişmişlik, özellikle Türkiye gerçeğiyle oluşuyor, çağdaş nesnel nitelik taşıyor mu?
- Şiirlerinin ard anlamında, derininden sosyal dışlanmışlık problematiği, sosyal düşünsellerinin önünde midirler?
- Ya da bacakları kırılmaya, örtünmeye, boğulmaya, ölüme yazgılanan, kimi örneklerinin canına kıymaya zorlanmalarıdır Sonul olarak bundan böyle, doğasına, topluma karşı geldiklerinden midir; nedir

– irdelenirse

Şair kadınlarımızın erillerden, bir kaynaktan aldıkları etkiye, ya da içinden gelene, okurlarının gene aynı yollardan geri dönmesi, algılaması çok zor fakat olanaksız değildir.

Bir ikisi, şiiri tersinden yazıyor olsa bile, karakamu'ya bulaşmaları yeter.

Aldırmayacaksın! Nilgün, gerekirse ölüme de...

N. Yaşın, B. Keskin, E. İrtem, S. Sezer, Ö. Sezer, M. Orhon, N. Matay, D. Önder, D. Durukan, M. Dalaman, A. Kalender, H. inan, S. Taşlıer, A. Biçer, T. Arıcı, N. Ertem, B. Dündar, Özmen, E. Sorgun, S. Aras,...

Beş yüzyıl içerisinde kadın şairlerimizin sayısı, yarıdan fazlası yaşayanlar ve son dönem olmak üzere 80'e yakını kitaplı şairdir.

"Elbet, sefil olursa kadın alçalır beşer" (T. Fikret)

Ey analar, bacı, arkadaş, komşu kadınları, bozulmaya devam ediniz ilerisi yönde.

Giyinmekte aşırılık, ülkemizde nasıl özgürlüğümüzü kazanıyorum değilse, göbeğini göstermek de kara Avrupası ve çağdaş dünyada o, o değildir!

İŞTE AKAN MARMARA

Ağaçlar Marmara, yıldızlar Nilgün
göğ küsmüş, yokuşu ters çevirin, gün
dünya çakıltaşlarının arasında

bir balkona çıkmağa niyetsizdim
muharrem alışkanlığı, yaprağın ucunu
dediydin, üstünü Tanrı getirsin
dünyayla konuşa, tartışa.

Elde Var Attila İlhan

Kimi şairler, yazarlarımız çok renkli, atak, didişgen, dirençlidirler. İhtiyar delikanlı A. İlhan da bunlardan biriydi. Hiç yaşlanmayacak, yüz yıl kadar yaşayacakmış gibisine düşünülüyordu. Onun için şaşırttı bizi, şakası ölüm oldu.

Sol içerisinden Batıyı eleştirmek bizim geleneğimizde yenidir, birkaç örneği geçmez (Nâzım'ın durumu evrensel bir itirazdır, Batı emperyalizmini red. O, hariç). Kemal Tahir'inki, Türk toplum yaşamına uymayan, zorlama, biçimsel ve yüzeysel bir akıma uygulama olarak gördüğü üzeredir.

A. İlhan'ın, özellikle düşünce ürettiği yazılarındaki irdelemeleri, tarihe ve doğu Batı sorunsalına dönüktür. Bütün bunlar yapıtlarına da yansımıştır. Şiirde İkinci Yeniyi hazırlayan devinimleri olur. Ellili yıllarda, mavi hareketi içindeki yeri özgündür. Ne İkinci Yeni, ne de Garip Şiiri kavgasına tekabül eden bir arzusu yoktur. 1940'lı yıllarının toplumsalcı gerçekçi şair, –fedailer mangası içindeki (kendi adlandırması) sıra neferi yerini alır, kimliğini kayıtlara aldırır denilebilir. H. İzzettin Dinamo, R. Ilgaz, E. Gökçe, N. Akıncıoğlu, A. Damar, A. Arif, Ş. Kurdakul, O. Kemal.

Şiirinin ataları, Nâzım Hikmet, Şeyh Galib, Nedim, Baki, Enderunlu Vasıf, v.b. Amacı gelenekten yararlanarak senteze ulaştırmaktır şiirini. Yazdıklarına baktığımızda, dizenin hakkını veren, ölçülü, ses düzeyi yüksek, lirizme varmış söylemleri var karşımızda.

80 sonrası, umutsuzluğa, Sovyetlerin çözülmesinden sonrasındaysa, düş kırıklığına uğramadı. Etrafını da uğratmak istemiyordu. Sosyalizm asıl şimdi, dedi. Yazdı yazdı. Laik demokratik, Marksist, giderek ulusalcı kuvva ruhuyla özdeşleşti. Tümünden biraz biraz gözükse de, fakat tam.

Yönetimler gelir gider, başarısız da olabilirler, neyse ki düşünceler yeryüzünden silinmezler. Değişerek dönüşerek ilerler hep.

boynuna o yeşil fuları sarma çocuk
gece tirenlerine binme
kaybolursun

sokaklarda mızıka çalma çocuk
vurulursun

Köy Enstitüleri olayının özünü inceleyerek, bu eğilimin içerisinde olumsuzluklar aradı. Oluşturulan düşünce, K. Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* romanında işlediğine yakın düşer.

Moskova çizgisindeki resmi ortaklamacılık görüşe karşı olduğu, yerine neler koymak gerektiği.

Türkiye'deki siyasal olaylara, evrenselci mantıkla bakmak gerektiği, yerli duruşla doğal ki. Dünya baş yapıtlarının (klasikler) çevirtilerek okullarda okutulmasının, giderek Yunan-Latin ekin ve yazınının dayatılmasını içerdiğini söylüyor, yazıyor ve yediremediğini imliyordu.

ben bir duvarım hiç güneş görmedim
sen hiç güneş görmemiş bir başka duvar
yüzümüz benek benek tahta kurusundan
ve sinemiz baştan başa ak üstünde karalar
–kelepçeden kahroldu kahroldu bileklerim
–sıyrılıp çıktım artık ölüm korkusundan
–dilim dilim sırtımdaki yaralar
ben demirbaşım sığır siniriyle dayak yedim
biz de duvarız dinleyen duyan düşünen duvarlar
bizim kucağımız terk edilmiş bir yatak gibi kirli soğuk
ve bizim kucağımızda kasırgalı insanlar.

'Duvar' şiirinden.

Aydın olarak kendini bir başka yapıya göre biçimlemeyip, yaşama biçeminin ortasından dünyaya bakışı, kesinkes, diğer kimi aydınlarla arasında mahiyet farkını doğurdu. Komprador ekinle yetiştirilmiş kuşakları eleştirdi. Tarihsel toplumsal kopu-

şun, onların Batıya daha yakın kalmalarının nedenleri, bu çelişkinin oralara savurduğudur. Kendi toplumlarıyla aralarındaki çok ciddi farkları vardır. Yurtseverliklerinin bu dolayımda yaya kalması, o ekinin içinde eğitim öğretim görerek geldiklerinden, sonul olarak ortasında yetiştiğini savunmaya iter. Onları işbirlikçi kılabilir. Böyle saptamaları vardı.

Geniş, uzun bir Cumhuriyet tarihi derinliğine yönelerek, geçmişten bu günlere gelen yapısını, bütünlüğü içinde irdelemeyi amaçlayan, yazı, roman, senaryo, şiir v.b. ürünlerle yürüdü.

Farklı değerlendirmeleri içeren yapıtlarına bir çıkış noktası aramak gerekiyor, kendi karmaşık fakat yalın görüşleriyle Türkiye sosyal, toplumsal, yurt gerçeği arasındaki bağıntı buna koşut düşüyordu. Aynı dilden coşuyor, kodlamaları kendimize ait olarak. Kentlerden köylere, kasaba duruşuna bakış ne olsa.

Öztürkçecilerle sadeleştirmecilerin de dışında gibi duran, yaşayan Türkçeyle konuşuyor, yazıyor olduğuysa ortadadır!

'Fedaİler Mangasi'nin Yaşayan Son Neferİ

YOKTAN var edilme gibi bir yaratıcılığın değil de, yaşamın içinde insanın tragedyasından el alan, onu toplumsal potada işleyen, biçem durumuna getiren toplumsalcı bir görüş ve anlayış. Batı fakat, yerli birikim bileşimcisi, atılımcı katkıyı ortaya çıkarır.

1959'a kadar toplumsalcıyım, ondan sonra değil, toplumcuyum, toplumcu gerçekçi değilim, der. Arif Damar.

23 Temmuz 1925 yılında Çanakkale'nin Karainbeyli köyünde doğar. Köy okulundan sonra gittiği Yenikapı Ortaokulu'nu bitirir. İstanbul Erkek Lisesi'ndeki öğrenimini sürdürmez, bırakır. Arzuhalcilik, gezginci satıcılık, muhasebecilik yapar. Askerliğini üç yılda tamamlar. Sürgün alaylarında Sivas, Zara, Kayseri'de bulunur.

İlk şiiri, Edirne'de Akşam adıyla Yeni İnsanlık dergisinde yayınlandı, İnsan, Gün, Ant dergilerindeki şiirleriyle toplumsal gerçekçi anlayıştaki genç şairlerden biri olarak belirdi. İkinci Dünya Harbi yıllarıydı, ekmeğin karneyle satıldığı günleri yaşadı. Bu dönemde Barikat soyadını aldı. Dinamo, Irgat, Ilgaz, Akıncıoğlu, Attila İlhan, Orhan Kemal, E. Gökçe arkadaşlarıydı.

1951 Tevkifatı'nda, Türk Ceza Yasası'nın ünlü 141. maddesine aykırı eylemde bulunluğu gerekçesiyle tutuklandı. İki yıl mapusta kaldıktan sonra delil yetersizliğinden aklandı, çıktı. Avukat kâtipliği, gene muhasebecilik yaptı. Aykırı siyasal eylemlerde bulunma gerekçeleri peşini bırakmadı. Türk Solu dergisinde yayımlanan Che İçin, şiirinden ötürü dava açıldı, aklandı, Papirüs, Milliyet Sanat'ta yazdı.

Kavgacı ama barışçıl, insancıl yanı ağır basan şiirleri vardır. 1940'lı yılların toplumcu gerçekçi şairlerinden, güzelduyum, duygu, sevi ve sevgiye başat öge olarak yer vermesiyle dikkati çeker. İmgeye ağırlık vermesi, biçim ve biçem denemelerine girmesi, onu, yalın söyleyiştendir dize olsun geri bıraktırmadı.

Günden Güne şiir betiği yayımlandıktan beş ay sonra top-

latıldı. Dava açıldı, aklandı. İstanbul Bulutu'yla, 1958 Yeditepe şiir armağanını Cemal Süreya'nın Üvercinka'sıyla paylaştı. Düzyazılarında Arif Hüsnü, Ece Ovalı gibi takma adlar kullandı, Ulus, Tanin gazetelerinde. Alıcı Kuşu Kardeşliğin, Ay Ayakta Değildi, Seslerin Ayak Sesleri, Ölüm Vakti, süreç içinde ortaya çıkardığı şiir yapıtlarıdır.

Şair Arif Damar, arkadaşlarıyla birlikte faşizmin ve emperyalizmin önünde bir barikat olarak bugünlere geldi. Ortada bir açlık dünyası emeği yitik olanlar, mazlumlar var. Siyasal bakışı dolayısıyla yazdıklarında şiirsel başarı kazanmıştır emekten yana. Özellikle dar alanda dönenen şiirsel ayrıntıyı yakalayabilmiştir. Gelecekte de, şairler ve şiirin soluğunu canında duymak isteyenlere seslenecek nice şiiri kalacaktır kanısı uyanıyor bende.

Cemal'e göre: "Şiirimizde dipteki varsıl tortu, büyük birikim, varlığını ve ağırlığını her zaman duyurmuş, Türk şairi kendine güvenini en umutsuz anlarında bile yitirmemiştir." Bakacak olursak, bu umudu, topluma da duyurabilmiştir şairlerimiz. Pir Sultan Abdal, Dedemoğlu, Kazak Abdal, Dadaloğlu, T. Fikret, Nâzım üzerinden bu gelenek sürüp gelmekte ve sürecektir de.

Siyasallaşıp kitleselleşen şairin siyasal başarısı, şiirdeki başarısıyla tamlanır. Arif Damar, bu söz yalvaçlarımızdan biridir. 'Acılı kuşak'tan kalanlardan ve 'Fedailer Mangası'nın yaşayan son neferidir.

Bugün yaşanan yalnızlığın, karmaşanın, kilitlenmişlik, kirlenmişlik ve savrulmaların olacağını o zamandan sezmiş gibidirler. Ardlarında geleneksel halk ve divan yazını, ve Nâzım Hikmet ışıltısı var. Daha ne ola! Fakat çağdaş dünya yazınıyla kıyaslanınca geç dönem'dir. Damarı damara bağlamak dolayımında baktığımızda süreklilik içinde bir atılımdır.

A. Damar, Garip, İkinci Yeni, Üstgerçekçi şiir akımlarından da tatlar alarak bugüne süzerek geldi.

İPEK MENDİL İÇİNDEKİ SEVGİLİ

Okumak ve çalışmak için Bursa'da bulunduğum yıllarda, ne zaman ki, "ipek fabrikasının geniş cephesi Ay'la ışıldardı," hep o aynı öykü gelirdi usuma. Hani, çocuk denecek yaşta, o yeni yetme, sevgilisine ipek fabrikasından bir armağan aşırıp götürmek ister de, iki kez teşebbüs eder, ikisinde de başaramaz. Ay ışığında ortalığı alan taran ettikten sonra, pencereden süzülürken, dut dalından düşerek ölür. Ölmeden önce sımsıkı kapalı yumruğunu kapıcı açar. İçinden bir ipekli mendil su gibi fışkırır.

"Ya... Halis ipekli mendiller hep böyledir. Avucunun içinde istediğin kadar sıkar, buruşturursun; sonra avuç açıldı mı insanın elinden su gibi fışkırır."

–Yeşil üst kabuğu düşmüş bir ceviz esmerliğiyle–olan bu çocuğun, kanımca kendi yaşamıyla sınırlı, bulmaca, kurgu, evren, kendini başka dünyalara düş gücüyle büyüterek, rüyaya atışında, yazarın gerçek yaşamdaki görünümünü bulmak da olanaklı.

Daha liseyi bitirmeden, bir tezgâhta tülbent dokuyan ince bir kıza tutulmuş, ilk mutluluğu tatmış, talebelikten nefret etmiş, aylaklığı, yazıcılığı sevmiştir. Eskiden ağaç altlarında, şimdi herkesin karşısında, gazinolarda, kahvelerde yazıyordu.

Ve sonunda Abasıyanık, bir dolayım oluştururken mutsuz olur. Edilginlik duygularına sürüklenir. Sokak kadını, işsiz, kimsesiz çocuklar, işçiler, hamal, balıkçı diye 'küçük adam'ı anlatırken, bircik ölçüt olarak insanı teraziye koyar.

İlk ürünlerini ortaya çıkardığında, öykücülüğümüz birkaç yönseme içerisindeydi. Ulusal hikâyecilik anlayışı, gülmece ağırlıklı olanı, gerçekçi toplumcu çizgi, içten, yalın anlatımla yetinenler, doğal ve insanlığın tüm çelişkilerini, bunalımlarını yazdıklarına yerleştirenler gibi açılımları vardı. Ö. Seyfettin, R. Halit, S. Ertem, S. Ali, M. Şevket Esendal çizgisi yanında S. Faik öznelleşme ve insan sorunsalından yola çıkıyordu.

İstanbul'da okurken, 1 Nisan günü, öğretmenlerine yapı-

lan ve dozu kaçan bir şaka yüzünden, bütün sınıf çevre illerin okullarına sürgün edilir. Bizimkisi Bursa Erkek Lisesi'ne aktarılır. İyi ki öyle olmuş diyesi geliyor insanın, ikinci sınıftayken ipekli mendil gibi şiirsel bir öyküyü kazandırmış oldu bize. Sıcak insan şiiri örter öykülerinde. S. İleri'ye göreyse, gönül sesi en önemli gerçekleştirici sestir.

Yorumlayandan çok sergileyen, genişleten, derinliğine hem de ruhsal davranışsal değişimlerin ve inceliklerin anlatımında tek yol gösterici olarak sevgiyi görür. *Az Şekerli, Lüzumsuz Adam* betiklerinde, *Dülger Balığının Ölümü, Çelme, Eftalapulos Kahvesi* gibi tek öykülerinde, insan gerçeğini anlatırken kendisini temele koyar. Anlatıdaki durumun sorumluluğunu da üzerine alır gibi yüklenir. Öyküyü olaydan sıyırmaya yönelir. Durumları ben'inden geçirir. Böyle bir dolayım ve hale, Maupassant'da O. Henri'de görülür.

- Yaşamı ve dünyayı şiirleştirmek, düzyazı yarılmalarındaki içsellikle, coşumculuk ağırlığını, gerçekçi yaşanan yeni gerilimlerle donatmaktaki amacı.
- Şiirle yaşanan arasındaki gördüğü, hayat kadar yalın, gene onun kadar karmaşık bağıntıyı örgülemelerindeki tekil malzemeye yediriyor, çoğul olana tedirginlikle yaklaşıyor yazdıklarında.
- Düşsele karşı kuşkuyla yaklaşım, zamanın akıcı uyumsuzluğuna vurulan bir neşterdir onda.
- Küçük damlalar içinde büyük serüvenler yaşıyor. Keskin, derin, çelmeli toplumsal gözlemlerinden ögeler katarak öyküleştiriyor durumları.
- Sanal yok, olgu var. Kurgusal değil, iç dünyasına yaptığı yolculuklar, sosyal eleştiri yerine, sanatsal çok seslilik daha başat öge.
- Acıyla neşe arası kararsızlıklarla bir yol, insanın sevgiye duyduğu inancını kutsadı. Adaletsiz dünyanın yönetimi konusunda kavga edebileceği birilerini sürekli yerdi, küçümsedi.

Cumhuriyet tarihimizin ilk çıkış dönemli devrimci biriki-

mine, çekinceli ve öykü tadında yaklaşarak, 'yazmasam çıldıracaktım' dedi. Çevreci olup yeşili çok sevdiği yazdıklarından bellidir. Bundan sonrası ölünün yaşına dahildir. O şimdi balık.

örste kaldı yürek
dalında soldu koğucuk
soyunur gökyüzü deniz
gül bostan goncası çocuk

sonu:

Ey koca Faik, Burgazada'nın çam ormanı artıkın yok, yandı bitti kül oldu!..

AHMED ARİF'İN YANGIN MAVİSİ

C. Süreya'nın söylemiyle, Ahmed Arif, okurun gözünde de matematik kesinlik kazandı. Bu onun kendine sağlamış olduğu yerle ilintilidir.

1940'lı yılların toplumcu gerçekçi şairlerinin içinde yer alıyor olmasıyla, bu sarmalda şairler/arası bir pazar olan Arif, aradan çıkmak, okura görünmek üzere işe koyuldu. Hasretinden Prangalar Eskittim'i ortaya çıkardı.

İlk şiirlerini yazdığı yıllarda, Birinci Yeniler, Orhan Veli ve arkadaşları etkin görülüyorlar, ilgililer de, şiir sanki yalnızca Garip'in önsözünde belirtilen şeklinde yazılanı anlıyordu. Bir nitelemeye göre de, bu 'bir çeşit şiirsiz şiir'di. Olana aldırmayıp, kendi doğrultusunda ilerlemek isteyen birkaç şairden biri olarak davranıyor, yol alıyordu. Nâzım Hikmet'in de aralarında bulunduğu bu çizgi, N. Akıncıoğlu, A. Kadir, R. Ilgaz, Dinamo gibi şairleri içerendi. Alçacıktan uçarken doruklara dokunuyordu.

'*Bir şair: Ahmed Arif*
Toplar dağların rüzgârlarını
Dağıtır çocuklara'

İnsanlara seslenirken, yaşı bile yok, başı göğlere değen, başkaldıran dağları söylüyor dizeleri. Ay karanlığına, yangın mavisine, yeşile, tüfenk kabzesine işlenmiş olarak sevdalara ağıyor, kurdun kuşun arasında, karacanın gözlerinde, ötüşlerinde kekliklerin ve dumanında bir kaçağın cıgarasının...

Büyük varsıllık sunuyor, ham fakat işlenmiş, Hamravat suyu gibi sözler. Türkü var dilinde. Yaralıyken bile arkadaşını unutmayan, ona kalemini veren, tarih özetini çıkaran, ıslığını unutmayanın şiirinin şairi. Bir yörenin söz ve gönül iklimini kalkındırmak onunla da kalmayıp, bunu tüm Anadolu coğrafyasına yaymak az bir şey mi?

İmgesi çıplaktır. Üstgerçekçi yönü dumansı değildir. Yer yer kısa sözler, birer ikişer sözcüklü dizeler halinde bütün şiire müzik yayan bir çekidüzeni getirmektedirler.

Şairlerin bir tür toplumsalla ilgilenişleri neredeyse insan kadar eskidir. Bakarak, duyumsayıp dinleyerek, anlamsal çelişkilerini düzleştirerek derinleştirmek ve sözcüklerin yüzyıllar boyunca yüklendiklerini uzlaştırmaya ya da değişik almaşıkları birbirinden ayırdetmeye çalışmaktır aslolan.

Bir başka deyişle, Petrus Abaelardus daha 12. yüzyılda suç kavramını çözümledi. İnsan davranışlarının, insanı toplumun gözünde ne iyi, ne de kötü yapabileceğini; çünkü önemli olan teorik diyetti. Suç davranışta değil, yalnızca birey, usunun yanlışlığını bildiği şeye, rıza göstermesiyle işlenirdi. Bunu Marksist bir görüşle, egemenin suçu olarak alabilir de aktöre. Yani ki, sosyalist manevi uygarlığını yaralardı erişimsiz erişim. Böylesi olmazdı.

Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde öğrenciyken, siyasal eylemlerinden dolayı tutuklanınca, öğrenimi yarıda kaldı. İki yıl hapis cezasına çarptırıldı. İçerdeyken, yaşı olmayan bir doğayı türkülerle evrenselleştirmeye çalışması, şiirinin çoğunlukla onlara dayandırılmasını usa getirdi. Halk kaynağının olanaklarını, halk nazım şekillerinin üstünde arıyordu oysa. Yüklenici sevdalarını, ilk gençlik yıllarının lirizmiyle mayalıyordu. Lisedeyken yazdığı, tek şiir betiğine almadığı şiiri:

Bir mavi gül bahçesi yorganım
Uyku saçlarımın meçhul şarkısı
Sonra yastığımda ilk gölgen, kızlık
Ve ilk unutuluş hürriyet raksı
Yumuşaklığında köpükten öpüşlerin
Mukaddes günahlar cenneti oda
Dikişsiz beyazlığında tüllerinin
Bir ay süzülecek buluta

Ve bir mavi şarap gözlerindeki
musiki gölgelerinde yorgun
Sen hep öylesine güzel sevdalım
Ben sana Allahsızcana vurgun.
Kağan'a göre,

"Burjuva toplumu nasıl çirkin olan'ın estetiği" ile bayağı olan'ın estetiğine yol açmışsa, toplumcu düzen de bunların yerine, güzel olan'ın estetiği ile yüce olan'ın estetiği'ni getirmiştir. Burdan hareketle, "Toplumcu sanat, insanda ve yaşamda yüce olan'ın üstünlüğünün ve sıradan olan'ın altedilmesinin tarihçe zorunlu oluşunu sanatsal olarak tanıtlar."

Yaşanan gerçeğin yansıtılıp ve özün açığa çıkartılmasıdır ki, Aristoteles'ten bu yana, şairlerce üzerinde birkaç boyutlu durulmuş bir soru. Şiirin devinime geçebileceği, bunu başarabileceği kimi oluşlar aracılığıyla doğal tarih ve toplumsalın diyalektik özünü yakalayabileceğidir. Eskil tarih eğretilemesiyle yenişen güncel kılgı, doğrudan doğruya bu ilk yaklaşımdan çıkıyor bilindiği gibi.

Okurun da gayret göstermesi gerekiyor –Düşünsel donanımını, yeterliliğini gözden geçirmesi gerekiyor, lirizm içinde verilmiş imgeler düşün– çözümleyebilmesi için.

Günümüz konjonktüründe yükselişler ve düşüşlerle, yan yatmalarla, kaykılmış durumda olanı, çağrışımlar kullanarak dile getiriyor olsa bile, güncelde bilgisine ulaşılabilir ve sorunsalı açığa vurabilir şiirin bu çabalar.

Aragon: 'Gerçeklik hem iskeleden hem de sancaktan saldırıya uğrayan bir gemidir' der. Sağcı korsan bağırıyor: Gerçekliğin canı cehenneme! Solcu korsan bağırıyor: Gerçeklik benim!

Türkiye toplumu, ekonomik, manevi ya da aydın zemininde olsun, karnından çıktığı eski toplumun damgasını hâlâ taşıyan bir toplumdur.

Şahmurat suyu kan akar
ve ben şairim.
Namus işçisiyim yani
Yürek işçisi.
Korkusuz, pazarlıksız, kül elenmemiş
Ne salkım bir bakış
Resmin çekeyim
Ne kınsız bir rüzgâr
Mısra dökeyim
Uy sevmişem ben seni,

Ve ben öptümdü göğü iyi ki, söz geldiydi usuma, gözleri açıldıydı gecelerin. Mavisi dağ zambağı çiçeği. Sesi seste aramak gibi bir şey.

ALDIRMA GÖNÜL ALDIRMA!
(Sabahattin Ali'nin yalnızlığının evrenselliğine bir ön giriş denemesi)

SON MEKTUP
Ey yâr, bu mektubu aldığın demde
Kara topraklara verdim kendimi...
Her şey bana engel oldu âlemde
Bir coşkun nehirdim yıktım bendimi,

Benim gönlüm doğuşundan deliydi,
Başka dünyaların coşkun seliydi...
Bunun böyle olacağı belliydi...
Her şey biter sel yerine döndü mü...

Dünya durmaz, bahar olur, kış olur,
Belki senin gözün biraz yaş olur,
Ben garibim, benim gönlüm hoş olur,
Sevdiklerim ayda yılda andı mı...

Yıldız olur, sana ışık tutarım,
Bülbül olur pencerende öterim,
Yer altında belki rahat yatarım,
Yer üstünde çektiklerim dindi mi...

Başlangıçta, kısa bir tedirginlikten hemen sonra, düşündüğünü, duyumsadığını genelleştirerek ve maksatlı davranarak, yazıp da ortaya sunması, daha iyiye, güzele yükseltebilmek içindi bireyi, toplumu. Hiç olmazsa, yükselme, yaşama arzusu uyandırmaklığa doğru olmalıydı çabalar. Böyle düşünüyordu. Şairin dediği gibi:

"Yüksel ki, yerin bu yer değildir
Dünyaya gelmek hüner değildir."

S. Ali, ortaokul ve lise çağlarında, şiir ve öykü deneyselliğine başlamıştı. İlk kez, Balıkesir'de 'Çağlayan' dergisinde yayımladı ürünlerini. O yıllarda 'babam için' şiirini yazdı. El yordamıyla kendine açtığı yolda, bireycilikten aşarak, olanaklı olduğu kadar yaşama, çevreye dönerek ve yaşamındaki kimi olayların gelişmelerinden hareketle, toplumsal sorunlarla ilgilenmeye evrildi. ör: 'Kuyucaklı Yusuf romanındaki kişilerin çoğu, jandarma Bekir tiplemeleri, mapusane yıllarından kalma, gerçek yaşantıda da vardı, bunları orada tanımıştı.

Sadri Ertem gerçekçiliğinden, eleştirel gerçekçiliğe doğru yönelişini, 'Yeni Dünya' adındaki on üç hikâyesinde sezinleyebiliriz. Uzun süre içeri alınmalar döneminden sonra, işsiz, aşsız kalır. Çeviriler yaparak karnını doyurmaya çalışır. Dergi yayıncılığı içinde görürüz. R. Ilgaz A. Nesin'le birlikte çıkardıkları Markopaşa, Malumpaşa, Merhumpaşa, çok etkin bir muhalif çizgi izlerler. Sabahattin Ali'nin Anadolusu:

- Anadolu bir insan eline benzer, coğrafyada koçbaşı, kısrak yüzü gibidir tıpkı. Çeşit türlü insanlarla yoğruludur.
- Kasabacıklar birer küçük dünya olup, damlada denizdirler kendi içlerinde köyleriyle, kırsalıyla.
- Saatte 60 km. hızla geçen tirenin, ara sıra durduğu ıssız duraklar, istasyonlar, çamurlu tozlu yol ve meydanları ve han ağalarıyla içkindir.
- Yaraları deşen, bakışları güçsüz insanlara gönül indiren, onların içselini dışa vurduran ve bir kazan kaldıran olarak, git git yıldızı parlar. Yazınımızda ezen-ezilen sömüren-sömürülen üzerinden ilerlemeye uğraşmaktadır çünkü.

Kağnı, Ses, Hanende Melek, Gramofon Avrat, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna, Sırça Köşk, Değirmen, Dağlar ve Rüzgâr, yapıtları bu sorunsalla, ayrıca nasıl yapılması olunması gerektiğine dair duyumsamalar ve düşlerle yoğrulmuştur.

Bilmezler ki, bu donmuş sanılan yaşamın da büyük dalgaları, kentlerdekine nazaran daha az aktörce, daha çıplak ve içten arzuları, daha sarsıcı maceraları vardır.

Mazlum Anadolu insanını bu çevre ve ortamda kendi

yaşanmışlıklarıyla birlikte irdeler yazar. Sözlü halk anlatı geleneği ergiterek, Batı ve sosyalist yazını bireşimcisi bağlanımdadır. Onu çağdaş kılmak istemektedir.

Üretik her nesne, insanımızın köycül yönünü devrimcileştirmiştir. Feodalin köleliğinden ücretli köleliğe düşmüş olanı da görebilecek bilinç, ancak artık değerin izini sürebilirdi. Bu nedenle bir şair gözüyle bir ağaca bakarak, ondan nasıl bir üretim ya da kullanım aracı çıkabileceğini tasarlayan marangoza bakarak, bu gözetiden nasıl bir iş çıkabileceğinin olanaklarını araştırır, anıştırır.

Tan gazetesinin yakılıp yıkılmasından sonra, bir zaman için o zamanın 'cadı kazanı' denilen Ankara'dan ayrılır. İstanbul'dadır. Burada da barınamayacağını anlar. Kamyon edinerek taşımacılığa başlar. Amacı gezerek hem de iş yaparak ülkeyi daha iyi tanımaktır. Zorluklar ardı ardına gelir. Bundan vazgeldiği bir süreçte yurtdışına çıkmak ister; yönlendirildiği de söyleniliyor. Sınıra kadar her şey normal seyrindedir. Bulgar sınırına yakın bir yerde bir ağaç altında, yorgundur, uykuya dalar. Yanına aldığı kılavuzu tarafından kalın bir sopayla başına başına vurularak öldürülür. Sonrasını şiirime verelim:

DAĞLAR VE SABAHATTİN
Yağmurlar yağar lirik bir aydınlığa
yarin uzağını pek düşünemezdim
en güzeli yoluma çoban yıldızı
çıkarken
Yeryüzünün üzerine yüreğimi serdim

Ey gece, ırmağa acımı fısılda
esenlik dağıtsın da yel.
Yürüyen korca bir ormanım
Ardından kalaçiçeği ve Güneşli bölge

Bir teselli versin bana dağlar
gölgeli yamaçlar, yalçın kayalar
bir tül gibi ruhumu sarar.

Şahinler uçan tepelerinde
gönlümü bıraksam en dik yerinde
ta sabaha kadar dağlarda.

Birden, bir dize, uykulara sürünerek
gümüşten bir zırha bürünerek
Bal aksın bulutlar arasından
İpeksi saran yara beziyle

tiri la la, tiri la la, la...
Yağmurlar yağar lirik bir ayrılığa.

Sözün özü:

Bir köşeye çekilip yalnız başına yaşamak ya da sisteme müdahale yoluyla, onu değiştirmek-dönüştürmek isteyenlerle birlik olup savaşım verirsiniz. S. Ali ikinciye girenlerdendir. Sınıf bilinçli devrimci bir duruş bu. Aynı zamanda yayılmacı-emperyalist zihniyete karşı durmayı bağrında taşıyor. Temelinde yurtseverlik vardır, insan durur.

Ayrılığı yok etmez ölüm! Topkapı Sarayı'ndaki kapı tokmakları da değildir bu durum. Ne ki, siz getirin ötesini.

AŞK OLSUN ÇOCUK

Dağların dorukları, babaların omuzlarına benzer. Güneş düştüğü yerde göverir. Bir adayı çevreleyen deniz gibi, kendi içinde kaynar. Bakışlarımız dağ silsilelerini siler de geçer. Külçelenen aydınlık, bir şairin şiirlerine gönül indirir. Bendi yıkılmıştır artık dizelerin. İmgelerden bir göl meydana gelmiştir. Işık gölü.

Cemal Süreya: 'Tuhaf şey, özgürlük ve kendine güven, hep lirizme, sıkıntı ve bunalım ise, humora atmış beni. Oysa tersi olmalı' söylüyor.

Düşündüm de, gördüm ki, tersiyle bu tanı, Can Yücel'e uyuyor. Bun içinde olduğu zamanlarda şiirleri, alaysamalı, gülen düşünceli, insana düşünce içinde düş gördürten türden. Özgürlüğü sınadığı zamanlardaysa, şiirlerinin lirizme varmasıyla kalmayıp, ona doymuş olduğunu da görürüz.

Can Yücel, kendisine bakıldığında, Türkiye şiir coğrafyasının Batılı bir penceresi olarak, Ömer Hayyam, Tevfik Fikret, Nef'i üzerinden bir çizgiyle dolan göl örneğinde, Türkçenin kabına sığmayan kanatlı şiirine, kentlerin kılcal damarlarından geçerek varır. Dili sıpıttırarak erişir buralara. Çok bi çocuktur o.

Ölçü, uyak ortadan kalkarsa, şaireneliği de bir tarafa atarak Birinci Yenicilerde olduğu gibi, yalnız şairliğiyle kalınacak. Bunu böyle bildiği halde, o değişik evreler katetmiştir ilerledikte.

Çeviricilik çağından geçerek, toplumsal konu ve duyarlıkların ağır bastığı, bağımsız soyutlamalarıyla, İkinci Yeniye yaklaşan döneminden sonra, şiirinin siyasallaşması, kitleselleşmesi gözleniyor giderek. Bir üst aşamada somut, siyasal, kitlesel ağırlıklı söylem, son yıllarda yerini gene aynı, fakat, çoğulcu söyleme bırakıyor.

'İncelenmemiş, sorgulanmamış yaşam, yaşanmaya değmez' diyen Sokrates'e, kendi deyimiyle, 'üniversitede Sokrates denen o domuza kaydımı yaptırdım!' der.

Düşünceyi ironiyle birlikte insana ve insan eylemlerine yönelten çabalarıyla 'kendi kişiliğini, ona yabancı dünya kar-

şısında sağlam tutmanın bir yolu'nu açmıştır. Eytişimsel, tarihsel özdekçi bir bakışla, temelde sağlam bilinç içinde olduğunun tanığıdır şiiri. Şiirinde düşünce ve belli bir gelişme düzeyine ermiş olması, O'nun bireysel sorunlarla yüzleşmedeki başarısı, kamusal alanın arka planlarıyla da ortaya çıkıyor. Dik bakarsak, bu boy aynada, gelenekle de iyi hesaplaşan Can'a, burada hemen şu soruyu yöneltebiliriz:

- Çağdaş şiir, geleneksel olanla, ayrıca kopuş sürecini başlatmış mıdır?

- Evet, fakat genel olarak bu anlamda baktığımızda, şiirinin atalarını aşmakla, geleneksel olanla kopuşu, köktenci bir biçemde, Garip şiiri ya da İkinci Yeni şairleri denli, uç noktalara kadar vardırmamıştır denilebilir.

- Başka bir soru: Can Yücel şiiri, çağdaş şiirimiz içerisinde, T. Fikret, N. Hikmet, O. Veli gibi belirleyici olabiliyor mu? Yoksa salt etkileyici olarak mı kalıyor? Etkileyici yönü ağır basıyor fakat, ne o, ne o!

Rind tavrıyla doğal ki ve 'yayından fırlayan ok' dizeleriyle, kayıp bi çocuk değil o dönem şiirlerinde.

- Ortalamanın üstünde seyreden anlağı (zekâ), duyguya dönüş, lirizme ilerleyiş, en incesi onda duyguların.

- Şiirde anlam ve dünyanın değiştirilmesi, özündeki devrim isteği, farklı çıkarlar, renkler arasında barışı bir denge unsuru sayıp, bunlar arasında seçim yapabilme konusunda genel ve eşit oy hakkıyla, onların düşüncelerinin temsiline olanak hazırlayan özgürlükçü (demokratik), çoğulcu bir durum demokrasisi.

- Yergisi güzellemeye varırken de, alaysama silah onun elinde. Kötülüğü yaratan koşulları ortadan kaldırmayı hedef alan sorunsalı var, sinik olmayan kişiliğiyle.

- Argo ve küfürle arınma, görüt (imge) sıçramalarıyla.

- Halk ağzıyla, tarihsel olayları güncel kılabilme yetisi hep var.

- Babası, ölüm ve dünya, uzlaşmaz bilinçliliğiyle.

Devrimci düşüncelerinin kendisi, yarattığı özgürlükle siyasallaşıp, kitleselleşerek, geniş yığınlar üzerindeki etkisiyle

yaman bir güç oluşturabildi. 'Acıyorsam sana anam avradım olsun' dedi! Ama aşk olsun sana çocuk aşk olsun' oldu. Güneş iki dağın arasından yiterken, bir çocuk eli gibi, bakışana el sallar, nanik yaparak gider. Dağlar ah, eder, ova ürperir. İnsan bu, ne de olsa. İçi, kızgözü duruluğundan, erimiş bal rengine doğru ilerler. Akşam alacasının al yeşil renkli ışık gölge oyunlarına devrilir derin denizlerden geçerek daha.

Türkiye şiiri, şimdiki 'kanavasıyla' C. Yücel'e açılım borçlu, köpüklerin aklığında gizlenmiş şiirselliği bulduğundan...

SOSIALİST UÇURTMA
Tut ki koyverdin kendini rüzgâra
Allı dallı bir uçurtmasın sen
İpin ucu bir çocuğun elinde
Artık havalardasın
öbür uçurtmalarla bulutlar içinde
Takla-takla, cilet-cilet…
Derken çocuk koyveriyor ipi elinden
Serbestsin göklerde
Takılmak üzre bir telgraf teline
Bir mevsim orda kışlayacaksın…
Kuyruğu gitmiş, kâğıtlar parçalanmış
Çıtalar kalmış tek senden geride
Gelen geçen bakıp yine bir çocuk
düşüyle sana
İç çekseler de çekmeseler de
Morgda morlaşmaktan daha iyidir
Bunun ayrı bir aydınlığı
Rüzgârı var
Titreşimi, muştusu, ümidi…

Can, A'nın hecesiyle, toplumsalın güncesi arasında gitti geldi; geldi gitti, Kimi çocuk, kimi erişkin, kimi de uçurtmaydı.

Yaşıyor olsa, "... Üç Nokta Dergisi"nin "çok bi Çocuk" Edebiyatı sayısına sevinirdi sanırım.

Ölürken de Sevdalı Kaldı

Rıfat Ilgaz, ekinsel yaşamdaki canlılığın sere serpe olmayıp, yenilikçi, tutucu, özgürlükçü, baskıcı, devrimci eğilimlerin bir arada bulunduğunun pek de görülmediği 1940'lı yıllarda asıl kişiliğini bulmaya uğraşıyordu. "Bilinçli bir özgürsüzlüğü yaşıyordu ülke."

İlk gençlik çağı ürünleriyle, Kastamonu Açıksöz ve Nazikter gibi yayınlarda gördüğümüz Ilgaz'ın, Türkiye intelligentsia'sı içindeki yeri ve önemi, bu kuşağın kendilerini topluma duyumsatabilmeleri oranındadır çokluk. Çünkü, düş gücüne karşı, gerçeği övmek, sanat yapıtlarının yaşanan gerçekle, kıyasıya boy ölçüşmesiyle, bire bir örtüşür. Toplumsalcı şairlerin, yeni şiir ile eski şiir arasındaki boşluğu kapatabilmeleri söz konusudur.

Giderek, sınıf bilinçli şair duruşu, devrimci coşumculukla içselleşerek, çıplak gerçekçiliğin ardına düşer. Bu duruş, gelinen noktadaki, kalem erlerinin, evrimci düşüncelerinin özü, yarattığı özgürlüklerle de siyasallaşarak, toplumsal kuşatımının dayattığı ileti alanları, varsa, onları bir bir saptayıp seçikleştirmelerini ön kabul ve ön koşul olarak görür.

Birçok sanat arkadaşı gibi, Ilgaz, tam da burda, kendi günübirliğinin tarihsel yüzünü bizzat kendisine sorabilen, bu gereksinmeyi duyabilendir. Bundandır ki, Yarenlik'ten sonra, özenli bir çıkışla, kara kaplı şiir betiği olan Sınıf'ı yayımladı.

İzlek, içeriksel anlatım, sınıf, örgüt, grev, kavga, içerik alanı üzerinden, verili ekinle de hesaplaşarak, bu bağlamdan değerlendirerek, yanılsamayı beslemeden, süreci aşmaktı amaçları. Nâzım'dan sonra, aynı açılımın şairi fakat, ona öykünmeden bir yapılanmayı tutturabilmişti.

Sanatı, emekçi sınıfı içinden değerlendirerek, ona yararlı ya da zararlı, kontrol edilebilen her ürün, kimi yerde ikilem, kimi de kendine ters düşü olarak belirmemiştir hiçbir zaman.

- İşte yazı ve şiirlerinden ötürü beşbuçuk yıl mapusluk.
- Sol Hegelci'liğe karşı verili erki irdeleyen eleştiren bağımsız özgürlükçü yönelim, ulusal ve yerindelik.

• Kafası, silahı, dili, düşüncesi, şiiri, yazını devşirme olmayan, yerli, yani ki, durumdan görevler çıkartarak yüklenmiş olmaktır. Tarihsel, toplumsal metin içinde aynı anlama gelen bir dilin varsıllığı, kendi kök ve türevlerinden oluşturduğu yeni sözcük, yeni adlandırma, türetme ve üretmelerle doğru orantılıdır. Söz dışarıya bağımlı olmamalıdır kafa da. Sözün sazın bağımlılığı dolayısıyla düşüncenin bağımlılığını getirir sonunda.

• Ilgaz ve 1940'lı yılların toplumsalcı şair ve yazarları yerleşik kuralları tanımamakta, gelenekselden arınarak, gürültülü konulardan karışıklıktan kaçınıp, ilerlemeyi yeğlediler. Hemen yanında duran yaşamın içinde; önemsiz fakat ciddi durumları heyecanla işliyorlardı.

• Tarihsel süreç içerisinde kalarak, emekçi köylü kesiminin çileli yaşamlarına sorunlarına eğildi.

• Toplumsalı özünden kavrayıp ona giden yolda savaşımını sürdürdü. Uğrunda mapuslara girecek kadar sevdiği, sayrılandığı bu alanda açık çağrıları oldu.

• Bağımsız, özgürlükçü yandaşlığını ifşa ederek, tarafgir olmayanlarınsa aslında taraf olduğunu sıkça vurguladı.

• Anadolu insanının, tarihsel süreçte ürettiği tüm yazılı sözlü yazın kalıtından, ekininden hareketle geleneğini göz önünde bulundurarak, aydınlanmacı yoluna hızla adımlar attı. İnsana, yaşama karşı çok dürüst ve insancıl oldu.

'Elim birine değsin
ısıtayım üşüdüyse' Boşa gitmesin son sıcaklığım dedi.

• Toplumsal yapıdaki verili olanın dıştalanarak, gerçekçi birey ve sanatçının nasıl biçimleneceği;

• Şairin toplumun hangi dinamikleriyle içselleşebileceği;

• Yapıyı oluşturabilmek için kendini nasıl yaratabileceği;

• Emeğin temellendirdiği maddi yaşam.

• "Dilini geliştir annenden öğrendiğinle kalma" diyen biri.

Anamalcılık, cinnetin eşiğine sürer toplumsal yaşamı, 'alametler belirdi' Ilgaz dağı şafakları kadar duru, Akdeniz göğle-

rinin mavileri denli ince. O, umudun, sahiplenişin özge taşıyıcısı olarak yaşayacak. Bükülmeyen çelikti. Çeliği işleyebiliyoruz yarım yüzyıldır. Otomotiv sanayi üretimi aşamasındayız, Bu alanda, Erdemir, çeliğe bağımlı kuruluşlara önderlik sürdürecektir. Tüm bunlar, yaşamın, ölümün ve anlamın içinden gelir. Evrenin gerçeği ütopya değildir. Üretim, özgürlüktür mutluluğun temeli.

'Rıfat Ilgaz'ı kaybetmek, Türk toplumcu sanat hareketini yarı kaybetmek gibi bir şeydir, diyor A. İlhan.

Onlara 'Fedailer mangası' adını ben takmıştım. (Hoşuma gidiyor bir kitabını duyururken tanıtımında kullandı). Onlar yani Nâzım'ı izleyen sosyalist şairler kuşağı, yani E. İzzettin Dinamo, A. Kadir, Ömer Farı, Rıfat Ilgaz, N. Akıncı oğlu, Suat Taşer, M. Kemal, Cahit Irgat, Sabri Soran, hemen arkalarından, Enver Gökçe, Attila İlhan, Ahmet Arif, Arif Barikat ve Şükran Kurdakul'.

Ve bundandır ki:

GÜVERCİNİM UYUR MU
Güvercinim dediğin uyanık olmalı
Tüyler duman duman öfkeden
Yanıp tutuşmalı gözbebekleri
Sevgiden tıpır tıpır bir yürek
Özgürlüğünce dövüşken

MEVSİMLERLE BERABER
Açılır kuş sesleriyle uykular
Gelir son müjde beklenen sabahtan
ilk uyanışımdan izler taşıyan
Ve rüyamı hatırlatan kokular
Göklerde ışık ve şarkıdan kuşlar
Gezdirir kanatlarında meltemi
Hülyama karışan hududa kadar
Götürür bakışlarında neşemi

Ölümünün 40. Yılında, Dünya Çocuklarının Sevgilisi Samed Behrengi

Erzincan'da, 1968 lise son sınıf eğitim-öğretim yılına yeni başlamıştık. Azeri-İran-Fars, doğu yazınından olduğunca haberli olan sanat tarihi öğretmenimiz, bir gün derste, Behrengi adını andı. Azerbaycan'da Aras Irmağı kıyısında ölü olarak bulunmuş olduğunu söyledi (21 Ağustos?). Benim usumdaysa, Berengi olarak yer etmişti. İçinde "h" harfi yoktu. Ne zaman ki, 70'lerin ortalarında "Bir Şeftali Bin Şeftali" Türkçede yayımlanana kadar. Sonra "Konuşan Bebek", "Kargalar", "Altın Civciv", "Bu Gelen Köroğlu'dur" ve "Sevgi Masalı" gibi çocuk öykü ve diğer çalışmalarından bazıları dilimize kazandırıldı.

Alegorileri, salt toplumsal irdelemelerini işaret eden bir girişim olarak kullanıyor. Örtünün altındakilerle lirik bir biçemde gürül gürül akan o yeraltı ırmağının olduğunu duyumsarsınız. Küçüklere olduğu gibi, büyüklere de sesleniyordu. Kendi yazdığı özgün yapıtları yanında, halkbilimi alanında, derlemeci-araştırmacıydı da. 1938'de Tebriz'de doğmuştu. İlkokul öğretmeni olarak çalıştı; rehberlik hizmetlerinde bulundu.

O'nun konularını işlerken, tümeller sorununa getirdiği çözümlemeler, eytişimselliği çok özgün kullanımıyla dikkatleri üzerine çekti. Görünürdekinin altında yatan anlamı deşen, yaşam çelişkilerini çözümlemeye ve değişik anlam katmanlarını birbirlerinden ayırt etmeye yardım edecek bulguları ortaya koymakta ustaydı.

O'nu öldüren ellerde kırmızı gülün kanı var! Behrengi, sanatını kurduğu yıllarda, İran-Fars yazını birkaç yönseme arz ediyordu. Önce Şehname'den Şah'a, oradan güneşin kıyılarına denli gelinmişti. Mücevher o lotusun içerisindeydi. İlericidevrimci kesim, buradan evrilecekti ki, bir oldu bittiyle, çağdaşlığın dışına yönlendirildi İran.

Yazarımız, toplum çelişkileri karşısında öfke, kaçış, yenilgi, bungunluk, umutsuzluk gibi sekter duygulara kapılmadığı gibi,

ütopik olmadığı da görülebilir. Bir bakıma, bizim Sabahattin Ali'miz gibidir.

Behrengi'yi Yesenin'le uğurlayalım.

HOŞÇAKAL

Hoşçakal, dostum benim, hoşçakal artık
Can dostum seninle dolu göğsüm
Çok önceden belirlenen bu ayrılık
buluşmayı vaadediyor ilerde birgün

Hoşçakal, dostum, el sıkışmadan, konuşmadan
Hüzünlenme ve eğme kaşlarını mutsuz
Yeni birşey değil ölüp gitmek bu yaşamdan
Ama yaşamakta daha yeni değil kuşkusuz

Temmuz İçin Yaralı Semah

Elime, Kemal Özer'in Yordam'dan çıkan yukarıda adı geçen şiir betiğini aldığımda, o ana dek, uzaktan duyumsadığım yanık kokularını daha bir algılamaya başladımdı.

Bu koku önce 2 Temmuz 93 Sivas'ından, sonra da bin yılın ötesinden geliyordu burnuma. 93'te Sivas, "etleri softa çimdikleriyle oyulan", kırbaçlanan, kolları, bacakları kesilerek asılan, boynu vurulan, sonra yakılarak külleri havada rüzgâra savrulan Hallacı Mansur'un dünyasından daha beter yandı, kavruldu. Devrimi güzellemek isteyenlerin kazanımlarıydı soldurulmak istenen.

Bu olayın anlam ve derecesi, varlık ve yokluğumuzun derkesinde büyüktür. Emperyalizmin ve onun kışkırtıcı çalışmalarının, başlangıçtan beri, ikilik yaratarak, kızıştırmalarından çıkan bir başka sonucuydu.

Karşı devrimciliğin eylem alanıyla, Cumhuriyet idaresinin ilk eylem alanı, aynı yerde karşı karşıya getirildi. Yirmilerde halk idaresinin temellerinin atıldığı ve tarihsel önem taşıyan bu kentte bir toplu kırım gerçekleştirildi. Sorumluları kimdir? Bilinesidir. Yüzleşmemiz gerekiyor oysaki.

İnsanlık tarihine baktığımızda haksızlıklara başeğmeyerek, susmayanların türlü şekilde öldürülmeleriyle başlayan kanlı süreci, bizde, geriye dönüş özlemciliğinin Mansur'un külleri, Nesimi'nin derisi, Pir Sultan'ın ve Bedreddin'in kelleleri, Kubilay'ın kesilmiş başıyla şahlanan, 1 Mayıs 77'de, K. Maraş'ta, Çorum'da olanlarla beslenerek gelmesidir. Onların bu tip eylemlerde bulunmaları eski zihniyetleri olup, yönetsel erkin de, unutturmak ya da olaylara seyirci kalmaları gibi bir sorunsal, vardır tarihimizde.

Temmuz İçin Yaralı Semah'ı okurken bu, *Yangın Şiirleri* betiğinin, biçiminden biçemine olan süreçte, kullanılan kâğıt rengi, hazırlanan iç tasarım (S. Çekiç), şairinin seçtiği sözcük ve sözcelemler, imgesel durum söyleyişteki ve tutumluluktan doğan dokunduruculuğun gücü algılanır. Çekilen tinsel ve

bedensel acıların kendinden çok başkalarıyla olan ilişkisinde, adaletsizliğin ve kıyıcılığın yarattığı etkinin toplamı olan mağdurluk işlenmiştir. Zaman denilen anlar toplamının devrimci kalkışması ve onun dolayımında geliştirilip oluşturulmuş yapıtın, halkın huzuruna çıkartılmasının billurlaşmış oluşumudur bu yanık et kokusu.

Bu şiir betiği 'Tammuz' (hareket ve doğurganlık tanrısı-tanrıça), onun döl yatağını kurutmaya çalışanlara, toprağına ateşlerle, dumanla bir zehir akıtmaya yeltenenlere karşı sanatsal savunuyu ortaya koyup, unutturmamak adına ayakta tutmaya odaklanmıştır.

A. Bezirci, M. Altıok, B. Aysan, U. Kaynar, Nesimi Çimen, Hasret, Muhlis, Edibe, Gülender ve diğer cangilleri Özer'in şiirlerinde ve ozan sorumluluğu adına can buluyor yenileyin!

Onlar ölmediler, kendi ürünlerinde de yaşıyorlar yazdıklarıyla ve daha alevler içerisinde semah dönüyorlar, insanın tükenmezliği, evrenin sonsuzluğu, el almak ve emeğin hakkı için döne döne yürüyorlar.

Şairinin:

O RESME BİR DAHA BAKILIRSA
Ucu göğe dayalı
bir merdivendi zaman
beklediler basamaklarında
çıkmadı hiçbiri yukarı
beklediler kaygıları suskun

sona ermişti de konuşmaları
birkaç sözcüktüler geride kalan
birbirinden ayrılarak her biri
dağılmışlardı basamaklara
ellerinde bekleyişin önlemi

dediği gibi.

Yeni Sivas'lar yaşamamak kana, gözyaşına batmamak için sürekli uğraş verelim derim.

HALİKARNAS BALIKÇISI ASLINDA İÇİNDEKİ BİRİNE VURGUNDU?!

Balıkçı, Anadolu aydınlanmacılığına, Akdeniz'den, güneybatı kanadından girdi. Bu yerlerin bir, düzyazımızdaki şairi denebilir.

1886'da İstanbul'da doğan Cevat Şakir, iyi bir öğrenimden geçerek, babasıyla arasında yaşadığı iddia edilen o talihsiz olaydan sonra, bir de düşüncelerinde suçlu sayılarak, doğduğu kentin uzağına, Ege'nin Akdeniz'le birleştiği yere, Bodrum'a sürgüne gönderildi. Cezası bitince de ordan dönmedi geriye.

- Deniz onun belleğinde uyur, uyanır.
- Deniz emekçileri verimliliktir.
- Savaşım emektir.

Politik bir ortamdan yalıtılmış bir çevreye gittikte, sosyal, sınıfsal, ekinsel alan renk değiştirir. Mavinin, lacinin tonları, etik yönelim, düşünsel, organik bir bağla yaşamı irdeleyişini biçimlendirir. İçerik, su, emek, yel, sünger, balık avcılığı, gelinlik giymiş deniz kızları, dalgaların kıyılarda çıngılayan kabarcıkları, yetimler, dul kalan kadınlar, erkekler, kolunu bacağını yitirerek ortada kalanlar, vurgun yiyen balıkçılar, deniz köpükleri, 'kaynayan, tüten beyaz' uğuldayan sarı, süngerler içinde. Kısacası, sömürülen, emeği yitenleri yazdı.

Verili yazın dışında oluşan parametrelerden sanatsal olanlarını, binlerce yılların söylencelerini, izlerini sürdü hep. Onları, geçmişi, şimdi kılabilmekliğe doğru yönsedi. Öyle bir yaz gelir ki Bodrum'a (Halikarnas'a) yazmadan yaşanmaz. Kendi gözlemlerinden biliyorum. Özellikle güzel çağında böyleydi.

- Söz ve şiir ikliminin en etkili imgelerini kullanarak, sevi dilinin içkinleştirilmesinin arayışlarını;
- Yalnızlıktaki kalabalığı sınayıp kalebentliğinin sıkıntılı fakat, açık günlere erdiğinin, bağımsızlığına vardıracak saf şiir biçimlenişinin, yeni sevi oluşumuna evrilmesini;
- Sabah Yıldızı, tanyerini, özgürlüğü muştulasın istedi.

Aslında Halikarnas Balıkçısı, içindeki birine vurgundu! Sevginin daniskası dedikleri 'şey' bu olsa gerek.

• "Doğanın varsıllığı ve insanın suçsuzluğu karşısında büyülenmiş gibidir." Deniz diplerinin, kırların nazlı çiçeklerini topladı. "Kantaron çiçeği yağı, en iyi ilaç yaraya," dedi.

"Öyle bir sıcak gelir ki, süt mavi denize Güneş ateş yağdırır." Yüreğinin tik tak'ları sandığın onun sana yaklaşan adımlarıdır. İmge, bulut, geyik dikenleri püsküre püsküre akıyordur. Yazacaksın! "Deniz kızları, koyların koynunda cilveleşiyor." "Deniz gurbetçileri" kendi ışığında uyuyamazlar mı? Sessiz, dingin.

Homer'den bu yana, Hesiodos'a dek, mavi bir kıvılcım, Seferis'e, Ritros'a, gülen, ağlayan Anadolu'da, Ege'de, onu deşen, Balıkçı'ya kadar…

O, anlatım özgürlüğü, yazma edimi önündeki özgürleşememenin kurbanlarındandı. Böylelikle içimizde bir deniz şairi doğdu, okyanusun beşiğini tıngır mıngır sallayan. Cevat Şakir Kabaağaçlı, günlük yaşamı evrenselleştirirken, sevgilisi bir kişi değildi, tümüydü yaşamın. Neden, geçmişe yapılan göndermelerle ilerlemeye çalıştı yaptıklarında? Söylencelerin şimdiye yekinirken, an'ları birleştirme özellikleri var da, ondandı. İçimizdeki zaman, şimdinin duygusuna, geçmiş anıların anılarını eklemenin verdiği, ekinsel sürekliliği koruduğu, "Aganta Burina Burinata", "Mavi Sürgün", "Anadolu Tanrıları" vb. geçmişin, geleceğin içerildiği, dolayısıyla şimdi (hal) olduğudur.

Solcuydu, sağ gözü kör değildi. Daha yaşasaydı, makineleşmeye yüz tutmuş bir toplumda, yaşamın içerisinde ölümü görmenin dehşetini yaşıyorum ben, diyebilirdi de.

Hey gidi Koca Balıkçı hey! Seninkisi tapınmayı (ayini) gereksemeyen bir din. Bundandır ki, evrenin oluşumundan, Adam, Buda, Zerdüşt, Musa, İsa, yalvaçlar zincirinde, denizi de görüyorsun. Ortadoğu inanları ardılı mı içerindeki?

Eski Mısır uygarlığında bir göğsel inan şudur: Ellerine, ucuna ağırlık bağlanmış iplerle, geceleri bu ipin doğrultusunda (gökteki hiç kıpırdamayan o yıldız ve onun etrafında

sürekli dönen iki yıldız daha) o sabit yıldıza hayranlıkla bakılır, yanında olunmak istenirdi. Çünkü, kendisi aşağıya gelmezdiyse, biz ona gitmeliydik. Öyleyse daha yükseğe tırmanmalıydık. Tırmanıldı oysa. (Önce piramitlere sonra da uzay çağında olanlara bakarsak.) Geceleri o yıldızları gören ufak bir delik bırakıldı gözetleme yerinde, buradan bakıldı.

İns.. Ölümsüzlüğüne inanılırdı. Balıkçı, ölümsüzlüğe kanar mıydı? Bilinebilmesi olası. Fakat, ölümü yendi seviyle. Güzelleştirdi yazdıkları, yaptıklarıyla.

Binlerce yılın bırakıtlarıyla Greko-Latin ekini karşısında ve içinde ezilmektense, el bağlayıp boyun bükerek, usu dumura uğratmaktansa, Anadolu'luğu Akdeniz uygarlığından süzerek, kendi düşün ve bilgisel donanımlarıyla bunların karşısına dikiliverdi. Türkiyeli aydın olarak çözümlemelerini de yapıyordu düşün yazılarıyla. Arzulu bir atılımla tuhaf bir kalıta sahip çıktığını, öyle adlandırılarak eleştirenler oldu.

Gerçeğin ışığı mitos'larda parıldar. Sen söylencenin saatinin sarkacıyla oyna ha oyna. Kuruver.

İşte, denizle arasındaki iletişim, yediveren çeşitlilik bağlamında gelişir. Denizle söylencesel ilişki arasında bir suçlu gibi duruyor. Anlatıcı su uçsuzdur oysa. Pagan dönemlerinden bugüne, gerçeğin çıngısı, ancak yalanları ortadan kaldırma eylemlerinden gizli. Her sabah sürekli yinelenen başlangıç, bitişe hiçbir zaman yazgılı değil. Handiyse bir büyük yalan, yaşamı usla kavramanın yerini almak cesaretini gösteriyor, yalın saflık içinde görünüyor. Gerçeklerimizi üretirken, karmaşıklık karşısında naif kaldığımızda, yinelemelere değil, evrimin özgürleştirici sürecinin ayırtına vardığımızda yolu, uyanabiliriz! Sözün edimi, eylemin devrimi.

Balıkçı, Anadolu aydınlamacılığına, Akdeniz'den, güneybatı kanadından girdi. Bu yerlerin bir güleren'i denebilir.

Dönemin sisteminin yozlaştırması, soysuzlaştırması bağlamında, bu kalem emekçimiz, ilgi görmüyor mu? Okunmuyor mu? Deniz, insan okunmuyorsa, o da okunmuyor, sesine, bahçesine girilmiyor demektir. Oysa durum öyle değil.

Evrende solgun gülün emzirdiği bir kuş vardır. Adı musikâr. Gagasındaki yüze yakın delikten, ney gibi, her birinden ayrı çeşit nağme çıkar. Bir oratoryo başladı mıydı kararsız hale gelir. Kurt, kuş, börtü böcek, balıklar da. Onu dinleyip duyumsamaktan esrik olur, güzelleyiverirler.

Derin deniz balıkçısına se……

NÂZIM'IN SALKIMSÖĞÜT ŞİİRİ ÜZERİNE NOTLAR

Caudwel bir düşünür olarak Marksist yazın alanı ve estetik kuramın yönsemesi içerisinde önemli yere sahiptir.

Yanılsama ve Gerçeklik'te, "Şiir özellik bakımından şarkıdır," demiştir. Bir şarkı nasıl ortaya çıkar? Yabancılaşmamış emek çevresi bu olgu için uygun ortamdır.

Şiir hangi olgusal öz içerisinde oluşur? Ona baktığımızda kendi varlığının ön koşulları, ürün elde etmenin kendisi değil de, ürün elde etmeye ortaklaşa başvuranların coşkusal, toplumsal yapıp ettikleridir.

İnsanın, ürün elde etmekle olan ilişkisi, ekonomik ilişkidir, dost sıcaklığının coşkusudur.

Şiir ile dil arasında alışılagelmişin dışında dolaysız ilişkiler yumağı kurulduğu görülür. Kendi *halinde* duran dünya, kendinde rüya gibidir. Üretim için kımıldatıldığında, bu çalışmayla, bizim dünya *haline* gelir. Bir sonraki evresi, dünyayı kendinden çıkartarak insancıllaştırılmış yaşamı içeren bir dünyaya dönüştürmeye kalıyor, üretim güçleri ne zamanki geliştiler, şarkı şiirle kopuş ilişkisine girdi.

Ekonomik düzeylerin belirlediği özdeksel düzenleniş, yeni duygudaşlık, anlayış, sevgi, birliğiyle yürekleri yeni bir ereğe kavuşturmaktadır. Bu devinimi ileriye doğru evrilirken, ortaklaşalığa dayandığı için aynı zamanda geriye devinimdir. Burada sanatı, tüm donanımlarıyla yanılsama olarak göstermemek gerekiyor. Şimdi sorulabilir: devrimci örnekler, yanılsamanın içinde midir? Doğal insanı gerçekleştirmek demek, idealist durağanlığının bertaraf edilerek, toplumsal bağları parçalarken bu aşamada şiirin seçikleşmesi demek. Geleceğin derin gölgelerini bulabilmek, onu zamanımıza getirerek gözler önüne sermek, şairlerin işidir. Bu dev gölgeler tarih içinden ve güncelle çözümlenmeyi üstlenirler.

"Salkımsöğüt" şiirindeki bilinç doğrudan doğruya, yayından fırlayan ok gibi, özünden fırlayan bilinçtir. Bu dünyanın dışına taşmanın yolunu açmak içindir.

• "Salkımsöğüt"te şiir, doğadadır. Onunla etkin bir savaşım içindedir. Şair şiirinin özünü gerçekleştirmeye çalışıyor. Bu içten konuşmak ve dıştan düşünmekle gerçekleşebilir.

• Şiir kendi içinde bir gerçekleşme ve gelişmeler bütünü olarak başlar, sürer. Yaşam gövde ve imgeler denizidir de.

• Sözün içsel oluşu; kendiyle, dış dünyada, toplumsal, tarihsel ekonomik, sosyal, ekinsel, iradi olanla eyleme varır ancak.

• Şair, konumlandıran, anlam veren, yazdıklarına ilişkinlik ve ait olma durumuyla donanmıştır. Belli bir ortaya çıkış görüngüsü, dilin sağaltımındaki akışın değerlerine ulaşır, ulanır.

• İnsan ve doğasını sevgisiz, susuz, ışıksız, havasız komayıp olduğunca soluk aldırmaya çalışılmaktadır. Yeni duyuş, kavrayış, imge ve benzeşlerle.

• Nâzım'ın öztürkçeciliği, bilinçli bir tercih ve halkına, diline olan derin sevgi ve saygısındandır. Güç koşullar altında çalışan toplumcu gerçekçi şairlere doğru evrilmesini gerektiren bilinçli dilgerlik durumu vardır.

Orhan Veli'yle birlikte, eski olanla gelenek bağı kopmuştur. Nâzım'daysa, onların çattıkları, yıkmaya çalıştıkları ve başardıkları o gelenekten özümyerek yararlanmak, kan bağı kurmak uğraşısı gözler önündedir, güzel şiir örnekleriyle.

Nâzım'da, üretim güçleriyle, üretim ve giderek mülkiyet ilişkileri arasında bir uyuşmazlık başgösterir. Çatışma içselleştirilir. İçten konuşup, dıştan düşünmekle gerçekleştirilir gibi bir bağlam ve yönseme arz eder.

Söz ustasının önü sıra iki dil, iki yol belirir.

• Sığmazlık gerçeğiyle taşan ayrıntıları da içeren, somut ya da soyutlananın tümü bir aynada belirir. Su aynadır bu. Suyun dili nesne ve özneyi belirgin kılar. Somut bir görüntü arz eder. Akışın, tersine yönündeyse, atlı savaşçıların yanan "yalın kılıçlarının" parıldayan nalları vardır. Doğanın mantığı, savaşın mantığı mıdır?

Su, yaşatmaya götürürken, atlılar kovalamaca ve ölüme yazgılıdır. Doğanın o anki dili barış dilidir. Atlılarınki savaş dili.

Geniş halk yığınlarının devrimci savaşımının toplumsal ilişkiler arasındaki kavgada yeri, herkeslerin ve tarihin de anlayabileceği bir dille ilerlemesiyle kaimdir. Bu süreci, emekçi ve köylüler yararına evrelendirmekten gaye: Ya emekçi ve köylülerin bağrından çıkan, devrimci bir hız yaratacak, ya da karşı devrimciler bu süreci yok edeceklerdir. Tüm bu durumlar sınıf bilinçli devrimci şairlere çok iş bırakıyordu. Yük ağırdı.

Şiiri, kitlelerin zevkine seslenmek, sonrasıysa belli bir sınıfın gereksinmelerinin savunusunu yapmak üzerine kuruludur. Kitleleri, beğeni çizgisinin üzerinden kanatlandırarak aşırtmakta mahirdir şair Nâzım Hikmet.

- Eylemi verili olana değil, devrimci olana getirerek, yeni yol ve araçlarla birlikte gitmeyi önceler.

"Birden/ bire kuş gibi/ vurulmuş gibi/ kanadından/ yaralı bir atlı yuvadandı atından!"

Şair, halk ve divan yazınının olanaklarından özümseyerek olduğunca yararlanmış ve şiirini yeni bir evreye ulaştırabilmiştir. Yukarıdaki dizelerde tüm bunları bilen birinin görebilmesi olanak dahilindedir. *Kuş-vurulmuş* sözcüklerinde serbest ölçülü şiir de olsa, halk şiirindeki tam uyak seçilmiştir. Bir ünlü, bir ünsüz benzeşmesiyledir bu. *Kanadından-atından* sözcükleriyse varsıllık arz etmektedir, ses benzeşmesi olarak. Sondaki *–dan* hecesinin redif olduğu kabul edilebilir. İçteki ses benzeşmeleriyse zengin uyak gibi duruyor. *Atın-adın* tunç uyağı usa getirmektedir. Kulağa yansıyan sesler toplamı bize bunu söyletiyor.

Benzetme (teşbih) sanatında dört unsur bulunur. Benzeyen: Yaralı bir atlı. Kendisine benzetilen: Kuş. Benzetme ilgeci (edat): Gibi (2 kez kullanılmış) kuvvetlendirme yerine de geçmektedir. (Aslında Nâzım *gibi* ilgecine pek yer vermez.) Zorun bağrından çıkagelmiş bir durumdur bu.

- Düşle gerçeğin geçişleriyle ilerleyen "Salkımsöğüt" şiiri, yeğnik bir masalsı hava da taşıyor. Akşam yeli olup, insanı öylece sarar, okşar, acıtır.
- Şiirin, bu bağlamda durağanlığa düşmemesi için, uzlaşmaz, kışkırtan bir bilinçle de ilerlemesi gerekiyordu.

• Bodoslama şiir tohumlarının ekili olduğu şiir, yeni bir devrimci söylem tasarlamıştır ve lirizme doygundur. Irmağın söğüde, ağacın insana, insanın toprağa susamışlığını da katabiliriz buna. Kitleler halinde geçip durulduğu kırılma noktasında, çatışan eğilimlerin kökleri suları emerken, saçlarınıysa aynı suya yıkattıran bir sevdası vardı. Su akıyor, rüzgâr esiyor, atlılar koşuyor. Kesintisiz ve aşamalı bir akış söz konusudur. Geçmişi, şimdiyi, geleceği imler, Güneş'in battığı yere doğru. Batan gün kana bulanmış olsa da, ertesinde yunmuş ve arınmış olarak yeniden doğacaktır.

İlkin, geleneği tümden yadsıyan bir duruşla ortaya çıkan Nâzım Hikmet, beş-altı yıl sonrasında geçmişin ekin birikimini diyalektik maddeci bir yaklaşım içersine girerek özümleyip değerlendirmeye başlamıştır. Bu şiiri 1926 yılında yazmıştır.

Su akar, atlar koşar. Aynı yöne doğru, belki de tersin tersindir bu durum. İşte zıdlıklar beliriyor. Bu birlik kavramı ve çatışmasından güç almaktadır söylem. Biri ötekinin varolma koşuludur. Geriye, beyaz orduları yenerek, dönüşümün gerçekleşmesine evrilecektir eylemler. O, devrim sürecinde gerçekleşecektir. Çelişkiler, en keskin biçimleriyle bir duyumsanmış, aşılmaya çalışılmaktadırlar çünkü. Yel ve suların akışı, sürekliliği imler.

Şiir en sonunda kendi doğasının sessiz, sözcüksüz, "kara suyun" içindeki "beyaz boşluğuna" kapanarak yaşam bulacaktır.

"Ağlama salkımsöğüt/ ağlama,/ Kara suyun aynasında el bağlama!/ el bağlama!/ ağlama!"

Simgeci bir şair olan Ahmet Haşim'in bir şiirindeki dize, *eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller* şeklindedir.

O gül, beyaz güldür. Gözümüzün önüne, yaralanmış bir insanı getirmektedir bu benzetişle. Acı çekiyor ve yere doğru sürekli kanamaktadır. Kişileştirme silik bir görünüm içindedir.

Nâzım'ın dizelerindeyse kişileştirme çok kuvvetlidir. Salkımsöğüt, insan gibi düşünülüyor; suyun kıyısında el bağlamış ve ağlamaktadır. Sureti düşmektedir suya. "Gölgeler gölgelendi"ği halde, kara suda görünen insan yerine,

salkımsöğüdün saçları, dalları, gövdesi, özcesi, yüzü, gözleridir. Acıdan dili tutulmuştur belli ki, ah bir de konuşabilse, konuşsa, olanları sorgulayabilecek tanığı olacaktır.

İnsanlık tarihine baktığımızda olanların aslında sınıf savaşımları tarihi olduğudur. Bu gerçeği, kitlelerin bitmez-tükenmez dinamizmi verir. Şair, şiirlerinde bunu şiir diline aktarabilmeyi başarabilecek güçte ve donanımdadır. Olay-olgu ve tarihten aldığı kesitleri, kendine özgü söyleyiş ve imgeleriyle dil düzeyine yeniden ulaştırmasını bilecek ve dilin olanaklarıyla yeniden canlandıracaktır.

"Salkımsöğüt" şiirinin içinde divan şiirinin nazım birimi olan ikilik, "beyit" benzeri dizeler bile var.

"Nal sesleri sönüyor perde perde/ atlılar kayboluyor güneşin battığı yerde" sosyal ve toplumsal içerikli yeni bir gazelin beyiti gibi duruyor. Çağdaş duyarlıklı, yeni bir dilin canlandırılması için uğraş verilmiş meyan gibi duruyor şiirde. Sönüyor, kayboluyor olan güneşin battığı yerdir. Ama yeniden canlanacaktır.

SESİN EŞKALİNDE SEVDALI

ORADAKİ
Kendi uzaklığımdan kurtularak
Hüküm giymiş bir mısra gibi
Çıktım parmaklığımdan
Kendimde duydum ellerimi

Nicedir sessizliğinde kanayan
Acımın yorgun yüreği
Dirençlerin, yıkımların ardından
Eski kaygılara götüremedi beni

Defterlerim, kitaplarım, kalemim
Güzelliğin ustası, umudun da ustası olan
Açıldı düşlerin çocuk bahçeleri
Geceye doğru ranzamdan

• Şairin tutarlı duruşunun devinimsel bütünlük gösteren yer, zaman ve konumu, emekçilerle, toplumsalcılık arasındaki gönül bahçesinin, doğada, sokakta, fabrikada güçlenmesine.

• İş yaşamının başlarında, çalıştığı iş kolunda bir mekanoğraf (makine) kullandı. Onun sesine sevdalandı. Korktu! Şiiri mekanikleşebilir diye. Ama ne gam, –özgürlük ve kendine güven, O'nu hep lirizme atmıştı ya. "Sekiz saat, altı günde 48, 24 de gecesi, 72 ediyor. Elimiz ne görüyor bu yetmiş ikiden… Makaralar ha bire şakaklarımda dönüyor, makaralar ha bire tezgâhlarda." (kendi söylemiyle)

• Ege zeybekliği, efeliği var serde, içine, iç dünyasına sinmiş olarak. İmece, bireşimci duygular, eşitlik, yiğitlik, mertlik önde geliyor. Çağdaş yenilikçi şiirimizdeki özgün yerini böylece koruyor.

• Soy Batıcılardan ayrılan yönüyle, Batı ve reaya, Batı ve kapıkulu, söylemini de aşarak Batı ve ulusal birikim bireşimleri, bir bakıma 1940'lı toplumcu gerçekçi şiirimiz üzerinden geleneksel şiirimize yaklaşmış oluyor Şükran Kurdakul.

• R. Ilgaz, Dinamo, E. Gökçe, N. Akıncıoğlu, A. Damar, A. İlhan, A. Arif, düz yazıda O. Kemal vb. ' fedailer mangası' olarak adlandırılan bu çıkış, Nâzım Hikmet'in açmış olduğu kanalı gönendirerek ilerlemiştir.

• Devrimci, sınıf bilinçli şair duruşu, devrimci düşüncelerinin kendisi, 'Halkçı olmak değil, halk gibi olarak, zaten halkız biz' der. Tıpkı Sabahattin Eyüboğlu gibi düşünür burada. Bizler orta sınıftan da olsak, sınıf bilincimiz gelişti evrimleşti, kol işçilerinden, emekçilerden yana döndü.

• Belleğinin, geleneğin yeniliklerle öpüştüğü yerlerde, elleri, gözleri, yüreği, insanı, yaşamı, eskil-yeni keşfiyle. Tarihsel özdekçiliğinin dayattığı Zor'un dar sokaklarında, çocukluğu, koruduğu coşkuyla hiç yolunu yitirmiyor, 'acılar dönemi'ni aşarak bugünlere getiriyor.

• İçeride, nem, soğuk duvar, ranzalar, cıgara dumanı. Bekle bekle, güneş yüzünü ne zaman gösterecek? 'Tomurcuk' ilk şiir betiği, yaş 16. Öğrencilik yaşamı, Yargıtay'ın aklamış olduğu halde, Eğitim Bakanlığı'nca sona erdiriliyor. Gelsin

mapus ve yaşam okulu. De ki, dam akıyor, kuşlar uçmaz ki, tomurcuklar patlayıp da bahar gülümsemeden, suları kımıldatmadan.

- " Havaya atılan kurşun değil, düşün adamalarının, özellikle edebiyatçıların, sanatçıların yarattığı şeyler, getirdikleri yenilikler, halkın ana istemlerini bilince dönüştürme eylemidir sanatçılık! O bilinci doğaya yağmur bulutları gibi serpmektir. Bizim emekçiliğimiz oradan geliyor." (kendi söylemi Kurdakul'un)
- Tarihsel günübirliğinin arka planına, toplum, doğa, insan sorunsalını koyma eğilimi baştan beri var. Bunu bizzat kendine sorma gereksinimi duymuştur.
- Ölüm yanılsamaya yol açmamalıdır. Grev, kavga, ölüm dünyayı geriletemez. İzlek içeriksel anlamlarını yitirmediğine göre, yurtseverlik bu bağlamda bir içerik alanıdır.

Şükran Kurdakul'daki dilsel bellek

- Otorite miydi?
- Hayır mı, evet mi?
- Evet
- Güç mü?
- Evet
- Gücün otoriteye karşı konurluğu var mıydı? Güçle tahkim edilmiş iradesini meşrulaştırıyor muydu?
- Baştan beri, şiir ve sorunlarıyla yoğun ilgilenmesi ve dergicilikteki işlekliği, ses getiriciği, siyasal duruşu, örgütcülüğü.

Yanal,

Yanıtsız sorular:

- Ş. Kurdakul güvercinin gagasından öptü mü?
- Çoğunluğu mu, çoğulculuğu mu savunurdu?
- Azınlıklar konusunda görüşleri
- Gerçeği işlemektense, gerçeklik duygusu mu yaratmak isterdi?

Tarihi olan şairin savunulmasıyla gereksinmesi yoktur. Salt,

hakkını teslim etmektir bizlere düşen. Bu kısa ön girişte bunu önceledim.

15 Aralık,
Tez canlı hava, servilerin arasında kanat çırpa,
Kuşlar, gölgeleri toprağa değmeden, havaya, suya,
Dostlar, gömütünün etrafında saf kurdular. Bir grup
öğrenci genç,
Dışarıdan gelmişlerdi. Gözyaşlarını gerilerde bırakarak,
Bigadiç'in yolunu tuttular, kimileri içlerine gömerek inci
Tanelerini, kızlı erkekli. Yaşları on yedi, on dokuz,
belkim otuz.

Upuzun bir yol geçer içerimden,
Bir içilimde Güneş'li günler,
Ölüm diyorlar. Ürperiyorum, dokunsam ağlayacaksın.
Elinde 'ihtiyar yüzyıla', Lorca, henüz güz sonu.
Gövdenin düştüğü yerde ben de varım.

HANGİMİZ
Bu gözlerin ardındaki insanı
Sen mi gördün, ben mi gördüm

Taşıdı bunca yıl dünyayı sırtında
Yuvarlanacak gibi iki büklüm
Sen mi duydun ben mi duydum

Yanıyor göğsünün üstünde kurşun yarası
Ağaç değil bu düşen, insan yavrusu
Güpegündüz caddeleri ortasında
Sen mi vurdun, ben mi vurdum